

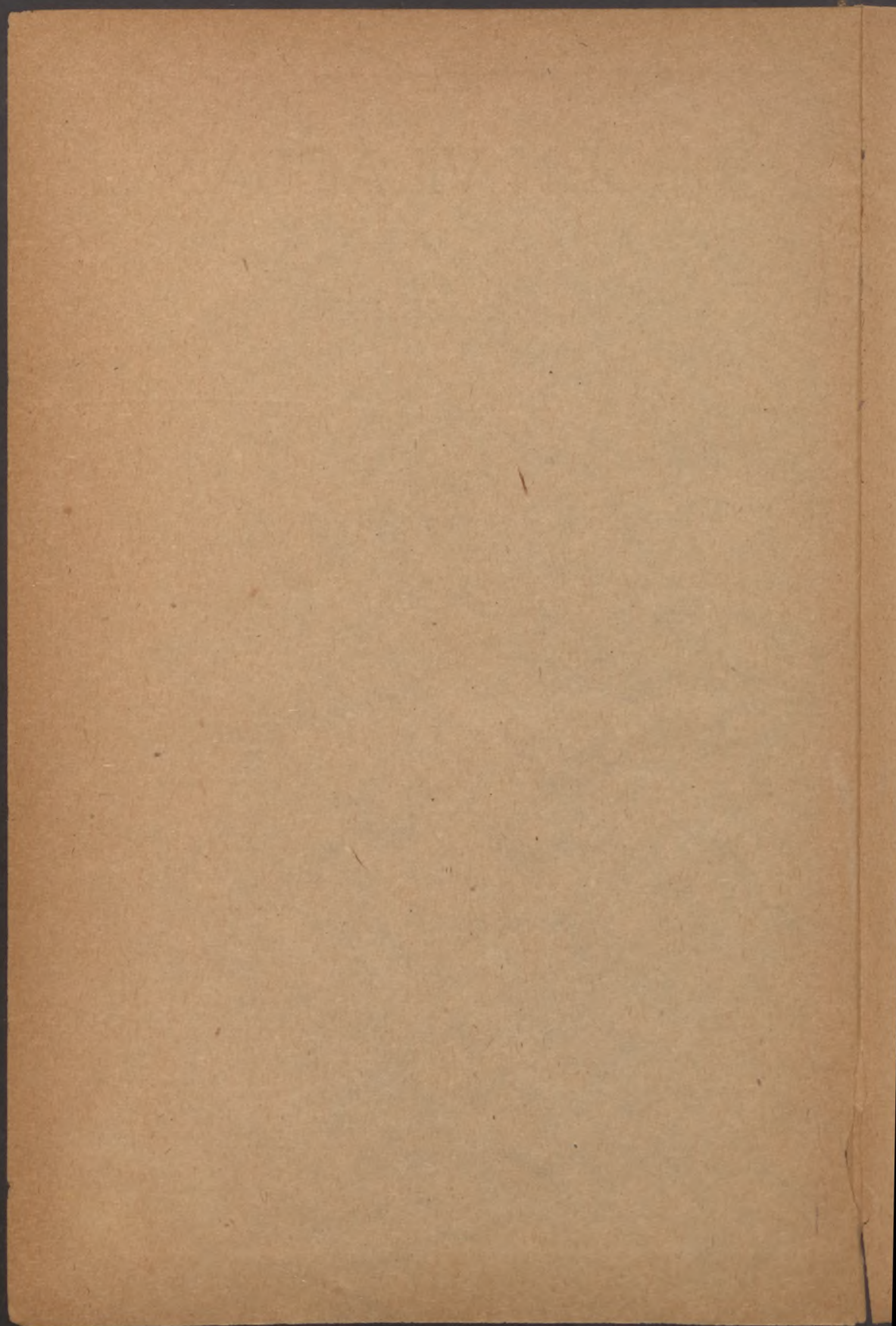
.....
313.026
.....

OSZK

77
O.L.L.

xy
1
Perlas ligas bocan

19 38

IDEGEN VILÁGBAN

IFJUSÁGI ELBESZÉLÉS

ÍRTA

DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

BUDAPEST 1921
EISLER G. KIADÁSA

R
2

313026

Ujságüzem könyvkiadó és nyomda r.t., Budapest. — 2657.

I.

Varsányiné még egyszer átfutotta a levelet.

Ha így áll a dolog, igazán nem tudom, miért keresgél-
nénk és irogatnánk tovább az ügyben? Jó nevelésű, úri
leánynak látszik, — már amennyire az ilyen dolgokat egy
levélből meg lehet ítélni. Én még ma válaszolok neki.

— Amint gondolod, édesanyám, — mondta a férfi, ki
szembenült az őszhajú öreg asszonnyal — teljesen meg-
bírom ítéletedben.

Fáradtan és kedvetlenül mondta ezt, mintahogy fáradt
és kedvetlen volt az arca. Szeme bágyadtan nézett maga elé,
aki így látta, minden érdeklődés nélkül nézve a semmiségbe,
el sem hitte volna, hogy a férfi egyetlen leánykájának nevel-
téséről van szó.

Varsányi György úr már fiatalon nagyon elfáradt az
életbe. Most, 35 éves korában már nem igen érdekelté
semmi, még egyetlen leányának, Ilonkának sorsa sem.

Az öreg Varsányiné, ki — mellékesen megjegyezve —
lélekben sokkal fiatalabb volt fiánál, minderre sok mentséget
talált. Először is Györgyre nehezedett az egész Varsányi-
család ügyének intézése. Ő volt az egyetlen férfitag, mert
kivüle csak két leánya volt Varsányi Miklósnénak.

Az idősebbik leányról, Máriáról, sohasem beszélt a csa-
ládban senki. Igaz, hogy már régen halott volt. De hiszen
a kedves halottat gyakran és szeretettel szoktuk emlegetni.
Mikor az első gyászidő kegyetlen, vad fájdalommal elmúlik,
szomorú megindultság lép a gyötrő kinok helyébe és e meg-
indító édes-bús érzésben szinte szentté válik az, kit valaha
szerettünk. Hibáit elfelejtjük, jótulajdonságai példaként ra-

gyognak előttünk. Az emberi gyarlóság lefoszlik az üdvözültről s csak az marad meg belőle, ami jó, nemes és kiváló volt.

Varsányiéknaál azonban nem így volt. Mióta Mária behúztta maga után az ősi kastély kapujának kilincset, soha a leány nevét többé nem emlegették. Legalább is a fényes, elegáns termekben nem. Lent a konyhában és a cselédség szobáiban másként állt a dolog. Hiába, családi gög ide vagy oda, ezek az egyszerű lelkek nem tudták elfelejteni, hogy Mária kisasszony mindig jó volt hozzájuk. Soha senki mellett nem ment úgy el, hogy egy barátságos szót ne szóljon hozzá, vagy egy nyájas tekintettel fel ne vidítsa az illetőt. Lényében volt, hogy csak megelégedést és vidámságot terjesszen maga körül. A cselédség meg arra is igen jól emlékezett, hogyha beteg volt valaki közülök, egyedül Mária kisasszony volt az, ki a szenvedőt meglátogatta és vigasztalagatta. A nagyságos asszony emberséges érzésű nő volt ugyan, de sokkal büszkébb, mintsem ilyen apró gyöngeségeket megbocsásson magának. Orvosról, patikáról természetesen gondoskodott, de tovább menni nem engedte őt, a híres Varsányi-féle gög és büszkeség. Az úr már beteges volt abban az időben, György úrfi meg Pálma kisasszony pedig egyszerűen tudomást sem vettek olyan lényekről, kik rangban csak egy fokkal is lejjebb álltak, mint ők. A szolgálattevő személyzet arra való, hogy az ő parancsaiknak engedelmeskedjék, de hogy annak a szegény cselédnek éppen úgy megvannak a maga emberi vágyai és szenvedései, mint nekik, az egy pillanatra még álmukban sem jutott eszükbe.

Nem csoda hát, ha az egész cselédség bálványozta a ház legidősebb leányát, Mária kisasszonyt. És keserves könnyeket sírtak az együgyű, jó lelkek, mikor a szép leány mögött örökre becsukódott a szülői ház kapuja. Egyszerű, jámbor lelkük nem bírta megérteni a megyeszerte híres Varsányigögot és úgy gondolkoztak, hogy a szülő mégis csak szülő marad, még ha gyermeke súlyosan vétkezik is ellene. Sőt tovább menve: Mária kisasszony vétkét nem találták olyan súlyosnak, mert azért, hogy nem akart annak a csúf, kiállhatatlan, vén bárónak a felesége lenni, semmiesetre

sem érdemelte volna meg a kegyetlen bánásmódot. Kemény, keserű szavak váltattak és Mária — kibén szintén sok volt a családi büszkeség, habár átnemesedve s megtisztulva, — az egyik sértő szóra felkapta fejét és azt mondta, hogy távozik a szülői házból és megpróbálja kenyerét a saját erejéből megkeresni. Ha valaki egy engesztelő jó szót szól közbe, talán nem történik meg a dolog. De ezt a jó szót nem mondta ki senki és Mária örökre távozott a szülői házból.

Egy darabig várták, hogy bűnbánóan vezekelve fog hazatérni. De Mária nem jött vissza. Igen szépen zongorázott s egyenesen a fővárosba utazott hol zongoratanítással kereste kenyerét, egyben folyton tanult, hogy a zenében mentül tökéletesebbé válják. Vagy két év múlva koncertet is adott s akkor az ujságok nagy dicsérettel emlegették a nevét.

A család magatartásán ez mit sem változtatott. Sőt Mária diadala még mélyebbé tette a szakadást. Talán ha kudarc éri hamarabb megbocsájtanak neki. A fiatal leány később hangverseny körútra indult, míg Londonban megismerkedett egy művészlelkű emberrel és férjhez ment hozzá.

Férjhezmenetele előtt levelet írt édesanyjának, — apja már nem élt — melyben bocsánatát és áldását kéri. Ez a levél azonban sohasem jutott Varsányiné kezébe. Pálma bontotta fel és sietett elégetni, nehogy az anyja szíve valahogy meginduljon. Az öreg Varsányiné csak később hallotta, hogy leánya férjhezment és házassága után egy évvel kis gyermekével együtt meghalt.

Ezzel aztán végképen el volt temetve a szép Mária története. Siratták-e — nem-e? azt senki sem tudta. György úrfi Párisban mulatott és nem igen ért reá nővérét gyászolni. Pálma meg éppen akkoriban lépett jegybe és nem ronthatta el derült napjait komor gyászruha viseléssel. Az öreg Varsányiné pedig nem beszélt érzelmeiről senkinek soha. Sokkal büszkébb volt, semhogy valakit lelkébe engedjen pillantani. Pár hétig mintha sápadtabb lett volna a rendesnél, buzgón járt a templomba, de különben is nagyon vallásos lelkű lévén, ez nem igen tűnt fel senkinek. Ha szenvedett, volt ereje, hogy magába fojtsa szenvedését. Azt a beszélgetést

pedig, mely közöttte és az öreg tisztelendő úr között folyt le, nem hallotta senki, mert hiszen csak ketten ültek a kastély terraszán, mikor Varsányiné hirtelen az öreg plébánoshoz fordult és száraz, égő szemmel, de valami gyanusan fojtott hanggal mondta:

— Tisztelendő úr talán nem is hallotta, hogy az a szerencsétlen teremtés meghalt?

— De igen. Hallottam. Sőt ma külön imádkoztam lelki nyugalmáért. A jó Isten adjon neki boldogabb életet a más világon, mint amelyet itten kellett elszenvednie.

— A sors kegyetlen volt hozzá, — mondta az öreg úrnő a messze távolba nézve. Önnek igaza van, tisztelendő úr, a gondviselés keze kegyetlenül sujtotta őt. De ne feledje el, hogy ő is kiméretlen volt szülőivel szemben. Hajthatatlan makacsságával és elbizakodottságával soha be nem hegedő sebet ütött a szívünkön.

— A halál mindent kiengesztel, — felelt a plébános szelíden. — Leánya elköltözött méltóságos asszonyom, Önnek kötelessége, hogy így szóljon a porhüvelyétől immár megszabadult lélek után: „Ha vétkeztél, megbűnhődteél érte. Egyik bűnös halandó ne ítéljen a másik felett. Az Úr joga az ítélkezés, ha majd eljön annak órája. Ha szenvedett is anyai szívem miattad, szeretetem nem fult belé a keserűségbe. Bocsánatot adok neked és irgalmat várok az én Uramtól, Istenemtől.”

Mivel az öreg úrnő nem felelt, a plébános hangja kissé indulatosabbá vált:

— Vagy komolyan hiszi, hogy van joga a halott emlékére követ dobni? Mária kétségkívül hibát követett el, mikor elhagyta a szülői házat. Mert a gyermek alázattal hajtsa meg fejét a szülői intelem és parancs előtt. Ám a szülőnek meg kötelessége szelíd elnézéssel és bölcs türelemmel nézni az ifjúság hibáit. Az engesztelés szavát egyikük sem mondta ki. De hogy ez a szó a lelkekben maradt, az inkább az Önök bűne, mint e szerencsétlen ifjú teremtsége, ki bizonyára ezer és ezer mentséget tudna felhozni tettére, míg Önök nem mondhatnak egyebet: „vékeztem gögöm miatt, bűnös vagyok, mert a hajlíthatatlan büszkeség nem

engedte meg, hogy karomat kitárjam szerencsétlen, eltévedt gyermekem felé."

— Plébános ur! — kiáltott fel Varsányiné indulatosan és felugrott helyéről.

Egy pillanatig haragtól lángoló arccal, büszkén, szikrázó szemmel nézte az öreg papot, de mikor annak jóságos, szelíd tekintetével találkozott, hirtelen elfordította a fejét és hallgatott. Csak pár pillanat múlva szólalt meg, de ekkor már hangja nem volt sem indulatos, sem parancsoló.

— Ami megtörtént — megtörtént. Az én szegény, szerencsétlen leányom elköltözött örökre. Szeretemet nem kérte, mikor a világba elindult, haragomat nem küldöm utána sírjába. Legyen béke a halottakkal és élőkkel egyaránt. Ennyit meg kellett mondanom. De mivel utoljára beszélünk a dologról, azt is hozzáteszem, hogyha ma volnék abban a helyzetben, ma sem cselekednék másképen, mint tettem akkor, lelkem mélységes fölháborodásában. Nyujtsa kezét főtisztelendő úr, harmincévi barátság köti családunkhoz és én nem akarom, hogy e barátság — míg élünk — megszakadjon. Mindenki tudja, de higgye el, senki jobban nálamnál, hogy ön derék és igaz ember. Mindig a helyes úton járt, sem elméje, sem szíve nem tévedett soha. Bár mi is ugyanezt mondhatnók magunkról.

Többet aztán nem is került szóba szegény Mária.

Elhalt fiatalon, idegen országban és idehaza kezdték el felejteti, hogy valaha egyáltalában élt. A Varsányi-családra súlyos és nehéz gondok nehezdedtek. György úr mindennel törődött, csak a családi vagyon kezelésével nem gondolt.

Míg felesége élt, pazar, fényűző életmódjuk rendítette meg a családi vagyont. Később, mikor a nagyvilági asszony meghalt, Varsányi György nembánomsága és közömbössége tett tönkre mindent. Pálma vagyonilag elég jól állt, de a házassága igen boldogtalan volt. Még az volt a szerencse, hogy a férje, Csóór István, az év nagyrészét Bécsben töltötte s így legalább a zajos, kellemetlen családi jelenetektől a gyermekek meg voltak kímélve. Pálma nem bírt azzal a lelki nemes-séggel és bátorsággal, hogy némán és megadással viselje sorsát. Leányai pedig, mikor nőni kezdtek, mindketten tud-

ták, hogy apjuk és anyjuk semmiképen sem értik meg egymást. A szülők viszálykodása visszahatott a gyermekek lelkére és kevés olyan szeretetnélküli, rideg háztáj volt Magyarországon, mint éppen a Csóóréké.

Mit látott, mit nem ezekből Varsányiné, azt senki sem tudta. Varsányi Miklósné bizalmával nem igen dicsekedhetett halandó földi ember.

Annyi bizonyos, hogy lassanként teljesen visszavonult a világtól és kis unokájának, György leányának társaságában érezte magát legjobban.

Nem is akarta a gyermeket nevelőintézetbe adni, hanem írt egyik ismerősének, egy budapesti leánynevelő-intézet igazgatónőjének, hogy küldjön a kis leányhoz egy derék, képzett tanítónőt, ki idegen nyelvekre is taníthatja a kis Ilonkát.

A válasz nemsokára meg is jött. Az igazgatónő ismer egy igen intelligens, derék, megbízható, fiatal leányt, ki az intézetben angol órákat tanított.

A fiatal leány tudniillik angol származású, de két éve már Budapesten lakik, jól megtanult magyarul s letette a magyar tanárok előtt is a képesítőt. Ilonka számára semmiképen sem találhatna megfelelőbb tanítónőt, mert úgy képzettsége, mint jelleme alkalmassá teszi arra, hogy egy fiatal lélek nevelését kezébe vegye. A fiatal leányt Hunter Eszternek hívják.

Varsányiné nagy lelki megelégedéssel olvasta a levelet, de mikor a névhez ért, kissé megrázkódott. Ez a név meg elevenítette az egész gyászos multat. Bármennyire közömbösnek mutatta is magát az öreg úrnő eltávozott gyermeke iránt, azt mégis tudta, hogy Mária elhalt férjét Hunternek hívták.

De hát aztán?... A szegény asszony el van temetve és vele a kellemetlen emlékek is. A Hunter-név olyan gyakori Angliában, mint nálunk a Kovács, vagy Szabó s igazán semmi oka sincs arra, hogy visszautasítson egy jeles képzetséggű fiatal leányt azért, mert véletlen szerencsétlenségből ugyanazt a nevet viseli, amit a szegény Mária férje viselt.

Egy kicsit még habozott, de aztán eszébe jutott, hogyha

Hunter Ester.

(4)
192

most visszautasítja a lányt, csak azért, mert szintén Hunter-nevet visel, ezzel önmaga előtt is tanúbizonyságot tesz arról, hogy szíve kicsinyes gyűlöléssel van telve.

Varsányiné pedig nem akart kicsinyes lenni soha semmi-ben. Írt hát az igazgatónőnek, hogy szívesen látja a fiatal leányt és amennyiben meg fog felelni, az ő házában meleg és barátságos otthont talál.

II.

Csúf, esős októberi nap volt, mikor a Varsányiék kisebbik kocsija kiment az állomásra az új nevelőnőért. Az eső lassan, állhatatosan szitált. Nehéz köd ereszkedett le a vidékre. Az ilyen napokon azt hiszi az ember, hogy ez örökre így lesz, hogy már nem is jön el a tavasz soha — soha...

Az a fiatal leány, ki a kocsiban ült, szintén nem valami vidám gondolatokkal foglalkozhatott, mert arca kísértetiesen halvány volt, szép barna szemét mintha könnyfátyol homályosította volna el. Valami nagy, különös nagy lelki megindultság látszott rajta, míg a kocsi a falún keresztülhajtatott. Szerencse, hogy egyedül volt, hogy senki sem látta!... Hirtelen végigsimította homlokát és megtörölte szemét és mikor a kocsi a park legelején levő nagy jegenyesorba befordult, már nyugodt volt az arca és biztos, szilárd a tekintete.

— A méltóságos asszony a kis szalonban várja a kisaszszonyt, — mondta az inas pár perc múlva.

Eszter határozott és energikus léptekkel ment a puhán szőnyegezett és gondosan fűtött üvegfolysón. Már ide halatlatszott az élénk társalgás hangja és Eszter, amikor az ajtón benyitott, csakugyan nagy és díszes társaságot talált a szalonban.

A kandalló köré egy nagy karosszék volt húzva, itt ült egy feltűnően büszke arcú, őszhajú öreg úrnő. Mellette egy sápadt, sovány, összetört asszony, kinek merev tekintetéből Eszter mindjárt látta, hogy a szegény asszony vak. A szegény vak asszonynak csodálatosan éles hallása lehetett, mert ő fordította először Eszter felé halvány, szenvedő arcát.

Egy másik széken Pálma ült, hanyagon, büszkén, semmi-
vel sem törődve. Csak egy pillantást vetett a belépő fiatal
leányra, aztán, mint akit az egész dolog nem érdekel, megint
a kandalló lángjába bámult.

A szoba másik sarkában fiatalemberek és leányok beszél-
gettek élénken, vidáman, kedvesen. Egy pillanatig itt is meg-
akadt a társalgás, de mikor látták, hogy csak az új nevelőnő
jött meg, nem érdeklődtek többé a dolog iránt. Megint be-
szélgetni kezdtek.

Eszter meghajolt a társaság előtt, aztán a kandalló felé
lépett. Csak most tűnt ki természetének szép és arányos for-
mája. Egyszerű, útiruhájában is tagadhatatlanul előkelő be-
nyomást tett az egész társaságra. Arca kissé komoly és hal-
vány volt, szemének tekintete nyugodt és határozott. Nem
volt úgynevezett szépség, de egész lényének biztos és hatá-
rozott karaktere imponáló hatást tett mindenkire. Ezen
a fiatal leányon látszott, hogy erő és elszántság van benne
s hogy az élet minden helyzetében mint bátor és soha nem
hátráló harcos állja meg majd a helyét.

Megjelenése, ügylátszik, az öreg Varsányinéra tette a
legkedvezőbb benyomást. Az öreg úrnőnek minden tetszett,
ami nemes, finom és disztingvált. Jóval barátságosabb han-
gon, mint amilyennel általában idegeneknek szólni szokott,
fordult a fiatal leányhoz.

— Jöjjön közelebb, leányom, most, hogy megismertem,
még inkább kívánom és akarom, hogy jól érezze magát há-
zamban.

Kezét nyújtotta a fiatal leánynak. Eszter lehajolt és meg-
csókolta az úrnő kezét. Mikor piros ajka a fehér, finom kéz-
hez ért, egy pillanatra megrázkódott. Varsányiné csodál-
kozva, majd megdöbbenve nézett végig a leányon. Csak egy
percig tartott az egész. Rövidebb ideig, mint a villám gyors
lobbanása. Aztán az Eszter arca megint nyugodt és merev
lett. Az öreg úrnőé pedig megint büszke és méltóságteljes.

A másik pillanatban Varsányiné már nem is gondolt
többé a dologra, hanem Esztert bemutatta a társaság tag-
jainak.

Először az öreg világtalan úrnő felé fordult:

— Unokám új nevelőnöje, Hunter Eszter kisasszony, érkezett meg, kedvesem, Hunter kisasszony, Pallósyné önágyasága.

Az öreg Pallósyné már tíz éve teljesen vak volt. Ez idő óta el volt előle zárva minden, ami itt a mi világunkban történik. A jó emberek azt mondták: „szerencsére.“ És bizony, e jó embereknek nagyrészen igazuk volt.

Milyen szerencse, hogy sejtelve sem volt arról, hogy az ősi Pallószybirtok nagyrésze már régen a bérlő, Wertán Károly úr tulajdona. Hogy ez a bérlő csak könyörületből és irgalomból nem költözteti ki őket a régi kastélyból és parkból. Azaz mit is beszélek? Könyörület és irgalom? ... Az egész vármegye tudja, hogy Wertán úrnál megátalkodottabb, szívtelenebb, kapzsibb pénzeszsák nincs a világon. Hogy férne az ilyen ember lelkébe irgalom, gyöngédség, könyörület? ... Ha még nem dobta ki az úri familiát ősei lakhelyéből, akkor bizonyára megvan ennek is a maga csúf és önző oka. Csak várjunk türelemmel, majd kisül lassanként, hogy mi az?

Az egész vármegye osztatlan gyűlölete kíséri a vén uzsorást. Mert általában „a vén uzsorás“ a neve Wertán Károlynak. Ha a járatlan, vagy idegen ember megkérdezné, hogy kinek is adott pénzt kölcsön, nevet senki sem tud említeni. Azt felelik rá: „mindenkinek!“ Aztán meg nem elég bizonyíték a szegény Pallószyék esete, kiknek minden vagyonuk a vérszívó uzsorás birtokába jutott. A vén gonosz nagyon szerény vagyonnal állított be a vármegyébe. S tessék, ma ő — a jövevény — a leggazdagabb és leghatalmasabb úr itten. Az úri társaság már-már, tekintettel az egyre növekvő vagyonára, hajlandó lett volna befogadni a jövevényt, de a jövevény elég világosan és értelmesen tudtára adta a célozgatóknak, hogy nem vágyik semmiféle ilyen szerencsére.

Hallatlan vakmerőség! Ámde az úri társaság is megbosszulta magát. Mindenki részvételt vett körül a szerencsétlen Pallószycsaládot és minden jobb érzésű ember csak megvetéssel ejtette ki „a vén uzsorás“ nevét.

Igaz, hogy a közrészvét mellett Pallószyék éhenhalhat-

tak volna. De hát elvégre is mit tesz az? Az emberek általában mindig jók, míg pénzükből, áldozatukba nem kerül.

Az öreg Pallósyné még most is azt hiszi, hogy minden úgy van, mint ezelőtt tíz évvel. Jár társaságba, mert két felnőtt unokája van. Anna és Piroška sem panaszkodhatnak lenézésről vagy mellőzésről. A bálakon, mulatságokon mindig van táncos elég. Azt, hogy komoly kérő jelentkezett volna eddigéig, nem hallották, pedig az öreg Pallósynénak az az egyetlen kívánsága, hogy férjhezadhassa unokáit, mielőtt örök álmra hunyná le szemét.

Most is figyelemmel hallgatta a fiatalok társalgását és valósággal felderült az arca, ha Anna vagy a Piroška hangja megütötte a fülét. Csak akkor fordult meg, mikor Varsányiné Esztert bemutatta. Most a fiatal leány felé fordította sapadt, ősz fejét és barátságos hangon kérdezte:

— Ön angol leány, kedves kisasszony?

— Az vagyok, nagyságos asszonyom.

Csak ezt a pár közömbös szót mondta, de az öreg úrnő megrázkódott és Varsányiné arca is krétafehér lett.

— Szent Isten, kisasszony . . . Az ön hangja . . . az ön hangja úgy hasonlít valakiéhez, aki már régen meghalt . . .

Varsányiné szótlanul, mereven nézte a leányt, aztán elfordította a fejét. Ej, bolondság! . . . A leánynak egészen angolszász arca van . . . És aztán Mária meghalt . . . s gyermek nem maradt utána . . . Ez a hanghasonlatosság megzavarta a szegény vak és beteg Pallósynét, de ő, akinek az idegei mindig rendben voltak . . . Mitől is ijedt meg hát ő olyan nagyon?!

Ime, már Pallósyné is összeszedte magát.

— Bocsásson meg, — mondta mentegetőzve. És bocsásson meg ön is, Eszter kisasszony. Én egy kicsit ideges vagyok. Egyébként nem akartam egyebet, csak csodálkozásomat fejezni ki azon, hogy angol születése ellenére ilyen kitűnően beszéli a magyar nyelvet.

— Már két éve lakom Budapesten, — felelt a fiatal leány nyugodtan. Mikor pár heti itt tartózkodás után már bizonyosra vettem, hogy Magyarországon maradok, sürgősen és haladék nélkül hozzáálltam, hogy a magyar nyelvet

teljesen megtanuljam. Ez nézetem szerint kötelessége mindenkinek, aki itt talált új otthont és hazát.

— Helyesen beszél kisasszony, — mondta Varsányiné. Nyugalma, biztonsága immár visszatért. Csak röstelni tudta előbbi különös megindultságát. Azt azonban nem tagadta, hogy a fiatal leány mindenképen megnyerte tetszését és ennek kifejezést is adott.

— Helyesen beszél, kisasszony, — ismételte még egyszer. — És most jöjjön, hadd ismerjék meg a társaság többi tagjai is.

Pálma egy hideg fejbólintással viszonzta Eszter mély meghajlását. Varsányiné a fiatal leányok és fiatal emberek közé vezette Esztert.

A leányok hidegen, ellenségesen, vagy közömbösen néztek rajta végig. A fiatalembernek pedig zavartan, csodálkozással.

Egy pillanatig néma, kínos csönd volt. Eszter halvány arca lassanként vérpirosra gyúlt. Majd mélyen meghajtva magát Varsányiné előtt, megkérdezte:

— Megengedi méltóságos asszonyom, hogy visszavonuljak és kis tanítványomat fölkeressem?

— Mindenesetre, — felelt Varsányiné nyájas hangon, de homlokán haragos, bosszús redő támadt és a tekintet, amelylyel a társaság fiatalabb nemzedékét végigmérte, minden volt, csak éppen nem barátságos.

— Ha fáradtnak érzi magát, térjen nyugalomra. Majd intézkedni fogunk, hogy mindennel el legyen látva, amire csak szüksége van.

Eszter az ajtó felé indult, mikor az egyik fiatal leány, Pallósy Anna, hirtelen felugrott és átölelte Eszter derekát.

— Én igazán szívémből sajnálom, hogy nem maradsz tovább velünk. De remélem gyakran találkozunk majd, hiszen olyan közel lakunk egymáshoz.

Eszter egy pillanatig csodálkozva nézte a leány kedves, jóságos arcát. Aztán hirtelen erősen megszorította a Pallósy Anna kezét és eltűnt a szőnyegajtó mögött.

Távozása után azonnal kitört a vihar.

— Bocsáss meg, — kezdte egy magas szőke leány. Ta-

nos Klári, Anna felé fordulva, — bocsáss meg, édes Annám, de nekem úgy tetszik, hogy te egy kicsit különösen viselted magadat. Természetesen nem akarok beleavatkozni a dolgaidba és ha szükséges, szívesen elismerem, hogy Hunter Eszter kellemes, úri megjelenésű leány. Ámde...

— Nos, mi az az ámde?... — vette föl a harcot Anna. Piros volt az arca és tűzben lángolt a szeme.

— Úgy van, úgy — sietett Anna segítségére jönni Klári bátyja, Tanos Pál. — Hunter Eszter nagyon derék, jóra való leánynak látszik és...

— Természetes, — dobta oda a szót Klári csipősen — hiszen én már mondtam, hogy csinos megjelenése van. Ha tetszik, foglalkozhatsz vele, amennyit akarsz. Fiatal emberek azt teszik, amit akarnak. De mi leányok,

— Mi is azt tesszük, — szólt Anna komolyan — föltéve, hogy tetteink nem ütköznek az illembe vagy a társadalmi szokásba.

— Félek, kedves Annám, — szólt közbe az öreg Pallósyné — hogy a te gyöngéd, jószíved megint tapintatlanságra ragadott. Klári talán kissé kiméletlenül fejezte ki magát, de neked nem szabad elfelejtened soha, hogy mivel tartozol társadalmi állásunknak és a Pallósy-névnek. Az a fiatal leány lehet igen szimpatikus, jómodorú, művelt teremtés, — de mégis csak egy nevelőnő. Ki tudja, nem fog-e szíves jóságoddal visszaélni és mindenáron társaságodba torkodni?

Most Varsányiné komor, rideg hangja hallatszott.

— Nem hiszem. Nem olyan fából faragták.

Csönd lett. Mindenki csodálkozva nézett az öreg úr-hölgyre. Máskor úri közömbösséggel szokott átsiklani minden témán, mely őt közelebbről nem érdekelte, most szem-melláthatólag fel volt izgatva.

— Ha akarjátok tudni az én véleményemet, — fordult a fiatalok csoportja felé, — hát mindjárt megmondom. Ti nagyon lelketlenül, sőt mondhatni közönséges módon viseltétek magatokat, mikor azt a fiatal leányt, kit én vezettem közétek, olyan ridegen és udvariatlanul fogadtátok. Az, hogy az ő elhagyatott helyzetét nem vettétek figyelembe,

azt mutatja, hogy nincs szívetek, az pedig, hogy elfelejtettétek, hogy én vezettem körötökbe, arra mutat, hogy csak gőg és dölyf van bennetek, de sajnós, nincs úri modorotok. Sajnálom, hogy ezt meg kell mondanom. S még inkább, hogy a saját házámban kellett veletek így beszélnem. De akarom, hogy mindenki tisztában legyen a helyzettel. Hunter Eszter az én kis unokám tanítónője. Ez a fiatal leány mindenképpen megnyerte tetszésemet és én azt akarom, hogy a házámban meleg és kellemes otthont találjon. Nem tűröm el sem sértését, sem lenézését. Sőt úgy érzem, a mai sértésért néminemű elégtétellel tartozom neki. S éppen azért, bármennyire nem szeretem a feltűnő és hatást kereső dolgokat, köszönetet kell mondanom Pallósy Annuskának azért, amit tett. Lehet, hogy más körülmények között talán én is kárhoztattam volna a túlfőzött nagy melegséget, melyet az idegen nevelőnő iránt tanúsított. De most úgy vettem, mint némi elégtételt a többiek udvariatlanságáért. Hunter Eszter is — gondolom — így fogta fel a dolgot. És arcából, meg modorából ítélve, nem hiszem, hogy bárkihez is tolazkodni fog. Ezzel azt hiszem, be is fejezhetjük a dolgot.

— Úgy van, — vágott közbe Pálma epésen — be is fejezhetjük. Hunter kisasszony pedig meg lehet elégedve bevonulásával. Egy óra óta majdnem kizárólag az ő becses személye foglalkoztat mindnyájunkat.

Varsányiné hidegen, keményen végignézett leányán. Pálma úgy tett, mint aki semmit sem lát és egykedvűen kavargatta teáját. Csak mikor a társaság szétoszlott, jegyezte meg leányai előtt:

— A nagymamának mostanában érthetetlen szeszélyei vannak. De végre is ő öreg asszony s nekünk kell engednünk. Legyetek hát udvariasak a kis nevelőnő iránt.

A leányok egymásra néztek és hallgattak. Tudták ők nagyon jól, hogy a nagymama parancsát habozás és késlekedés nélkül teljesíteni kell. A mama is csak akkor mert ellenkezni a nagymamával, ha nagyon ingerült és ideges volt. S a leányok azt is tudták, hogy anyjukat nem a gyermeki szeretet hajtja az engedelmességre, — hanem a

félelem. A vagyon az öreg úrnő kezében volt és Varsányiné szabadon, tetszés szerint rendelkezhetett mindenről végrendeletében.

III.

— Nagyon sajnálom Piroska, — mondta Pallósy Anna határozott mozdulattal fordulva huga felé — de magad is tudhatnád, hogy kérésed teljesítése lehetetlen. Úgy beszélsz velem, mintha eltítkolt heverő tőkém lennének, holott jól tudod, hogy . . .

— Istenem, mindent tudok, csak a szegénységünkről ne tarts értekezést, mert ezzel már igazán torkig vagyok. Nem elég, hogy tűrnünk kell ezt az állapotot, de te még folyton emlegeted is, mintha valami nagyon kellemes dolog volna. . .

— Nem emlegetném, ha te nem állnál elő lehetetlenebbnél lehetetlenebb követelésekkel.

— Először is nem követeltem semmit. Csak kértelek, nem lehetne-e egyszer már a tízszer átalakított kreppruha helyett valami újat csináltatni? És ismerve helyzetünket, még ezt sem én hoztam elő, hanem a nagymama, ki határozottan reánk parancsolt: „leányok, a megyebálra szép új ruhát csináltassatok!“

Anna arca elsötétült:

— Minek vonod belé ezekbe a beszélgetésekbe a szegény, jó nagymama nevét?! Istennek legyen hála, ő semmit sem tud a mi nyomorúságunkról. Azt hiszi, minden úgy van, ahogy régen volt. Adja Isten, hogy megtartsuk boldog csalódásában.

— Persze . . . Hiszen én sem akarok egyebet. Ha valamit megtudna . . .

— Az a halála lenne, — fejezte be Anna a mondatot.

Piroska az ablakhoz lépett és kinézett a parkra. Bizony szomorú kilátás nyílt a hajdan oly híres Pallósy-kertre. A nagy, ősi fáknak nagyrésztét el kellett adni s a virágágyakat sem igen gondozta senki. Az utak rendetlenek voltak s a kopasz fák komoran meredtek az ég felé. Piroska egy percig

Juno ertelmesen hallgatta Anna panasrät.

merev és mozdulatlan maradt, aztán hirtelen visszafordult:

— Anikó, édes Anikó . . . Ne tartsál engem sem szívtelennek, sem könnyelműnek. Nagyon jól tudom én, édesem, hogy te milyen emberfeletti küzdelmeket folytatsz. És ne hidd, hogy üres hiúságból zaklatlak az új ruha miatt. Nem . . . De szeretném, ha csinos lennék . . . mert látod, ott lesz Bárd Elemér is . . . és tudod . . .

— Tudom, — felelt Anna és egy pillanatra mosoly futott át halvány arcán. — Bárd Elemér kedves, jó fiú . . . de . . . látod, Piroska, ne vedd rossz néven . . . én félek . . .

— Mitől félsz? — kérdezte Piroska haragosan.

— No, csak ne ráncold össze a homlokodat. Egyszer már nyíltan kell beszélnünk a dologról. Remélem, abban nem kételkedel, hogy a legtisztább jóakarat mondatja minden szavamat. Én nagyon jól ismerem Elemért. Nagyon jó ravaló, rokonszenves fiatalembernek tartom, de sajnos, föltötte gyöngének és befolyásolhatónak. A gazdag Bárd-familia nem lesz elragadtatva, ha Elemér majd egy szegény Pallósy leányt akar feleségül venni.

Piroska arca vérvörösre gyúlt.

— Azt hiszem, mindenki szerencsájének tarthatja, ha a nevét a Pallósy névvel kötheti össze — mondotta gögösen.

— Mintha csak a kedves jó nagymamát hallanám — mondta Anna szomorú mosolylyal. Őt, szegényt, már bajos volna fölvilágosítani, de neked, Piroskám, megmondhatom, hogy nagy tévedésben élsz és félek, hogy erre minél hamarabb magad is rá fogsz jönni. Adja Isten, hogy rossz próféta legyek . . . Egyébként korántsem akarok szerencséd útjába akadályt gördíteni, s az új ruha meglesz. Még nem tudom, hogyan és miként? De meglesz.

— Édes, aranyos Annuskám, de hogy milyen jó is vagy te . . .

Piroska ujjongva ölelte meg Annát, csak pár perc múlva jutott eszébe:

— Hát te mit csináltatsz magadnak?

— Nekem jó lesz a régi krepp ruhám. Legfeljebb egy új övet csinállok reá.

— De Anna? — mondta Piroska szégyenkezve.

Dánielné Lengyel Laura: *Idegen világban*

— Hadd el, édesem, hidd el, jó lesz így is. Biztosítlak, hogy azért nem fogsz velem szégyent vallani.

— Eredj, te kis bohó, biztosan te leszel a legszebb leány a mulatságon. De mit szólnak majd a többiek? Ha én be megyek az új ruhámban, te meg a régiben lépkedsz melletttem?

— A többiek? Tudod, hogy nem szoktam törődni az emberek véleményével. Minek is? Az egyetlen, akitől félnék, a szegény, jó nagymama, de ő nem lát semmit a mi nagy nyomorúságunkból. Nem lát semmit...

A két fiatal leány szemét egyszerre könny öntötte el. Istenem, milyen rettenetes! ... Majdnem hálát kell adni a jó Istennek, hogy a legrettenetesebb csapással, a vaksággal sújtotta szegény öreganyjukat ... Mi lenne a szegény, gyámoltalan teremtsébből, ha ezt a nagy pusztulást és szegénységet látná ...

Anna hamarabb letörülte könnyeit.

— Egy kicsit járkálni megyek. Főfájásom van. Te meg benézhetnél a nagymamához. Hátha kíván valamit?

— Megyek, — szölt Piroska és gyöngéden homlokon csókolta nénjét. — De az új ruha meglesz, ugye Anikó?

— Meg, meg, hiszen mondtam már egyszer.

— Nem kell drága kelme.

— Azt úgy sem vehetnénk.

— Talán valami olcsó varrónő ...

— Természetes. Csak nem hiszed, hogy Párisból rendel nekem toilettet.

— Édes Annuskám ... te haragszol reám ... Inkább hát ne is menjünk a bálba.

— Ej, tudod, hogy ez lehetetlen, már csak a nagymama miatt is. Ne is beszéljünk róla. Aztán haragról szó sincs. Csak egy kicsit ideges vagyok ... Hiszen említettem, hogy főfájásom van ... No, de kint a jó csipős téli levegőn el fog múlni ... Isten veled, Piroska, most menj a nagymamához ... Egy óra múlva én is ott leszek.

Gyorsan kinyitotta az ajtót és a nagy, széles folyosóra lépett. Junó, az óriási dán kutya ott heverészett, amint Annát meglátta, örvendezve kezdett csaholni.

— Te is sétálni akarsz, öreg? — kérdezte a fiatal leány, kezét az állat nyakára téve. — No, nem bánom, velem jöhetsz. Neked sem árt a friss levegő. Aztán jó barát vagy... Hű és titoktartó.

Junó, mintha csak érezte volna a dicséretet, hízelegve megnyalta úrnője kezét. Aztán kimentek a nagy parkon át és egyenesen a hóval fedett mezőnek tartottak.

IV.

Mielőtt azonban a nagy kert kapuját becsukta volna, Anna hirtelen visszafordult és a kertészné kis házikójának ajtaja felé tartott.

Junó csodlázva nézte fiatal úrnőjét. Nem volt hozzászokva a habozáshoz, az ingadozáshoz. Ez a fiatal leány elszántan és energikusan ment célja felé. Célja pedig csak egy volt: menteni, ami még menthető és megtartani azt a szegény, világtalan asszonyt tévedésében, amíg lehet.

Hej, micsoda emberfeletti küzdelembe került a dolog. Pallósy Anna összehúzta szemöldökét, amint egy pillanatra minden eszébe jutott. Eszébe jutott a hitelezőkkel való tárgyalás, mely néha küzdelemnek is beillett volna. A nagymama gyanútlan kérései, követelései, melyeknek néha oly nehezen sikerült eleget tenni! . . . Piroska gyermekes gondatlansága, hogy minden magyarázat ellenére sem volt képes a dolgokat a maguk rettenetes komolyságában felfogni. És végül Loránt bátyja, ki Párisban él művészalmai között, míg felettük recseg, ropog a tető és minden pillanatban el lehetnek készülve arra, hogy minden összeomlik és hajléktalanok maradnak.

Pallósy Anna ajkán keserű mosoly futott végig. Maga miatt nem félt. De vajjon mi lenne Piroskából, aki olyan szerencsétlen, ha tavalyi kalapját kell felfrissíteni . . . És vajjon Loránt hazajönne-e Párisból arra a hírre, hogy nagymama és hugai hajléktalanok maradtak? . . . Aztán könnyeszkökött a szemébe, mert megint csak a szegény nagymama jutott eszébe, ki boldog, mert nem tud, nem sejt semmit.

— Kötelességem örködni felette, amíg lehet. De vajjon meddig lehet? . . . — mondta magában Anna és a könny végigcsordult kedves, fiatal arcán. Nem vette észre, hogy le sem törölte, vagy talán megsejtette, hogy hiába is törölné le. Ezek már nem a fiatal leány könnyen omló és könnyen felszáradó könnyei, nem a jótékony kis zivatar, mely után okvetlenül eljön a boldog megkönnyebbülés. Nem, súlyos, nehéz, keserű csöppek ezek, melyek nyomot hagynak a lelken és arról beszélnek, hogy ez a fiatal leány már megismerkedett az élet nehéz, keserves küzdelmeivel.

Szerencse, hogy ott volt Junó, a hűséges, óriás barát. Sohase mondjátok, hogy az állatnak nincs lelke. Van bizony s néha sokkal hűségesebb, igazabb, ragaszkodóbb, mint az emberi lélek! Junó odadörzsölte nagy fejét Anna ruhájához, aztán megnyalta piros nyelvvel a fiatal leány kezét. Anna végre észrevette az állat hízkelését.

— Mit akarsz, öreg? — mondta lassú, bánatos hangon. Néha úgy beszélt Junóval, mintha ember volna. S Junó oly komoly, oly értelmes arccal hallgatta panaszát, mintha csak ugyan megértené. — Mit akarsz, öreg? Szemrehányást teszel, hogy így elhagyom magamat. Mit csináljak? Nagyon is egyedül vagyok s minden teher, minden felelősség az én vállamon. Néha azt hiszem, nem bírom tovább, az imént is azt hittem . . . A fejedet csóválod, Junó, hogy bolondokat beszélek? Igazad van, öreg, kettőnk közül te vagy az okosabbik . . . Hogy szabad nekem ilyesmit mondanom, hogy nem bírom a terheket?! Mikor bírnom kell! . . . Ugye, Junó, kell?! . . .

Junó vidám kaffogással adta tudtára úrnőjének, hogy az ilyen beszédet jobban szereti, mint az előbbi könnyeket. Anna mosolygott és megtörölte szemét, aztán még egyszer Junó felé fordult:

— Örülök, hogy mellettem vagy, öreg filozófus, te mindig észretérítesz, ha bolondokat gondolok.

Junó szemmelláthatólag nagyon örült az elismerésnek. És otthagya úrnőjét, meghempergett az úton, a friss, fehér hóban. Ez a magaviselet ugyan nem igen illett egy öreg filozófushoz, de Junó nem sokat törődött a világ véleményével.

Ő előtte csak úrnője személye volt fontos és Junó igen jól tudta, hogy hempereghet a hóban, amennyit akar, Anna őt mégis a legokosabb és leghűségesebb kutyának tartja a széles világon.

A kertészné egy kis házikóban lakott a mellékut mellett. Öt éve özvegy volt szegény és azóta végezte az ura dolgát. Már ahogy végezni birta. Azonfelül fent is dolgozott a kastélyban, persze a Pallósyné tudta nélkül, ki mindig sürgette a leányokat, hogy fogadjanak új kertészt, mert egy asszony nem képes az utakat és a nagy kertet rendbe tartani.

— A jó Zsuzsi asszonynak, persze tisztességes nyugdíjat kell adni, — mondta az öreg úrnő — hiszen ő már eleget dolgozott életében, ráfér egy kis pihenés. Jőjjön új, friss erő a kertbe.

De Anna oly okosan elmagyarázta, hogy Zsuzsi mellett állandó segítség van s így nagyon jól megy minden. A kert szebb, mint valaha. Zsuzsi pedig oly meghatóan könyörgött, hogy ha őt elküldik, elemészti magát. Neki nem kell nyugdíj, ő nem tud, nem akar munka nélkül élni. Pallósyné szíve meglágyult és kegyesen beleegyezett, hogy maradjon minden a régiben.

— Te kis uzsorás, — fenyegette meg tréfásan Annát — te szörnyen takarékoskodol. No, no, nem teszek érte szemrehányást, hiszen okosan teszed. Ámbár nem tudom, kitől örökölted ezt a fukarságra valló hajlamot? A Pallósyék mindurak voltak s inkább szórták az aranyat, semhogy a garast egymásra rakják. No, no, hiszen nem dicsérem őket ezért és nem kárhoztatlak téged, hogy másforma természet van. Hallom, hogy nagyot fordult a világ s ma már pénz szerint becsülik az embert. Ez persze nem helyes. De okos ember többé-kevésbé alkalmazkodik a megváltozott világhoz. Helyesen teszed hát, ha megnézed, hova megy a pénz, mielőtt kiadnád? De túlzásban nem szabad esni. A mi kell, hát kell és ne felejtsd el, hogy Pallósy Annának hívnak.

Annának, míg Zsuzsi asszony kalyibája felé tartott, mindez eszébe jutott.

— Szegény jó nagymama, ha sejtette volna, hogy míg beszélt, én azon törtem a fejemet, hogy vajjon miből főzünk

holnapra ebédet? Mert hiszen szombat volt és ilyenkor hamarabb csukják bent a városban a boltokat. Ha Zsuzsi megkésik egy kicsit?! . . . Ami könnyen megtörténhetik a mi öreg szürkénk lassúsága mellett. Hát bizony, ha a jó öreg szürke meg nem becsüli magát, könnyen beüt a katasztrófa. Nem azért, hogy nincs mit ennünk, hanem mert a szegény nagymama megtud mindent.

Közben odaért a kis házikó ajtajához. A fehér fák között poetikus és kedves volt a kis kalyiba. A fiatal leánynak nagy érzéke lehetett a szép és művészi dolgok iránt, mert bár már sokszor látta Zsuzsi aszony házacskáját, bár felette súlyos gondjai voltak, egy pillanatig megállt és gyönyörködött a poetikus kis képben.

Aztán kopogtatott az ajtón, mely ebben a pillanatban már ki is nyílt. Pallósy Anna belépett a szobába. Junó rögtön ott termett, mintha nélküle nem is lehetne ezt az üzletet lebonyolítani.

— Kezét csókolom nagyságos kisasszony, ide tessék erre a székre. Ez egészen tiszta . . .

De azért mégis letörölgette köténye szélével a széket Zsuzsi asszony és csak aztán tolta Anna felé.

— Köszönöm. De csak pár percre jöttem Zsuzsi. Ma megint be kell mennie a városba.

— Hiszen csak tegnapelőtt —

— Tudom. Tegnapelőtt volt ott. Én is azt hittem, hogy csak a jövő héten küldöm megint be. Addig összegyűl egy csomó virág és hímzés, de hát mit tegyek? Nem lehet várni.

— De hiszen én mindent bevitettem, Anna kisasszony. A szép művirágokat, a drága selyem, meg bársonyhímzéseket, amiket titokban csinál. Istenem, minek is rontja azt a két gyönyörű szemét?

— Hagyjuk ezt Zsuzsi.

— Jól van, hát hagyjuk. Hiszen nem azért mondom, hogy a kisasszonyt bosszantsam. A jó Isten őrizze meg lelket ilyen vétektől. Hiszen ez éppen olyan nagy bűn lenne, mintha egy szentet szidalmaznék. Én pedig istenfélő, jámbor asszony voltam egész életemben. De hát csak azt akartam mondani, hogy ugyan mit vigyek be a városba eladni, hi-

szen három nap óta csak nem dolgozhatott annyit a kisasszony? . . .

— Nem Zsuzsi, fájdalom, nem dolgoztam semmit. Hiszen folyton számadásokkal voltam elfoglalva három nap óta. Hanem maga azt mondta, — itt elakadt és vérvörös lett az arca. — hogy a kereskedőnek nagyon tetszett a munkám és szívesen adnának előleget.

— Hát persze, hogy adnának. Hiszen mondtam én azt már eleget a nagyságos kisasszonynak, de eddig hallani sem akart róla. Aztán ez az én Jutka húgom nagy csacsi ám, a multkor majdnem elárulta, hogy nem ő csinálja azokat a gyönyörű holmikat.

— Az Istenért, csak nem? — kiáltá Anna ijedten.

És képzeletében megjelent az egész úri társaság, az öreg nagymama . . . Istenem, hogy szégyelnék . . . Milyen kétségbeeséssel konstatálnák, hogy Pallósy Anna valaha a saját két keze munkájával kereste kenyerét.

— No ne tessék megijedni, hiszen még nincs semmi baj. De hiszen tapasztalatlan, ostoba leány az én Jutka húgom, aztán meg az ilyen fiatal teremtés hamar zavarba jön . . . Hát hiszen én alaposan betanítottam, hogy vigye a szép csinált virágokat, hímzéseket, a nagy üzletekbe és mondja, hogy ez az ő keze munkája . . . Aztán szedje be ezt a pénzt, én meg átveszem tőle. Jól is ment eddig a dolog, de a mult héten Wertán Károly úr is ott volt a boltban s amint meglátja a hímzéseket, meg a virágokat, rögtön megkérdezte: ki csinálja őket? A boltos rámutat Jutkára. Maga készíti? — kérdezte Wertán úr és kétszer is megcsóválta a fejét — hm . . . hm . . . A bolond Jutka vérvörös lett, mint a paprika. Wertán úr meg annál figyelmesebben vizsgálgatta az arcát és még egyszer mondotta, hm, hm . . . Aztán elfordult Jutkától és a boltosnak mondotta: ezek nagyértékű művészi dolgok . . . A boltos meg úgy megörült a dicséretnek, hogy mindjárt azt mondta a húgomnak: no Jutka kisasszony, ha előleg kell, szívesen adok a munkájára, mert ha a nagyságos úr dícsér valamit, az nem tréfa dolog.

Anna figyelmesen hallgatta Zsuzsi asszony bőbeszédű előadását. Egy kicsit vörös is lett az arca, aztán halkán, zavartan kérdezte:

— És mit gondol Zsuzsi; beváltja-e a bolto's a szavát és fog adni valami előleget, ha maga Jutkát beküldi hozzá?

— Fog lelkem nagyságos kisasszony, hogyan adna . . . De ravasz, sok hájjal megkent nép a kereskedő . . . Biztosan kevesebbet ígér majd, ha látja, hogy meg vagyunk szorulva.

— Nem tesz semmit. A pénzre szükségem van. Aztán ha megkapta a pénzt, nézzen be a varrónőhöz is és mondja meg neki, hogyha ideje van, még ma jöjjön ki ide hozzánk. A szürkével maga kihozhatja. Hozzon divatlapokat is a Piroska kisasszony számára. Az én számomra pedig vegyen egy új kék selyemövet, amit a kreppruhámra rátehetek. Különben várjon csak Zsuzsi, inkább felírom mindezt . . .

— Bizony jó lesz kisasszonykám, ha felírja, mivel hogy az én fejem nem káptalan. S egy ilyen együgyű parasztasszony egyet fordul, elfelejti a sok cifra holmi nevét.

Hej, pedig nem volt ám olyan együgyű Zsuzsi asszony, mint mutatni szerette. Hűséges, igazlelkű teremtes volt és tűzbe-vízbe rohant volna Annáért. De megvolt benne az ismeretes parasztravaszág, néha ostobának tetette magát, akkor is, mikor jól átlátott a szitán. Most is nagyon jól megjegyezte, mire kell az előleg, a pénz? Piroska kisasszonynak lám új ruha szükséges, de Anna csak a régít alakíttatja át magának. Piroska kisasszony még ma sem akar észre térni és úgy viselkedik, mint a szegény jó öreg nagyságos asszony, ki Istennek legyen hála érte, semmit sem lát abból, mennyire megváltozott körülötte a világ.

Anna az övén csüngő láncról ceruzát akasztott le és egy pár sor írást vetett egy darab papirosra.

— Ezt a kis jegyzetet csomagolja a holmikhoz. Aztán még délelőtt induljon be a városba. A szürke lovat nem lehet erősen meghajtani. Kegyetlenség is volna a szegény párával szemben. Isten áldja meg Zsuzsi! . . .

— A jó Isten áldja meg, nagyságos kisasszonyom, — mondta Zsuzsi az ajtóig kísérve vendégét. Junó nagy örömszaholással ugrálta körül Annát, szemmelláthatólag nagyon boldog volt, hogy megint kijuthat a friss téli levegőre. Junó igen derék, hűséges teremtes volt, de bizonyos dolgok felül-

haladták az ő kutyasága értelmét és sejtelve sem volt arról, hogy míg a szűk szoba ablakából sóvárogva nézte a gyönyörű fehér havat, mellette egy súlyos üzleti ügyet bonyolítottak le.

És a súlyos üzleti ügy ügyes rendezésétől függ a világ egyik legfontosabb kérdése: vajjon kap-e Piroska új ruhát a bálra?

Am Anna nagyon is tudatában volt a dolog fontosságának, mert elgondolkozva lépegetett a mező felé, a friss, havas úton s közben erre gondolt:

— Ha Jutkának nem sikerül előleget kapni a munkára, ez a szegény Piroska szerencsétlen lesz egész télen. Mert biztosra veszi, hogy Bárd Elemér ezért nem nyilatkozott s csakis ezért nem kérte meg a kezét. Sokszor eszembe jut, vajjon nem volna-e sokkal jobb, ha a gyöngye, ingatag jellemű ember kitérne húgom útjából?... De — Istenem — nem szabad a mások vágyait a magunk ítélőképességével megmérni. Ki tudja, mi mindent lát Piroska e fiatal emberben, kiben én csak gyöngeséget, habozást és ingadozást látok?!... Ki tudja, nem helyezte el egész életének reménységét a Bárd Elemér kezébe? S nekem lehet-e más kötelességem, mint teljes erőmből azért küzdeni, miben húgom boldogságát hiszi megtalálni? A boldogság az Úr Isten kezében van — s bizonyára ott a legjobb kezekben van. Nekem csak akkor volna jogom Piroska elé állni, ha módomban volna, hogy jobb és fényesebb sorsot biztosítsak neki. De mi az amit én adhatok?!... Hiszen még azért is imádkozni kell, hogy az ősi hajlékból ki ne üzzenek, legalább ne addig, míg a szegény nagymama él . . .

V.

Pallósy Anna egyenesen ment előre a hóval borított mezőn. A szekérút mellett keményre volt taposva a hó, mert ezen az úton jártak be az emberek a közeli városba. Bizony csak szegény falusi emberek, kik apró szükségleteiket mennek bevásárolni. Vagy a jó kövér ludat eladni, melybe már

négy hét óta tömik a drága kukoricát, hogy mint finom pecsenye kerüljön a városi urak asztalára. Ezen az úton vándorolt be a sok tojás és friss vaj is. Mert volt itt a kis falúban mindenből elég, de ugyan kinek volna szíve hozzá, hogy a drága holmikat elfogyassza, mikor a nagy városban az alispán, vagy a főjegyző úr, vagy a Bárdné nagyságos asszony házában olyan töméntelen sok pénzt lehet kapni érte.

Hajdanában persze másként volt a dolog. A szegény embernek nem kellett olyan messzire fáradni a holmijával. A Pallósy-kastélyban megvettek mindent, mi jó és ízletes falat volt. Nagy háztartás. nagy személyzet, a mellett vendég ki, vendég be a nagy kapun. Ősi magyar szokás szerint ez a nagy kapu állandóan tárva-nyitva állt, hogy a messze útról érkezett is lássa, hogy bent igazi ősi magyaros vendégszeretettel várják a ház gazdái. Bizony ez a sok jövő-menő, lőtő-futó vendég sokat fogyasztott s a vendégszeretet, mi a dúsgazdag ösöknél erényszámba ment, az elszegényedett utódoknál nagy hiba volt. Lassan kezdtek csúszni a lejtőn s egyszerre csak érezték, hogy a síkos, meredek úton nincs megállás. Ettől a pillanattól kezdve úgy viselkedtek, mint a strucmadár, mely a legnagyobb veszedelem pillanatában a homokba dugja fejét, azt remélve, hogy ha ő nem látja üldözőit, azok sem fogják őt meglátni. A Pallósy-családnak a kétszerkettő lett a legnagyobb ellensége. Mindenki úgy élt, mintha a nagy özönvíz jönne, mikor úgyis mindegy lesz minden. Mikor Anna kezébe vette a kormányzást, már nem igen volt mit kormányozni. Nemcsak egy nemzedék bűne volt, amely fejükre szakadt, de mégis az ő fejükre szakadt minden. Tudta ezt mindenki a szegény öreg vak úrnőn kívül. Tudta a falú népe, mely az ízletes falatokkal inkább a Bárdné önagysága konyháját tisztelte meg. Tudták ugyan, hogy a Pallósyék nagy urak. hatalmas urak. szerették is őket, hiszen míg módjukban volt, segítettek boldognak, boldogtalannak. De hiába, a szegény embernek élni kell és ha Bárdné önagysága adja a legjobb árt a finom, hizlalt ludakért, récékért, hát bizony az ő konyhájára viszi az ember a drága holmikat. Ambár, hogy mindenki tudja, hogy az özvegy férje becsületes hentes volt, kinek csak levett kalap-

pal szabad volt megállni a Pallósyék ispánja előtt, ha véletlenül borjúra, vagy üszőre alkudozott.

No, de változtak az idők. A levett kalapú mészáros meggazdagodott. Annyira meggazdagodott, hogy a felesége kezdte szégyelni a becsületes üzletet és nem hagyott addig békét az urának, míg az föl nem hagyott vele és vissza nem vonult a magánéletbe. Bárdné mindig nagyravágyó asszony volt. Egyetlen vágya, ambíciója a társadalmi szereplés. S amit egy asszony akar — azt, ha török-szakad — keresztül-viszi. Kivált egy olyan erős akaratú asszony, mint Bárdné. Hiszen az egész város tudta, hogy a háznál ő viseli a süveget s a derék, tagbaszakadt mészáros csak az üzletben mer olyan harsány, kemény hangon beszélni. Odahaza nagyon is meghúzza magát és boldog, ha békében hagyják.

Pedig addig nem hagyták békében, míg az üzletet át nem adta első legényének s ő maga vissza nem vonult a magánéletbe, — ahogy Bárdné előkelő finomsággal mondta. A magánélet azonban nem tett jót a derék mesterembernek. Szervezete az erős megfeszített munkához volt szokva s a kényyszerű nyugalom valósággal megőrölte egészségét. Még öt esztendő sem telt el azóta, hogy üzletéről lemondott, s ime egy borús őszi napon özvegye hosszú, lengő gyászfátyollal kísérte ki koporsóját.

Az özvegy megsíratta, meggyászolta férjét — aztán teljes erejével azon volt, hogy a társaságban érvényesülhessen. „Társaság“ szó alatt ő természetesen nem régi barát-nőit, a derék mészárosnékat és henteseket értette. Bárdné művészetre vitte azt a tulajdonságot, hogy csak azt vette észre, akit akart. A hajdani jóismerősök, sógorok, komák egyszerűen nem éltek az ő számára. S ha egyikkel-másikkal az utcán szembekerült, olyan arccal nézett rájuk, mintha soha életében nem látta volna őket.

A hajdani komákat, sógorokat, barátokat természetesen mindez felette boszantotta. Nem is fukarkodtak csípős megjegyzéseikkel. Ezek a derék, egyszerű emberek nem igen értettek a finom, halk megjegyzésekhez és rejtett célzásokhoz. Ami szívükön feküdt, kimondták hangosan és istenigazában. Az özvegy is hallhatta ezeket az épenséggel nem

nagyon finom és halk megjegyzéseket, de erőt és vigasztalást merített abból a tudatból, hogy egyszer sikerült már meghívót kapnia a főjegyzőék házához, sőt egyik eladósdott úri család — akit ő diskréten és felette gyakran kisegített a pillanatnyi pénzzavarból — megígérte neki, hogy egyszer — talán már a jövő évben — megnyílik előtte az alispánné szalonjának ajtaja is.

Ezzel vigasztalta a kis Elemért is, ha az sírva jött haza az iskolából, mert a hajdani jóbarátok, komák és sógorok gyermekei szülőiktől látva a jó példát, sokat gúnyolták a kis hercegúrfit, sőt néha-néha alaposan el is verték.

Elemér úrfit bizony ilyenkor igen kevésbé vigasztalta a főjegyzőné zsúrja s az alispánné ajtajának a küszöbe.

Okos, rendes nevelés mellett igen derék, jóra való férfi lett volna belőle. De Bárdné, bár imádta egyetlen gyermekét, semmiképen sem értett egy zsenge, fiatal lélek formálásához. Nem csoda, mikor minden erejét a társadalmi érvényesülés gondolata foglalta el. S így Elemér úrfiból lassanként egy elkényeztetett, szeszélyes, ingatag akaratú fiatalember lett, aki hozzászokott, hogy minden vágyát azonnal teljesítsék, de akinek semmiképen nem volt kedve ahhoz, hogy egyik vagy másik vágyáért férfiúhoz illően harcoljon és küzdjön.

A harcot és a küzdést az édes anyjára bízta. S valljuk be, hogy az özvegy jobban is értett hozzá, mint a fia. Szívós, ernyedetlen, szakadatlan munkával végre is kiküzdte helyét a társaságban s boldog volt. Most már nem tettek reá hangos megjegyzéseket a hajdani barátok. Ő már sokkal magasabban állt, hogy az egyszerű emberek sértő szava bántotta volna. Igaz, hogy ehelyett úri barátaitól kellett néha tüszúrásokat tűrnie. De Bárdné hallgatni is tudott. Aztán az úri barátok lassanként mind lekötelezettjei lettek a dúsgazdag hentes özvegyének s Bárdné egyre merészebb lehetett velük szemben. Sőt már ott tartott, hogy egyszer társaságban nyíltan kitört Pallósyék ellen, akiknek Piroška leánya az ő Elemér fiára vetette ki hálóját. Pedig hát hiába fondorkodik a kis macska — mondta Bárdné, — mert ő nem fogja megengedni, hogy fia „méltatlan“ házasságot kössön.

A társaság szíve mélyén halálosan meg volt sértve, hogy egy hentesmester özvegye így mer nyilatkozni a Pallósy-családról! De hallgattak, mert hiszen majdnem mindnyájan adósai voltak a dúsgazdag özvegynek. Aztán meg igaz, hogy Pallósyéknak a hetvenhetedik ősapja is úr volt, de most szegény, tönkrement emberek, akikről soha sem tudhatja az ember, mikor csap össze fejük felett az árvíz. Hiszen igaz, hogy kimennek hozzájuk, látogatják őket, de az ember tapintatos igyekszik lenni, nehogy a vacsora vagy az ebéd ideje ott találja őket, mert nem akarja zavarba hozni a kastély urait.

Istenem, micsoda felfordult világ!... A Pallósy-kastélyban már egy előre be nem jelentett ebéd vagy vacsora is nagy gondot okoz. Ez szomorú, de hát ki tehet róla? A szegénység ügylátszik nagy bűn, mert a nagy társaságban senki sem akadt, ki Pallósyékat védje, bár szívük mélyén haragudtak Bárdnéra.

Mindenki hallgatott, csak az öreg Varsányiné szólalt meg hidegen, gögösen.

— Ha nekem házasulandó fiam volna, csak szerencsémnek tartanám a Pallósy-családdal való összeköttetést.

Bárdné elfehéredett dühében, de nem mert felelni. Az egész úri társaságból már csak Varsányiné imponált neki. Talán mert minden lázas munkája ellenére még mindig nem sikerült bejutnia a Varsányi-kúriába. A tolakodó embernek nem imponál senki annyira, mint aki lenézi őt. Bárdné hallgatott.

Azok az egyszerű emberek, kik ezen a délelőttön sietve mentek előre a keményre fagyott úton, természetesen semmit sem tudtak arról, mi történik az úri szalónokban? Azok csak azt tudták, hogy a Pallósy-kastélyba hiába vinnék fel az ízes falatokat, mert ott ugyan nincs reá vevő. A hajdani urak örülnek, ha a legegyszerűbb ételekből elég kerül az asztalra. Wertán úr, a dúsgazdag bérlő pedig jól megnézi a garast, mielőtt egy krajcárt is kiadna. Mindenki tudja, hogy a bérlő úr éktelenül meggazdagodott, de tudja azt is, hogy egy krajcár nem sok, annyit sem enged hiábavalóságra kiadni. Ami szükséges, az legyen meg, de azonfelül egy fillért

sem. Vajjon kinek gyűjti a vén zsugori ezt a sok pénzt? Hiszen csak egyetlen fia van s az is évek óta külföldön tartózkodik.

Mindegy. Nagy urak dolgába ne ártsa magát szegény ember. A jámbor falusi nép bizony erősen sajnálja Pallósykat, de segíteni nem tud rajtuk. Tisztelettel köszöntik Anna kisasszonyt, ki a nagy kutyával sétál errefelé. Egyik-másik meg is szólítja, hogyha valamire szüksége volna a nagyságos kisasszonynak, ők szívesen kihozzák a városból.

— Köszönöm, — felel Anna nyájasan, — de Zsuzsi ma úgylis bemegy az öreg szürkével és kihozza ami kell, miért terhelném magukat?

— Minket bizony nem terhel a nagyságos kisasszony, — válaszol egy kerekkepű, mosolygós szemű menyecske. Mi mindig szívesen állunk szolgálatára.

Lassanként elmaradnak a jámbor falusi emberek s Anna egyedül megy előre a mezei úton. Nagyon elmerül gondolataiban, mert csak szekérszörgés riasztja fel egy percre.

A sárga bricska ott jön vele szemben. Anna félreáll az útból, hogy a kocsi tovább mehessen. De a hátulsó ülésből erős, durva hangon kiabál valaki a kocsisra, hogy álljon meg.

Anna szeretne száz mértföldre lenni innét. Hiszen már a hangjáról is megismeri ezt az embert. A legdurvább, legkíméletlenebb hitelezők egyike. De mit akar errefelé? Hiszen a kikötött részletet Anna pontosan beküldötte elsején. Talán Wertán úrhoz megy gyapjút vagy egyebet vásárolni?

De ebből a kellemes reménykedésből hamar kiábrándítja őt Dorzsák úr, mert leugrott a kocsiról és a fiatal leány felé tartott.

— Örvendek, hogy találkoztam a kisasszonynyal. Tessék velem felülni a bricskára, aztán hazaviszem. Úgylis a „Pallósy-kastély“ felé tartok.

Anna figyelmét nem kerülte el a gúnyos hangsúly, ahogy a kastély nevét kimondta. Egy pillanatra vöröslött az arca, aztán hidegen, büszkén felelt:

— Én sétálni indultam és szeretnék tovább menni az utamon. Ha azonban valami mondanivalója van, itt is elvégezhetjük.

— Ahogy tetszik. És remélem nem veszi rossz néven a nagyságos kisasszony, ha tekintettel a csípős időjárásra, kissé röviden fejezem ki magamat. A kastélyban több udvariassággal mondanám el, amit itt a hidegben csak röviden és nyersen fejezhetek ki: nekem pénz kell.

— De hiszen én pontosan küldtem Önnek a részletet, mikor csak tehettem s így legutóbb is elküldtem...

— Tudom, tudom... Kegyed kötelezte magát a részletek pontos betartására. Kötelességének úgyahogy eleget is tett... ámbár erről is lehetne beszélni...

— Ha egyszer másszor mulasztottam is, nem az én hibám volt...

— Hanem a körülményeké... Oh igen, — folytatta Dorzsák úr gúnyosan. — Ismerem én már ezt a mondást. A körülmények okai mindennek. Mi mindig ártatlanok vagyunk... Mindig... Ártatlanok vagyunk a pazarlásban, a könnyelműségben, a gondtalan, számítás nélkül való életben. Mind ezekért csakis a körülményeket lehet felelőssé tenni.

Pallósy Anna büszkén fölemelte fejét:

— Remélem nem azért jött ki, hogy engem leckéztessen. Ha ez a célja, egy percig sem hallgatom tovább. Röviden mit akar?

— Már megmondtam: pénzt.

— Megegyezésünk ellenére. Én pontosan betartottam a terminust, Ön pedig megígérte, hogy nem fog zaklatni.

— Van erről valami írásbeli szerződése a nagyságos kisasszonynak? — kérdezte Dorzsák gúnyosan.

— Én azt hittem, becsületes emberrel van dolgom.

— Ha a kisasszony sértegetésben találja gyönyörűségét, akkor csak megnehezíti ezt a tárgyalást. Pedig Önöknek sokkal inkább érdekükben áll, hogy ez a tárgyalás simán és eredményesen végződjék, mint nekem. Én mindenesetre megkapom a pénzemet. Ha ma nem, hát holnap. Ha békés úton nem, hát per útján. Nekem mindegy. Én minden kölcsönadott garast bélyeges papírral tudok bizonyítani. Ellenben a kisasszony semmivel sem bizonyíthatja abbéli állítását, hogy köztünk valamiféle megállapodás lett volna a várakozásra nézve.

— Ez igaz. Fájdalom, nem voltam elég elővigyázatos. De nem tudom, mit akar a fenyegetéseivel? Jól tudja, hogy képtelen vagyok egyszerre fizetni. Azt hiszi, ha pénzem volna, hagynám magamat és családomat sértegetni? Maga hiába való dolgot művel Dorzsák úr. Megsérthet, megalázhathat bennünket, de pénzét mégsem kaphatja meg egyszerre, azon egyszerű okból, mert nincs pénzünk. Most nem vetem szemre, hogy kamat fejében legalább is háromszor visszakarta már a nekünk kölcsönzött tőkét.

— Még az volna szép, ha jótéteményeimért szemrehányást kapnék. Talán én tukmáltam Önökre a pénzemet, vagy maguk jöttek könyörögni hozzám?

— Kétségkívül mi tettük Önnek az ajánlatot, mivelhogy mi voltunk szükségben.

— Igen. Még pedig olyan szükségben, hogy rajtam kívül senki sem merte kockáztatni tőkéjét.

— Ez a kockázat szép nyereséget hozott Önnek. Egyébként ne beszéljünk erről. Mi szükségből elfogadtuk az Ön súlyos feltételeit, nincs jogunk hát most szemrehányást tenni. Igaz, hogy mi nem kértünk a terminusra írásbeli szerződést, de végre is bízunk az Ön adott szavában. Csalódunk. Ön most egyszerre követeli az egész összeget, holott jól tudja, hogy képtelenek vagyunk követelését teljesíteni. Mi értelme van hát fenyegetésének? Egy kínos, hosszadalmas pörbe akar bonyolítani bennünket. Hiszen a pör végén sem kap egyebet, mint amit mi békés úton is megadunk Önnek lassanként.

— A kisasszonyból igen jó ügyvéd lett volna, — mondta Dorzsák, gúnyosan meghajtva magát. — Érvelése kitűnő. Csak egyről méltóztatott megfélelkezni: a nagymamáról. Vajjon mi lenne Pallósyné önagyságából, ha egyszerre egy csúf és kellemetlen per révén tudná meg azt, mit eddig oly ügyesen és oly sikeresen titkoltak előtte?

Anna arca krétafehér lett a rémülettől.

— Nem, ezt még ön sem teszi meg... nem teheti meg... Hát nem tudja, hogy ez gyilkosság volna...

— Édes Istenem, ne használjunk ilyen erős kifejezéseket. Kétségkívüli, hogy a szegény nagyságos asszonyt nagyon

megviselné a dolog, — talán végzetes hatással is volna gyöngeszervezetére. De erről igazán nem én tehetek, végre is nem tartozom nagyobb kímélettel viseltetni iránta, mint az unokája. Az ön kötelessége, hogy mindent megtegyen a katasztrófa elhárítására és nem az enyém.

— De hát mit tegyek? Hiszen ön lehetetlent kíván tőlem...

— Ej-ej kisasszony, hát igazán olyan rossz embernek képzel engem? Hiszen csak meg akartam ijeszteni. A vén Dorzsáknak is van ám szíve és szívesen segít a bajba jutott embereken, ha lehet. A Pallósy-családnak meg mindig jóbarátja voltam.

Az a gondolat, hogy ez a cégéres, megvetett, szívtelen uzsorás, ki annyit kínoztá, gyötörte, ki az imént is olyan mélyen megalázta, magáról, mint a Pallósy-család barátjáról mer beszélni, a végletekig elkeserítette Anna lelkét.

Elöntötte a vér fejét és szíve összeszorult a nagy, fájdalmas haragtól. Gögösen fölemelte fejét, nem bánta, akármi történik is, de végezni akart ezzel az emberrel.

— Mit akar? Ünöm már ezt a sok hiábavaló beszédet.

— Úgy? — és Dorzsák úr csúfságból olyan mélyen meghajolt, mintha valami hercegasszony előtt állt volna. — Bo csásson meg Nagyságod, hogy úntatni merem. Valóban nagy vakmerőség kellett hozzá, hogy ilyen sokáig feltartóztattam sétaútjában. Hiszen a nagyságod ideje drága, felhasználja azt azoknak a szép, művészi holmiknak himzésére és rajzolására, amit bent a városban mint a Jutka kisasszony művét árulnak.

Anna mereven, sápadtan nézett a gúnyosan hajlongó és bólogató férfira.

— Hát már ezt is tudja?

— Bizony kisasszony, mi előttünk nincs titok. Én már három nap óta tudom, hogy a büszke, szép Pallósy Anna két keze munkájából tartja fenn a nemes családot és elégíti ki a haragos hitelezőket. No, azért ne tessék megijedni. Amit én tudok, azt más nem tudja. És csak a kisasszonytól függ, hogy amiről beszélgetünk, az örökre a kettőnk titka maradjon. Hiszen milyen riadalom volna, ha a megyebeli híres csa-

ládok, meg a büszke nagymama megtudná? No de erről egyelőre szó sincs, én tudok hallgatni, ha akarok. És csak a kisasszonytól függ, hogy akarjak.

— Mit kíván tőlem?

— Éppen azt akaróm elmondani. Minek bajlódna a kisasszony azzal a kereskedővel, meg a Zsuzsi asszony közvetítése is bajos. Egy kis vigyázatlanság és minden kitudódik, aztán kész a botrány. Én magamra vállalom az egész ügy lebonyolítását. Átveszem azt, amit a kisasszony dolgozik és majd értékesítem akkor és úgy, ahogy lehet.

— Szóval ebből is ki akarja venni a maga nyereségét, — veté oda Anna megvetőleg.

— Hát bizony édes kisasszony, veszteségre nem szívesen dolgozom. S önnek is olcsóbban kell dolgoznia nekem, mint a kereskedőnek tette. Végre is most már az enyém a rizikó és a jó öreg Dorzsáknak is élni kell.

— És ha nem volna kedvem elfogadni ajánlatát? Ha nem volna kedvem kiuzsoráztatni még ebben is magam?

— Ej, ej, nagyságos kisasszony, mire való mindez? Ez csak haszontalan beszéd. Nem ilyen okos, úri hölgyhöz való. Nem volna kedvem?! De hát mikor kell, hogy kedve legyen! Most a követelésemről nem is beszélek, de milyen csúf botrány kerekednék abból, ha valaki megtudná, hogy Jutka tulajdonképpen Anna kisasszony és...

— Elég. Ne beszéljünk többet róla.

— Tehát beleegyezik?

— Nem tehetek egyebet!

— Akkor lesz szíves ezt a kis papirost aláírni és...

Nem tudta tovább folytatni, az út mellett levő havas bokor hirtelen megmozdult és egy öreg, délceg termetű, fehér hajú úr lépett ki az útra. Az öreg úron vadászruha volt, a vállán puska, amint kilépett, egy pillanatig Annára nézett és mélyen meghajtottotta magát, majd így szólt:

— Engedje meg, hogy bemutassam magamat: Wertán Károly vagyok.

Anna bólintott és tovább akart menni, de az öreg úr gyöngéden visszatartotta.

— Ha megengedi, egy úton megyek önnel egy kicsit, kis-

asszony. Mindenképen nagy megtiszteltetésnek veszem, ha nem utasít vissza.

Anna udvariasan és gyöngéden akart felelni. Hiszen látásból ismerte az öreg urat, a dúsgazdag Wertán Károlyt. Azt is tudta, hogy csakis ennek az embernek a kegyelméből maradhattak meg az ősi Pallósy-kastélyban, de olyan meghatottság fogta el lelkét, hogy egy szót sem birt kiejteni.

Wertán Károly azonban nagyon jó emberismerő lehetett, mert miután egy pillanatig figyelmesen nézte a fiatal leány arcát, gyöngéd részvét látszott barátságos kék szemében, majd elfordult a sápadt leánytól és Junó fejére tette kezét:

— Szép kutyája van kisasszony és igen barátságos.

— No, azt éppen nem mondhatnám, — mondta Anna minden erejét összeszedve, hogy különös zavarát leküzdje, de érezte, hogy percről-percre izgatottabb lesz. Hanem úgy áll a dolog, hogy a jó embert nem bántja.

Csak akkor vette észre, hogy mit mondott, mikor Wertán úr jóízűen nevetni kezdett.

— Köszönöm a bókot kisasszony. És neked is köszönöm az előlegezett bizalmat barátom — fordult Junóhoz, míg a nagy, bolondos állat hízelkedve dörzsölte Wertán úrhoz fejét.

Az öreg úr hirtelen megfordult, mintha csak most vette volna észre az alázatosan levett kalappal álló Dorzsákot.

Dorzsák modora ugyanis Wertán úr megjelenése óta nagy változáson ment keresztül. A hányaveti, gúnyos hangú emberből alázatos, csendes szolga lett, még mozdulni sem mert, míg Wertán úr felé nem fordult.

— Maga Dorzsák, hajtson egyenesen házamhoz, egy kis beszédem van magával. Délre otthon leszek, addig várjon.

Azzal sarkon fordult és ügyet sem vetett Dorzsák mély meghajlására, hanem elindult az Anna oldalán, egyenesen a Pallósy-kastély felé, míg Junó örvendező kaffogással szaladt utánuk.

Wertán úr pár percig szótlánul haladt a fiatal leány oldalán. Pallósy Anna érezte, hogy valamiképen neki kelene a beszédet megkezdenie, de sehogysem tudta, mint

kezdjen hozzá. Általában nem volt félénk természetű és nem könnyen jött zavarba, korán megszokta, hogy önállóan cselekedjék, intézkedjék s mióta Lóránt kint élt Párisban művészi álmának, azóta minden felelősség az Anna vállára szakadt. Piroska nemcsak arra volt képtelen, hogy e felelősségekben nénjével együtt hűségesen osztozzék, de csodálatos rövidlátással még arra is képtelen volt, hogy a helyzetet a maga veszedelmes voltában fölismerje. A nagy francia forradalom előtt bálokat rendeztek és mulattak az arisztokrácia tagjai. Zene szólt, dal hangzott, míg a vulkán már mozgólódott alattuk, hogy rettenetes kitörésével az egész régi világot romba döntse. Piroska bizonyos mértékben hasonlított ezekhez a csodálatos emberekhez. Bár Anna gyakran beszélt neki szomorú helyzetükről, ő mindig valami különös csodát várt, mely egyszerre minden bajtól megmenti őket. Az agg Pallósynéről pedig tudjuk, hogy a múlt fényes álmai között élt és mindenki vigyázott arra, hogy valahogy föl ne ébredjen.

Pallósy Anna hát korán hozzászokott, hogy ne jöjjön zavarba sem emberekkel, sem eseményekkel szemben, de most mégis zavarban volt. Nem mintha osztozott volna a vidék véleményében a „betolakodott“ Wertánnal szemben. Sokkal józanabb és önállóbb ítélettel bírt, semhogy mások frázisai által befolyásoltassa magát, de azt a bizonyos kényelmetlen érzést mégse tudta leküzdeni. Tudta, hogy már majdnem mindenük Wertán úr birtokában van s ha akarná, a kastélyból is kitehetné őket. Vajjon miért nem teszi? Azonfelül meg mostan biztosan hallotta egy részét annak, amit ő Dorzsákkal beszélgetett. Ez az ember tisztában van mindennel, szegénységükkel, nyomorúságukkal, az előbbutóbb biztosan bekövetkezendő balsorssal és most olyan nyugodt, olyan derült arccal sétál mellette a keményre fagyott úton. Sőt még barátságos beszélgetésbe is kezd, miután egy percig hallgatva mentek egymás mellett.

— Sajnálom, ha kellemetlen volt önnek hirtelen megjelenésem kisasszony, de higgye el . . .

Anna végre is belátta, hogy beszélnie kell.

— Sőt ellenkezőleg. Önnek tudnia kell, hogy nagy há-

lára kötelezett, mikor megmentett annak az embernek a társaságától. Hiszen ön jól tudja...

— Én mindent tudok, kisasszony.

Anna ijedt mozdulatát látva, mosolyogva hozzátette:

— Ne féljen, nem hallgatóztam. Bármit beszélnek is rólam a megyebeli úri társaságban, ez az egy rossz szokásom nincs meg. Párbeszédjük vége felé érkeztem és megvolt reá a magam komoly oka, hogy miért nem léptem közbe! Ezzel a Dorzsákkal egyszer már végezni kellett!

Anna megrázkódott a félelemtől és undortól, Wertán úr barátságosan folytatta.

— Semmitől se tartson, kisasszony. Ez a vérszívó nem fog többet önnek alkalmatlankodni. Közbevetőleg legyen mondva azonban, nagy meggondolatlanság volt kegyedtől, vele keveredni üzleti összeköttetésbe...

— Azt hiszi, hogy módomban volt a válogatás? — felelt Anna szomorú mosollyal.

— Igaz, igaza van... Bocsásson meg kíméletlenségeért. Megfeledkeztem arról, hogy bármilyen elszánt, bátor lélek lakik is önben, mégis csak fiatal leány, kinek senkije sem volt, akihez útbaigazításért vagy tanácsért fordulhatott volna. Mindegy, ezzel az emberrel majd én végzek s igazán nem érdemes tovább beszélni róla. Beszéljünk inkább önökről.

— Én tudom, hogy nagy hálával tartozom önnek, — mondta Anna fojtott hangon — s ha eddig nem is beszéltem róla...

— Kérem, ézentúl se beszéljünk róla. Azt cselekedtem, amit cselekednem kellett és bizonyára mindenre megvolt az önző okom. Ne nézzen reám ilyen csodálkozva és megdöbbenve kisasszony. Minden ember önző s miért volnék éppen én a kivétel? Az, hogy nem engedek a kártyámba nézni és nem árulom el titkos terveimet, csak azt bizonyítja, hogy ravaszabb vagyok a többi embernél.

Anna mosolygott:

— Nagyon naívnak képzeli engem Wertán úr, ha egy pillanatig is azt gondolja, hogy elhiszem, amit mond. Bármennyire is el akarja titkolni jó szívét, előttem tiszt-

tán ragyog. Beszélhet nekem önző, titkos célokról, nekem megvan a magam véleménye önről. Makacs természetű vagyok s nem egykönnyen változtatom meg véleményemet.

— Ez ellen természetesen semmit sem tehetek. Ha mindenáron titkos filantropnak, nemes emberbarátnak tart engem, hát bánom is én, legyen igaza. Egyről azonban ne tessék elfelejtkezni, ha majd üt a nagy leszámolás órája, jusson eszébe, hogy előre figyelmeztettem önt: korántsem vagyok az, akinek ön tart, nemes, bolond idealista. Sőt ellenkezőleg, vén, ravasz róka vagyok, akinek megvannak a maga külön utai, tervei, céljai. Mindezeket bejelentve, két-színűséggel legalább nem vádolhat.

— Legyen nyugodt, tudom, mit tartsak önről.

— De arra szabad kérnem, hogy ne mondja véleményét a szemembe. Ha gorombáskodnak velem, azt még valahogy el tudom viselni, de a meg nem érdemelt dicséret fáj! . . .

— Nem fogok személyeskedni, — nevetett Anna vidáman. Maga is elcsodálkozott hangjának vidám csengésén. Beh régen kacagott így. Istenem, beh régen! . . . Mintha e dereshajú, délceg öreg úr mellett haladva, megint gyermekké vált volna, vidám, gondtalan, bohó gyermekké.

És Wertán úr is vele nevetett, igaz, hogy csak egy pillanatig, aztán komoly ráncokba szedte homlokát.

— Kisasszony, engedje meg, hogy kéretlenül is tanácsokat adjak Önnek. Erre két dolog jogosít fel, először az, hogy Önnek nincs senkije, kihez fordulhatna, másodszor már említettem, hogy nekem is megvannak a magam önző céljaim, nemcsak annak a gaz Dorzsáknak. Ezzel a piócával majd én végzek, ő nem fog kegyednek többet alkalmatlanodni, ha a fizetési föltételeknek kegyed eleget tesz . . . És most egy tolakodó kérdést. Eleget tud tenni ennek a kötelezettségnek?

Anna elpirult, de azért bátran fölemelte fejét.

— Azt hiszem, igen. Minden erőmmel rajta leszek.

— Jól van, ez az Ön kötelessége. S kötelességeinket még a gazemberekkel szemben is teljesíteni kell. Ön súlyos szerződést írt alá, de aláírta és most már be kell váltania. Ugy-e bár Ön is így gondolkozik?

— Természetesen.

— Amit én kérek öntől, az csak ennyi. Bármiféle újabb komplikáció adná elő magát, ne forduljon többet Dorzsákhoz. Ha útbaigazításra, tanácsra volna szüksége, itt vagyok én. Kettőnk közül mégis csak én vagyok a kisebbik uzsorás.

Anna megint nevetett s az öreg úr kinyújtott kezébe tette kezét.

— Helyes, ez az üzlet hát rendben van. Szíves engedelmével most áttérek a második pontra. De előbb ígérje meg, hogy nem haragszik.

— Haragudni? Látja Wertán úr, nem tudok az életben olyan helyzetet, olyan körülményt elképzelni, hogy én haraggal gondolhassak önre. Ön okozhatna nekem esetleg bánatot, szomorúságot, fájdalmat, de haragudni csak a gonoszságra vagy a rosszakaratra lehet.

— Édes kisasszony, ez szépen volt mondva s lehet, hogy igaza is van. De most térjünk a tárgyra. Nem mostani beszélgetésünkből tudom, hanem már régebb idő óta, hogy Ön saját keze munkájával tartja el családját. Ne nézzen reám ilyen ijedten, Anna kisasszony, miután ön titokban akarja tartani a dolgot, hát természetesen kettőnk közt marad. S azoknak a szép művészi dolgoknak, melyeket Zsuzsa asszony bevisz a városba, legyen tovább is csak Cserép Jutka kisasszony a szerzőjük. Ne féljen, titka nem fog nyilvánosságra kerülni. Dorzsák hallgatni fog, mert én ráparancsolok, hogy hallgasson, én pedig mindig és minden körülmények közt tiszteletben tartom az ön kívánságait, bármilyen érthetetlenek és különösek legyenek is azok az én szememben. Öreg ember vagyok, kisasszony, s az öregek legszebb erénye a türelem és elnézés. Az én szememben ugyan annál értékesebb az egyén, mentől jobban és önállóbban állja meg helyét, de ön Pallósy Anna és nem az én nézetem, világfelfogásom szerint gondolkozik, hanem annak a körnek nézete és felfogása szerint, melyben született és melyben nevelkedett. Nem is akarom Önt más nézetre bírni, nem, különösen most, egy ilyen rövid séta alatt. Mindössze is csak annyit akarok mondani, hogy itt nagyon keveset kap Ön igazán művészi és értékes munká-

jáért. Ne szakítson félbe kisasszony, én értem ezeket a dolgokat s ami fő, ismerem a munka értékét. Ha reám bízna a dolgait, hogy a fővárosban értékesítem, majdnem kétannyi árt kapna érte s amellettt éppen úgy titokban maradna a dolog, mint eddig. Nekem megvannak a magam üzleti összeköttetéseim és a budapesti nagykereskedők nem kíváncsiak, ha szép és művészi dolgot látnak. Szó nélkül megveszik és fizetnek s nem érdekli őket, hogy a szép munkák készítőjét Cserép Jutkának vagy Pallósy Anna kisasszonynak hívják?

Anna megállt az úton és hirtelen szembe fordult Wertán úrral.

— Köszönöm jóságát, uram. Nagyon ostoba, vagy nagyon gonosz volnék, ha valaha életemben ezt az órát elfelejteném. De mivel ez önnek kellemetlen, beszéljünk másról. Ajánlatát köszönettel és hálásan fogadom. Nem fogok önnek alkalmatlankodni apró-cseprő bajokkal, de nagy megnyugvásomra szolgál magányosságomban a tudat, hogyha igazi nagy baj szakad reánk, lesz kihez tanácsért fordulni. Ami munkámat illeti, azt hiszem, ön túlbecsüli ezeket az apróságokat. Mindegy. Nagyon is reá vagyunk szorulva a pénzre és ha a fővárosban jobban lehet értékesíteni az ilyesmit, csak boldoggá tesz vele. De engedje meg, hogy még azt is kijelentsem: nem restellem a munkát és nem pirulok érte. Ha titkolóztam, annak nem az én érzésem, hanem a környezetemé volt az oka. Őket lesujtaná és kétségbeejtené az a tudat, hogy a Pallósy-család egy tagja kezének munkájával szerezte meg a kenyerét. Nekem nincs jogom őket érzéseikben megbántani. Nincs jogom nagyanyám szívét kétségbeejteni és húgom jövőjét elrontani. Amint megtudnák, hogy én dolgozom?! . . . De ne beszéljünk erről . . . Ha magamról volna szó, bátran mondhatnám: mi közöm a világ véleményéhez, amíg lelkiismeretem tiszta, büszkén megyek előre utamon?! De másokról van szó, azokról, akiket szeretek és akkor egyszerre oly rettenetesen, oly kétségbeejtőn gyáva leszek.

Wertán úr némán nézte a fiatal leány kipirult arcát, aztán még mielőtt Anna sejtthette volna, mit akar, lehajolt és hirtelen megcsókolta a fiatal leány kezét.

— De uram, — mondta Anna ijedten és zavartan.

— Ne haragudjék érte, kisasszony. És engedje meg, hogy megmondjam önnek: az ön gyávaasága a legnagyobb hősiesség, mit valaha láttam. De már itt vagyunk a parkjuk kapujánál, Isten önnel!

Megfordult, hogy távozzék, de Junó nem bocsátotta el olyan könnyen, utána futott és Wertán úr zöld vadászruhájához dörzsölte buksi nagy fejét.

— Junó külön akart búcsúzni öntől, — nevetett Anna vidáman. És Wertán úr amint visszanézett, látta, hogy a fiatal leány arca, mely az imént elszánt harci tűzben égett, most pajkos jókedvvel néz rá vissza.

VII.

A Varsányi-kastély kis szalónjában megint díszes és előkelő társaságot vártak. Mióta Pálma két leányával idehaza tartózkodott, azóta az öreg úrnő sokat engedett viszonvonultságából. Belátta, hogy kötelessége hajlamain, megszokásán erőszakot venni leánya és unokái kedvéért. A mulatságok rendezésében Pálma adta át a vezényletet. De a többi dolgokban megmaradt annak, aki volt, vasakarátú, hajthatatlan uralkodónak, ki megköveteli, hogy minden szavát parancsszámba vegyék.

Most is például ezzel a kis nevelőnővel, ezzel a Hunter, vagy nem tudom micsoda kisasszonynyal? . . .

Pálma az első perctől fogva heves ellenszenvet érzett az új nevelőnő iránt, melyet még táplált anyjának érthetetlen nyájassága és leereszkedése. Ez a fiatal, angol leány pár hét alatt kedveltje lett az öreg úrnőnek és Pálma fojtott dühvel nézte, hogy gyakran nyájasabban és szívesebben szól hozzá, mint tulajdon unokáihoz.

Igaz, hogy Eszter mindig és mindenben pontosan teljesítette kötelességét. A kis Ilonka bámulatos haladást tett keze alatt. A gyermek ragaszkodott nevelőnőjéhez és minden szavát parancs gyanánt fogadta. Az igaz, ennyit Pálma is elismert, de nem látta be, hogy miért jár ezért

hála, köszönet, vagy jó bánásmód? Eszter fizetett alkalmazott, magasabb rangban lévő, mint a többi, de mégis olyan leány, aki munkájáért megkapja a maga rendes és tisztességes fizetését s ezzel a dolog rendben van.

Mikor ezt a nézetet édesanyjának is kifejtette, az öreg úrnő rosszalólag rázta fejét.

— Nincs igazad. Nem lehet tisztán pénzzel megfizetni valakit, akire gyermekem, vagy unokám lelkének nevelését bízom. Ha az illető lelkiismeretesen teljesíti kötelességét, soha eléggé hálás nem lehetek munkásságáért.

— A vége az, hogy az ilyen teremtsékek elbázzák magukat, tolakodók és követelők lesznek.

— Eddig még semmi ilyesmit Eszternél nem tapasztaltam. Te talán igen?

— Azt nem mondhatnám, — válaszolt Pálma vállatvonva — de nekem ezekben a dolgokban megvannak a magam elveim.

— Sajnos, nekem is. És miután György reám bízta leányának sorsát, a magam elve szerint intézkedem. A te nézeteidbe természetesen nem avatkozom, független és önálló asszony vagy és úgy cselekszel, amint akarsz. Csak azt jegyzem meg, hogy soha le nem róható hálával tartoznál annak a nevelőnőnek, ki leányaid lelkét valamivel komolyabbá és tartalmasabbá teszi.

Pálma büszkén fölemelte fejét és hallgatott. Nem akarta kenyértörésre vinni a dolgot. Nem tiszteletből hallgatott, hanem anyagi érdekből. Az ő nézete szerint a Csoór kisasszonyok nevelése a legtökéletesebb és legjobb volt, amit fiatal úrileánynak adni lehet.

Hogy e tökéletes teremtésnek lelkében egyéb sem volt, a híres családi gögnél, hiúságnál és irigységnél, az Pálmát nem aggasztotta. Az ő nézete szerint leányai a legtökéletesebb teremtségek voltak, aki azt nem így látta, az elfogult, kaján rosszakaratú lélek.

Mikor a mulatság napja elérkezett, némán vette tudomásul, hogy az öreg Varsányiné kívánságára Hunter Eszter is ott lesz a bálon. Nem akart a nevelőnő személyének akkora fontosságot tulajdonítani, hogy ismételten vitatkozzék

miatta anyjával. Azonfelül meg neki magának is voltak apró kívánságai és félt, hogy az öreg Varsányiné meg ezek elé gördít akadályt.

— Édes anyám, — kezdte lágy, behízelt hangon — remélem, nincs kifogásod ellene, ha a fiatal Bárd Elemért is meghívom a bálunkra.

— Szabad kezet adtam neked a rendezésben és azt hívod meg, akit akarsz. De őszintén szólva, nem értelek. Bárd Elemér nem járt a házunkhoz soha.

— De most nagyon szeretne bejutni hozzánk.

— Az anyja talán még inkább, mint ő.

— Mindenütt fogadják. Végre is gazdag s előkelő asszony.

— Gazdagnak gazdag, azt hiszem a megyebeli nemes családokat mind kifizethetné a félzsebéből, de ami az előkelőséget illeti...

— Óh mama, a férje már régen meghalt, már alig emlékszik valaki a mészárosmesterre...

— És ha emlékszik? A mészárosmester derék, becsületes ember volt, aki tisztességesen megállta a helyét és sem többnek, sem másnak nem akart mutatkozni, mint aminek az Isten teremtette. A tolakodást és stréberkedést az özevegye kezdte meg. Talán még ezt is meg lehetne neki bocsiatani, ha el nem hozta volna múltjából a lelki közönségességét, szívbéli durvaságát.

Pálma vállat vont.

— Végre is mi nem javíthatjuk meg az egész világot.

— Ebben igazad van. De nem is muszáj az egész világot házunknál fogadni. Ámde nem vitatkozom tovább. Sokkal jobban ismerlek, semhogy nem tudnám, hogy eszedbe se jutna Bárdnét fogadni, ha nincs meg reá a magad érdeke. Miután megvan, hát én nem akarok utadba állni, tégy amit akarsz.

— Köszönöm mama és nehogy azt hidd, hogy csakugyan szeszélyből ragaszkodom kívánságomhoz. Te is tudod, hogy Bárdné milyen gazdag. Elemér az egyetlen örökös... Az uram bécsi háztartása rengeteg pénzt emészt föl... Nem állunk éppen rosszul, de az utolsó években kissé túlköltez-

tünk... Éppen azért, mikor Bárd Elemér oly kitartóan kezdett Bella után járni, arra gondoltam...

— Szabad tudnom, mióta jár ez a fiatal ember olyan kitartóan a leányod után? — vágott közbe Varsányiné.

A hangja oly különös volt, hogy Pálma meglepetve nézett reá.

— Van valami kifogásod Bárd Elemér ellen?

— Semmi, csak pár héttel ezelőtt még Pallósy Piroska után járt nagy kitartással.

— Óh, édes mama, Bárdné sohasem egyeznék bele, hogy fia Piroskát elvegye. Ezek már nem egészen olyan naiv emberek, hogy nemesi címer akkor is imponáljon nekik, ha koldusbotra van akasztva... Már pedig legyünk őszinték...

— Igen, legyünk őszinték, — kiáltotta Varsányiné haragosan — te el akarsz menni attól a szegény leánytól vőlegényét a Bella számára. Nos, hát tudd meg, hogy ebbe a gyalázatosságba én sohasem egyezem belé. Soha... soha... Pallósyné régi jó barátném és minden gyöngéje ellenére nagyon szeretem. De ha nem is így volna, ha halálos, ha gyűlölt ellenségemről volna szó, akkor se mondanék mást, mint amit mondok. Nem tűnök el semmiféle alacsonyságot, semmiféle intrikát, semmiféle árulást a házamban.

Pálma belátta, hogy messze ment és ijedten csitította az anyját.

— De hiszen minderről szó sincs. Nem is tudom, honnan veszed ezeket a dolgokat? Alacsonyság!... Intrika!... Árulás!?. Hiszen csak arról van szó, hogy Bárd Elemér társaságunkba óhajt jutni és ha nincs ellene kifogásod, küldök számára egy meghívót. A többit aztán magad fogod látni. Csak nem hiszed, hogy Csoór Bella arra volna szólva, hogy más leányok vőlegénye után vadásszon. Ha azt a fiatalembert valami adott szó, vagy ígéret köti Pallósyékhoz, biztos lehetsz benne, hogy akkora kosarat kap, hogy csak győzze hazacipelni. De végre is pletykák és mende-mondák után nem indulhat az ember, nem különösen, ha a leányának sorsáról van szó.

— Ebben igazad van. Én nem hallottam biztos hírt, de utánajárok a dolognak, addig természetesen nem lehet ki-

fogásom az ellen, hogy Bárd Elemért házunkhoz hívjad. Ha már a fiú előtt kinyitjuk az ajtót, az anyja előtt sem csukhatjuk be. Legyen, a kedvedért, lenyelem ezt a keserű falatot.

— Óh mama, ne legyél ily szigorú, hiszen te meg Wertán Károly urat hívtad meg.

— Wertán úr a legbecsületesebb, legigazabb lelkű ember az egész megyében és én csak tisztességnek tartom házunkra nézve, ha elfogadja meghívásomat.

— A megyében csak „vén uzsorás“-nak hívják.

— Lehet. De te magad mondtad az imént, hogy pletykákra, mende-mondákra ne adjunk semmit. A megyebeli úri társaságnak meglehet az oka arra, hogy Wertán urat „vén uzsorás“-nak hívja, de nekem is megvan az okom arra, hogy tisztelettel és becsüléssel gondoljak reá. A megye véleményével szemben áll régi jóbarátom véleménye, egy olyan emberé, aki már itt a földön megérdemelné, hogy a szentek között említsék a nevét.

Mélységes meghatottság rezgett az öreg úrnő szavaiban, míg ezeket mondta és jobbjával kimutatott a kertbe. Ott a szépen gondozott kerti úton jött a jó öreg plébános Hunter Eszter és a kis Ilonka társaságában. Pálma egy szót sem válaszolt. Régóta tudta, hogy édesanyja milyen sokat tart a plébánosról, bár ő nem sokra becsülte az öreg urat, tudta, hogy itt, ezen a ponton veszedelmes volna anyjával vitatkozni. Harminc évi barátság fűzte az öreg úrnőt a plébános személyéhez és ez a barátság nagy és súlyos próbákat állt már ki. A plébános úr elég vakmerő volt, hogy védelmezte Máriát, mikor a szerencsétlen szép leány elhagyta a szülői házat, de elég vakmerő volt, később a szemébe mondani a büszke, öreg úrnőnek, hogy ő volt a nagyobb bűnös és nem Mária, hogy a megbocsátás mindig a szülő kötelessége... Súlyos, nehéz dolgok voltak ezek, soha másnak ezt Varsá-nyiné meg nem bocsátotta volna, de a plébános úrnak mindent szabad volt, s az öreg úrnő ma is azzal a tisztelettel és becsüléssel néz reá, mint harminc évvel ezelőtt. Ez az, amit Pálma ezelőtt sem birt megérteni és most sem birt

felfogni. Hogy lehet ily sokra becsülni egy öreg papot, ki nek mindig kopott a reverendája, ki mindig unalmas szegényeivel hozakodik elő?

VIII.

A nagy bált megelőző délután Pallósy Anna áthajtott a Varsányi-kastélyba.

A jó öreg szürkének bizony majd egy órájába került, míg a rövid utat megtette, úgy, hogy Anna erősen habozott, vajjon ne menjen-e gyalog? De pár nap óta erősen ki merültnék érezte magát és nem volt kedve még a sétához sem. Junó elégedetlenkedett is úrnőjének hanyagsága miatt. Határozottan rossz néven vette, hogy Anna pár nap óta nagyon elhanyagolja a sétát. Junó kénytelen volt egyedül ugrálni és kószálni az országúton.

Junó most is morogva nézi, hogy a szürkét befogják. Ha a jó öreg állat frissebb erőben lenne, Junó csupa daczból is képes volna versenyt szaladni a kocsival. Amde az öreg szürkével versenyt futni sem érdemes. Ugyan nagy diadal is lenne, ha az öreg lomha állatot legyőzné?

Ennélfogva nyugodt megvetéssel nézi, mint indul el a kis cséza, csak egy-két üdvözlő kaffogást hallat úrnője után, aztán elhatározza, hogy tovább nem törődik a dologgal. Anna már korán reggel elhatározta, hogy ma átmegy a Varsányi-kastélyba. Nagyon jól tudta, hogy a háziakat nem találja otthon. Azok ma mind bementek a városba, de Anna éppen ezt kívánta. A nevelőkisasszonnyal, Hunter Eszterrel akart egy kicsit beszélgetni. Anna ugyanis az első pillanatban mélységes rokonszenvet érzett Eszter iránt. Ez a rokonszenv az idők múltával igaz, benső barátsággá fejlődött. Talán fölismerte a fiatal leányban a rokonlelket és érezte, hogy Eszter lelkiereje ő rá is támogatólag hat. Vagy talán nem is volt tudatos az érzés, csak a rokonszenv titkos törvénye vonzotta az idegen angol leány felé. Az a különös titkos érzés, mely önkéntelenül, de annál erősebben támad fel lelkünkben.

Eszter is viszonzotta barátnője érzelmét, de jóval tartózkodóbb volt Annánál. Lehet, hogy a természetében volt a tartózkodás, lehet, hogy helyzete tette lassanként ilyenné. Semmitől sem irtózott annyira, mint attól, hogy tolakódónak tartsák.

Csak így történhetett meg, hogy Eszter lassanként megismerkedett a Pallósy-család minden ügyével, bajával, de Anna alapjában véve olyan keveset tudott Eszterről. Családjáról sohasem beszélt a fiatal leány. Egyszer Anna tudakozására elmondta, hogy szülői réges-régen meghaltak, de olyan hangon adta meg a felvilágosítást, hogy Anna tapintatlanságnak tartotta volna a további tudakozódást.

A kis sárga bricska nem a főkapú felé tartott, hanem az oldalszárnynak. Itt az első emeleten volt az Eszter szobája, éppen az Ilonkáié mellett.

A fiatal leány örvendezve üdvözölte a vendégét, Anna mindjárt leült és egy csésze teát kért.

— Átfáztam. Különben is mostanában mindig fázós és fáradt vagyok.

— Alkalmasint sokat dolgozol?

— Sokat? Én csak azt tudom, hogy mindez nem elég. Hogy még mindig nem tudom, holnap mi lesz velünk?

— Nem szabad kétségbeesni.

— Ezt mondom én is magamnak folyton. Minden emberi ostobaság közt a legostobább a hiábavaló sopánkodás. De látod, néha mégis úgy érzem, hogy erőm elhagy. Nem a munka miatt. Fiatal vagyok, tudok dolgozni, sőt őszintén megvallva, akkor volnék kétségbeesve, ha munka nélkül kellene élnem. Ez ad megnyugvást, szórakozást, feledést . . .

— De te éjjel is dolgozol?

— Hát aztán? Hány százezer leány teszi ezt sokkal nehezebb és súlyosabb körülmények közt, mégsem történik semmi bajuk. Tudod mi az, ami az embert fölemészti? A bánat, a gond, az aggodalom. Hogy mi lesz velünk és mi lesz azokkal, akiket szeretünk?

— De hiszen én úgy tudom, hogy a kellemetlen bajok egyrésze elsímult.

— El, a Wertán úr szíves közbelépése folytán. Ez az ember olyan sok jót tett velünk, hogy soha azt neki visszafizetni nem tudjuk.

— Amint én ismerem Wertán urat, nem is ezért tette.

— Ebben igazad van. Mit is várhatna ő, a dúsgazdag ember mitőlünk, szegény koldusoktól. Azt hiszem, hogy szíve mélyén a szájalom mellett erősen le is nézhet bennünket. Ő, aki egy nagy vagyont szerzett becsületes, tisztességes munkájával és mi, aki egy sokkal nagyobb vagyont hagytunk elpusztulni könnyelműségből és nembánomságból. Mit gondolsz, hogy vélekedik ez az ember rólunk?

— Azt tudom, hogy téged tisztel és becsül.

— Mondd inkább, hogy sajnálatraméltónak tart és segíteni szeretne rajtam. Én tudom, hogy ez csúnyaság, hálátlanság, de én mégis megalázottnak érzem magam az ő szájalommal szemben. Néha még a jósága is bánt. Szeretnék büszkén, fölemelt fejjel, mint egyenrangú állni velük szemben . . .

— Velük? — vágott közbe Eszter csodálkozva, — hiszen Wertán úr egyedül van. Vagy talán nem is róla beszéltél?

— De igen, róla — és Eszter jól látta, hogy barátnője arca vöröses lesz.

— Akkor hát nem értem . . .

— Ej, — felelt Anna ideges türelmetlenséggel, — hát csak tévedés, nyelvbottlás volt az egész. Nem is értem, miért tulajdonítasz ekkora fontosságot neki? De nehogy azt hidd, hogy én valamit el akarok titkolni előtted. Hát inkább megmondom, hogy Wertán úr fia, László, pár napja hazaérkezett.

— Ügy? — mondta Eszter és egy pillanatig sem vette le barátnője arcáról szemét.

— Ügy ám, — nevetett bosszankodva Anna, mert megérezte Eszter figyelmes, kutató pillantását. — Azt hiszem, nem fogod nagyon különösnek találni, ha szégyennel és zavarral tölt el a tudat, hogy ez a fiatal úr talán már ismeri minden családi titkunkat, vagy ha még nem, pár nap múlva bizonyára ismerni fogja. Wertán úr bizonyára semmit sem hallgat el a fia előtt és . . .

— Ez egyelőre még nem bizonyos. Másodszor, ha úgy van is, nem tudom, mi okod lenne a szégyenkezésre és zavarra? Semmi olyan családi titkok nincs, amit rejtetgni kellene. Mert azt, hogy a Pallósy-család nem olyan gazdag, mint hajdanában volt, azt úgyis mindenki tudja, miért ne tudhatná hát a fiatal Wertán úr? Hiszen ez az elszegényedés nem bűn, csak szerencsétlenség s az én szememben még annak sem olyan nagy. Míg fiatalok, élet-erősek és munkaképesek vagyunk, addig sohasem szabad kétségbeesnünk. Mert az élet mindenért ad kárpótlást s igazi, pótolhatatlan veszteség csak egy van: ha a halál elragadja tőlünk azokat, akik szívünknek legkedvesebbek voltak s kik minket is szerettek.

Könny ragyogott a fiatal leány szemében és Anna részvételt szorította meg barátnője kezét. Tudta, hogy Eszter e pillanatban korán elhunyt szülőire gondol. De mivel már régen észrevette, hogy barátnője nem szívesen beszél róluk, gyöngédségből nem tudakozódott és Eszter is gyorsan erőt vett magán.

— Ámbár ebbe is bele kell törödnünk, bármilyen fájdalmas, gyötrelmes legyen. Ne beszéljünk erről többet, hiszen csak azt akartam mondani, hogy a Pallósy-családnak semmiféle féltve őrzött titka nincs. Mert az, hogy te dolgozol . . .

— Éppen ez az, — kiáltott közbe Anna vérvörös arccal.

— Micsoda? Csak nem rösteled azt, ami dicsőségedre válik, hogy két kezed munkájával szerzed meg a kenyeret nagyanyád és húgod számára?

— Nem, ennyire ostoba nem vagyok. Ha titkolózom, csak a szegény nagymama miatt teszem, kit te is jól ismeresz, kit mi már bajosan fogunk meghódítani a modern gondolkodásnak. De minek is! A mi kötelességünk csak az, hogy nyugodalmassá és boldoggá tegyük az életét, míg a jó Isten kegyelme megengedi, hogy köztünk maradjon. Nem arról van szó, hanem hogy Wertán úr túlon túl nagy árakat ad munkámért . . .

— Neki nagy összeköttetései vannak és természetes, hogy jobban tudja ezeket a szép művészi dolgokat elhelyezni,

mint a te különben tiszteletreméltó Zsuzsi asszonyod tette itt a kis városban.

— Bizonyos vagy ebben?

— Egészen bizonyos.

— Mert látod, igazán nem bírnám elviselni, hogy én akárkitől is, bármilyen burkolt, előkelő és finom formában is alamizsnát fogadjak el.

— Rémképekkel gyötröd magadat, — mondta Eszter és magában még hozzátette, — különösen mióta a fiatal Wertán László úr is megérkezett.

Anna pár pillanatig elgondolkozva, szomorúan bámult maga elé, majd fejét lehajtva mondta:

— Tudod, hogy még ma is erősen haboztam, elmenjünk-e holnap a Varsányiék báljára?

— De hát mi történt?

— Velem semmi, de Piroska nagyon össze van törve.

— Piroska? Hiszen pár héttel ezelőtt még oly vígan készülődött erre a mulatságra.

— Szegény gyerek, azóta nagyon sokat szenvedett. Az az utolsó megyebál nem volt egyéb, mint a megaláztatások szakadatlan láncolata. Bárd Elemér, aki már másfél év óta mindig nyomában volt, most egyszerűen tudomást sem akart róla venni. Szegény Piroska elhitette magával, hogy mindenek én vagyok az oka, mert takarékoskodtam és olcsó ruhát csináltattam neki . . .

— Ostobaság, — vágott közbe Eszter haragosan.

— Tudod, ha Bárd Elemér hiúságát tekintetbe vesszük, talán nem is olyan nagy ostobaság. Lehet, hogy Piroska talán túlságosan szerény volt a sok előkelő tolettbe burkolt leány között. Ámde mit tehetek én róla? Piroska nem akarja, nem bírja megérteni, hogy én szívesen borítanám be tetőtől talpig gyémánt ékszerekkel is, ha tehetném.

— Inkább azt kellene vele megértetned, — felelt Eszter összehúzott szemöldökkel, — hogy egy ilyen nevetséges, férfinak semmiképen sem nevezhető emberre, mint Bárd Elemér, önérzetes leány nem bízza a sorsát. Én őszintén beszélve, nagy szerencsének tartanám, ha ez az úriember kiérné húgod útjából.

Eszter már sok mindent hallott a fiatal Bárd Elemérről és anyjáról. Azt is tudta, hogy mostanában Csoór Bella körül forgolódik a fiatal úr, de még nem akart a dologról beszélni.

— Könnyű nekünk okoskodni, — mondta Anna mély sóhajtással — de egy szerelmes leány...

— Először is nem hiszem, hogy szerelmes volna, — rázta meg fejét Eszter komolyan. — Az egész dolognak alapja inkább hiúság, a fényűzés szeretete és ideges félelem a munkától s az élettél való komoly harctól. Másodszor még érzelmeinken is kötelességünk erőt venni, ha belátjuk, hogy érdemetlen tárgyra pazaroljuk azt.

— Neked erős lelked van Eszter, de azt hiszem, nálatok ez közös faji tulajdonság.

— Nem hiszek annyira az öröklött faji tulajdonágokban, mint te. Bizonyos mértékben önmagunk is nevelhetjük és fegyelmezhetjük magunkat. Persze erő és elszántság kell hozzá. S ha eleinte fájdalmas is a dolog, később majd könnyebben megy. Ha minden kedvünk szerint menne, könnyű volna élni. Éppen a szükség és lemondás neveli az embert emberré.

— Istenem, ha ezt Lóránd hallaná.

— Azt hiszem, erre minden gondolkozó ember rájön.

— Ne hidd azt, én éppen most kaptam Lórándtól Párisból levelet, melyben panaszkodik, hogy nem megy úgy minden, mint álmodta.

— Amint álmodta? Mi köze az álmoknak a valódi, a reális élethez?

— No, tudod, nem szabad így beszélünk. Lóránd művészember, nagy tehetség, ő egészen másként gondolkodik ezekről a dolgokról.

— Éppen ez a ti tévedésetek. A tehetség nem jogokat ad, de kötelességeket ró reánk. Aki igazán több, mint átlag ember, annak nem több szabad, hanem több muszáj.

— A művészemberek nem így gondolkoznak és Lórándot nagyon lesújtotta, hogy legutolsó képét a szalon zsűrije visszautasította. Azt írja, hogy a végső kétségbeesés szélén áll...

— Nem láttam a bátyád képét és nem vagyok annyira műértő, hogy véleményt mondhassak róla, ha láttam volna is. Lehet, hogy neki van igaza, lehet, hogy a zsűrinek. Rosszakaratú emberek mindig vannak, ámde a művész is gyakran tévedhet, műve értékét illetőleg. Néha túlbecsüli, néha meg kevesebbre tartja valódi értékénél. De bármint álljon is a dolog, miért kell kétségbeesni egy huszonnyolc éves embernek? Ilyen ostobaságért nem. Ezért legfeljebb csak bosszúságot vagy fájdalmat érezhetünk s aztán újra munkába fogunk. Az én szerény nézetem szerint ugyan a te Lóránd bátyádnak az volna az első kötelessége, hogy hagyja ott a zsűrit, Párist, a képeit s jöjjön haza, vegye át a terheket a te válladról, legalább részben vegye át, mert ez a kötelessége.

— Megbocsáss kedves Eszter, ezt Lóránd nem teheti, ez bűn volna a művészet ellen.

Eszter vállat vont:

— És az nem bűn, amit ellened és családja ellen elkövet? — kérdezte.

— Te bizonyos dolgokban nagyon nyárspolgárian gondolkozol.

— Igen. Mikor a kötelességek teljesítéséről van szó. Ez az első és legszentebb dolog a világon, az álmok csak azután jönnek.

Anna mosolyogva ölelte meg barátnőjét:

— Ne vitatkozzunk kedvesem, úgy sem fogjuk megérteni egymást. Te bizonyára a legtökéletesebb és legokosabb leány vagy a világon, de az erős angolszász józanság dominál a lelkedben. Míg mi egészen más anyagból vagyunk gyúrva. Még bennem is, — ki pedig legszürkébb, legjózanabb tagja vagyok a Pallósy-családnak, százszor több a hóbort és képzelőtehetség, mint benned. Te például semmiképen sem bírod magadat a más helyzetébe beleképzelni. Így nem igen érted szegény Piroskát, ki egész nap sír, búsul . . . És ebbe a bálba veti utolsó reménységét. Igen, holnap lesz a nagy csata napja. Ha Bárd Elemér megint úgy viselkedik, mint a megyebálon, akkor tudni fogom mihez tartsam magamat s minden örömmel azon leszek, hogy a

végleges szakítás megtörténjék. Amde reméljük a legjobbat. Piroskának igen szép és elegáns ruhát hozattam, a szegény kis gyermek maga is meg volt elégedve, mikor felpróbálta. Holnap te is meglátod, milyen szép lesz. Azután történjék, amit Isten akar.

— Javíthatatlanok vagytok, — nevetett Eszter fejét csóválva.

— Bizony azok, bölcs kis prédikátor. De most csendess, hogy a szürkét állítsák elő. A háziak mindjárt itthon lesznek, én pedig ma nem akarok velük találkozni, hiszen csak azért jöttem, hogy kissé kipanaszkodjam magamat. Ez is gyöngeség ugye? De te jó vagy és megbocsátasz érte.

Eszter szeretettel csókolta meg barátnőjét, aztán lekísérte a kocsiótig és addig nézett utána, míg a sárga kocsi a jó öreg szürkével végképen el nem tűnt szeme elől.

IX.

Egyik fogat a másik után robogott be a Varsányi-kastély kapuján. Az egyik fogat nagyon fényes volt, a másik kissé kopottabb, a legegyszerűbb és legfakóbb bizonyára a Pallószyék kis kocsija volt, de azért senkit sem fogadott a ház úrnője olyan szeretettel és tisztelettel, mint a szegény, öreg vak asszonyt és két unokáját.

Pálma kissé hűvös megütődéssel üdvözölte Pallószyékat. Biztosra vette, hogy nem jönnek el. Az öreg úrnő egészségeről nagyon rossz hírek keringtek s az utolsó megyebálon oly megszégyenítés érte a kisebbik Pallószy-leányt, Piroskát, hogy nem hihette, hogy ezek után még kedvük lesz mulatságba járni. S az ő céljaira nézve bizonyára jobb is, ha otthon maradnak.

Amde a szegény Pallószyiné talán halálos ágyáról is fölkelt volna, ha unokáinak érdeke, vagy mulatsága úgy kívánta. Erőt vett magán s kiegyenesíté roskatag természetét s büszkén és bátran lépett be a szalónba Anna karján. Azt meg kell adni, hogy sok méltóság és büszkeség volt föllépésében. Még így megvakulva, összetörve, a kopott, husz-

szor alakított fekete selyemruhában is annak látszott, ami igazában is volt: büszke és előkelő úrnőnek.

Varsányiné a legnagyobb nyájassággal üdvözölte. Ott hagyta a díszes vendégkoszorút, hogy a szegény, beteges, vak asszony elé menjen. Pálma szintén követte anyját, tudta, hogy bizonyos dolgokban a ház úrnője nem érti a tréfát.

Pallósynét leültették egy nagy, kényelmes karosszékre, Anna a fiatal leányok csoportjához lépett, míg Piroska a helyén maradt s egy pillanatig kutatólag hordozta szét szemét a társaságban, mintha keresne valakit.

A szegény fiatal leány nem is sejtette, hogy titkát hány gúnyos és kárörvendő szem kutatja, hogy milyen gúnyos kacagások közt beszéltek meg legjobb barátnői felsülését. Pallósy Piroska kissé könnyelmű és hiú leány volt, de alapjában véve jó szívvel birt és sejtelve sem volt arról, hogy vannak emberek, kiknek az a legnagyobb gyönyörűségük, ha felebarátjukat szenvedni látják.

Az, akit várt Piroska, még nem jött el. És mindenki kíváncsian várta, hogy mi fog történni, ha eljön? Odaáll-e a fiatal leány mellé, kit már mindenki menyasszonyának tartott, vagy éppen úgy elhanyagolja, mint a megyebálon. No majd meglátjuk!

Anna részvéttel nézi Piroska sápadt arcát. Szeretne valahogy segítségére lenni, de tudja, hogy vannak lelki tusák, amelyeket egyedül magunknak, magunkban kell megvívunk. Csak azon hálálkodik magában, hogy a szegény nagymama nem tud, nem sejt semmit, ime most is milyen elfogulatlanul cseveg Varsányinéval.

— Nagyon örülök, édesem — mondja a háziasszonyhoz fordulva — hogy az új nevelőnő így bevált. Őszintén szólva, nagyot csalódtam, ha nem így lett volna. Tudod, hogy mi világtalanok mennyire érzékenyek vagyunk a hang iránt. Ennek a fiatal leánynak olyan rokonszenves, meleg hangja van, hogy mindjárt megszerettem.

— Magam is úgy vagyok vele, — felelt Varsányiné, — általában nem igen törődtem idegen személyekkel, de Eszter megnyerte bizalmamat és becsülésemet. Nem fizetett alkal-

mazottnak, de családtagnak tekintem őt és megkövetelem, hogy mások is úgy tekintsék... Emiatt volt is egy kis harcom, de én elvből nem engedek soha, ha egyszer meggyőződésem véleményem helyességéről. Ma is elrendeltem, hogy Eszter éppen úgy résztvegyen a bálban, mint a többiek, biztosan már ott is van a fiatalok csoportjában.

Varsányiné azonban tévedett. A fiatal nevelőnő nem volt lent a mulatók csoportjában. Igaz, hogy már jó félórája felöltötte fehér batisztruháját, hogy ő is lemenjen a nagy szalónba. Mikor azonban a jobboldali folyosóhoz ért, az egyik ajtót, mely eddig állandóan zárva állt, most nyitva találta.

Kíváncsian állt meg az ajtónál s egy arramenő inastól tudakozódott:

— Miért nyitották ki ezeket a szobákat?

— A méltóságos asszony parancsolta. Ez a három szoba mindig le van zárva, itt lakott hajdanában a szegény megboldogult Mária kisasszony. Egy évben egyszer azonban mégis kinyitják, hogy a levegő meg ne rekedjen ebben a szárnyban. Már két nap óta szellőzik a lakosztály, de a kisasszony nem járt erre s azért nem vette észre.

Az inas tovább szaladt, mert hiába, kemény nap volt ez a mai, s nem igen ért reá az ácsorgásra és fecsegésre. Nem is vette hát észre, milyen kísértetiesen halvány a nevelőnő arca, amint ott állt az ajtó előtt, mely valaha a szegény, szerencsétlen, korán elhunyt Varsányi Mária lakosztályába vezetett.

Még habozott egy percig. Szíve oly viharosan dobogott, hogyha mellette áll valaki, e percben, feltétlenül meghallja ezt a kínos, keserves lüktetést. A lelke elszorult, amint elszorul a vakmerőnek, ki elszánt kézzel nyúl a mult eltakart arcához, hogy arról a fátyolt leszakítsa, aztán hirtelen belépett a szobába és behúzta maga után az ajtót.

Egy egyszerű, bár választékos izléssel berendezett leányszobában volt. A bútorok, kárpitok már erősen kopottak voltak, de azért látszott, hogy aki valaha itt élt, annak egyéni finom izlése lehetett. Eszter körülnézett és majdnem elkiáltotta magát meglepetésében.

A szemközti falról egy bájos leányalak képe mosolygott le rá. A leány fehér ruhába volt öltözve, kissé előrehajolt és kezében egy pár szál mezei virágot tartott. Bájos volt a kép, a helyzet, a tartás, de azt a nagy hatást, mit a nevelőnőre tett, mégis bajos volt megérteni.

Eszter megtántorodott, mintha csak egyenesen a szívére ütött volna valami kegyetlen szörnyű kéz. Arca elsápadt és szeméből két forró könnycsepp hullt alá. Nem jutott eszébe, hogy a zár nincs az ajtóra fordítva, hogy bármely pillanatban beléphet valaki, térde megrogyott és immár nem is tudta, vagy nem is akarta magát erőltetni, hogy egyenesen álljon az arckép előtt. Térdre esett és fejét a falnak támasztotta.

A belső szobából nyíló függöny szétvált, de Eszter nem látott, nem hallott semmit. Csak akkor riadt meg, mikor valaki gyöngéden vállára tette kezét.

Majdnem fölsikoltott ijedtségében és meglepetésében. De az öreg plébános halkan csitította.

— Csöndesen gyermekem. Csak én vagyok itt, a maga legjobb barátja.

Eszter fölemelkedett és megtörölte könnyes arcát.

— Tisztelendő úr, tudom, hogy mindig jóakaróm volt. Az első pillanattól fogva megéreztem ezt, amint a házba léptem. Most még csak arra kérem, tetézzé meg irántam tanúsított jóságát azzal, hogy senkinek se szóljon arról, milyen helyzetben talált itt engem az imént az arckép előtt.

— Az anyja arcképe előtt, — mondta a plébános nagyon komolyan.

— Úgy van, ön kitalálta titkomat és nem volna méltó sem önhöz, sem hozzám, ha még ezek után valamiképen félre akarnám vezetni.

— Természetesen készséggel teljesítem kívánságát és hallgatok, ha maga édes gyermekem úgy akarja. De engedje meg kijelentenem, hogy az okait nem értem és nem tudom magamnak megmagyarázni. Miért nem mondja ön meg nyíltan családjának?...

— Azt hiszi, ez a nyíltság túlságos nagy örömet okozna nekik? — szólt Eszter keserűen. — Gondoljon csak Pálmára

és a Csoór kisasszonyokra, vajjon nagyon el lennének ragadtatva, ha az angol nevelőnő hirtelen benyitna hozzájuk és azt mondaná: öleljetek meg, én véretekből való vér vagyok!

A plébános figyelmesen vizsgálta a fiatal leány elsötétedett arcát.

— Engedje meg, hogy kérdésére kérdéssel válaszoljak. Miért hozta Ön fel Csoórnét és leányait, akik bármilyen közeli rokonai is Önnek, mégsem elsősorban érdekelték? Miért nem beszél nagyanyjáról?...

— Mióta itt vagyok, — kezdte Eszter halkán, szaggatott hangon, — egyszer, egyetlenegyszer sem említette szegény anyám nevét...

— És bizonyos Ön benne, hogy nem is gondolt rá titokban, magányosan, mikor egyedül volt?

— Ezt nem tudhatom. Csak a jó Isten lát a szívek mélyébe.

— Ezt helyesen jegyezte meg gyermekem, de éppen ezért az övé — és csakis kizárólag az övé az ítélkezés joga!

— Én nem ítélkezem senki fölött. Mikor én születtem, szegény jó anyám meghalt. Halottam, hogy nagyon szerencsétlen volt, mert családjá még a betegség válságos perceiben sem akart róla tudomást venni. Én elvesztettem nem sokára apámat is s idegen emberek irgalmára voltam szorulva addig, míg elég erőre és energiára tettem szert, hogy megálljak a magam lábán. Igyekeztem, hogy ez az idő minél előbb bekövetkezzék. A küzdelem nehéz éve alatt sok mindenre gondoltam, de igen keveset arra a családra, mely anyámat könyörtelenül eltaszította magától s igen keveset arra a nagyanyára, aki sohasem érdeklődött leányának árván maradt gyermeke után.

— Bizonyos kegyed abban, hogy így volt? Én úgy tudom, hogy az öreg úrnő azt az értesítést kapta Londonból, hogy a kisleány anyjával együtt meghalt. Kinek állt érdekében ennek a hazug hírnek a kitalálása, azt nem kutatom, nem is érdekel. De ön magamagát cáfolja meg kedves Eszter, ha oly keveset gondolt családjára, miért akart mégis közbük jönni? Miért jött egyáltalában Magyarországra? Mert hogy ennyi véletlen ily csodálatosan összejátsszék?...

— Igaza van, tisztelendő úr, nem volt véletlen. Minek tagadnám, a vér szava erősebb volt minden ellenszenvnél, minden haragnál. Én látni akartam anyám családját. Le-
küzdhetetlen erő kényszerített arra, hogy megismerjem azokat az embereket, kik között szegény, boldogtalan anyám ifjúkorát töltötte. Jól tettem-e, nem-e, én magam sem tudom? Annyi bizonyos, hogy nagynéném és unokatestvéreim ma sem állnak egy szikrát sem közelebb hozzám, mint akkor, mikor még ismeretlenek voltak előttem. Nagybátyámat nem ismerem, de a kis Ilonkát szívem mélyéből szerettem és higgye el, nincs áldozat, amit sajnálnék érte, ha tudnám, hogy ezzel javára lehetek.

— És nagyanyja? Miért nem beszél róla?

— Ki tudja, nem energikusan tiltakoznék e megszólítás ellen, ha hallaná?

— Próbáljuk meg.

— Nem, — Eszter erősen megrázta fejét, — én nem akarok próbát tenni. Nyíltan beszélek önnel, tisztelendő úr és megmondom, hogy nagyon-nagyon megszerettem őt. Jellemünkben sokkal több a közös vonás, hogysem közömbös maradhattam volna iránta. A családi gőgről és előítéletekről nem beszélek, ez inkább nevelés dolga. S hasonló nevelés mellett, ki tudja, bennem is nem volnának-e meg? Különben is jól tudom, hogy az öreg emberek mindig konzervatívok és ezt nekünk, ha más világban, más körülmények közt nőttünk is fel, érteni és méltányolni kell.

— Nos tehát akkor . . .

— Akkor és soha nem akarom ezeket az előttem drága és tiszteletreméltó vonásokat a gőgtől és dőlyftől eltorzulva látni. Nem akarom, hogy a nagyanyai szeretet birokra keljen lelkében a családi gőggel. Nem volna sem türelmem, sem lelkierőm bevárni e harc lefolyását. Én is türelmetlen vagyok és heves indulatú, ki tudja, mi történnék lelkemben, ha látnám, hogy az ő szíve vallomásom után is hideg marad? Értsen meg tisztelendő úr, én nem akarom meggyűlölni nagyanyámat.

— De édes gyermekem . . .

— Tudom, rettenetes szó volt, amit mondtam, de ne-

hogy ez a rettenetesség valóra váljék, hallgatni fogok. A házban szükség van reám, Ilonka mellett jól betöltöm a helyemet, míg szükség lesz reám, itt is maradok.

— És azután?

— Bízom az Isten jóságában és saját erőmben, e kettő még eddig nem hagyott cserben.

— Nem arra értettem, de meddig akar hallgatni?

— Örökre.

— Gyermekeim, ilyen nagy szót ne vegyen a szájára. Soha és örökre! Ezt a két szót ki kellene törölni a szótárból. Gyarló ember ne ejtse ki őket. Hát tudjuk mi, hogy mit hoz reánk a holnap?

— Tisztelendő úrnak igaza van. Senki sem tudhatja, hogy virradóra mi történik vele? Sem a Varsányi-család, sem én. De nyíltan megmondom, hogy mi a tervem? Addig, míg ez a gazdag, hatalmas család oly mérhetetlen magasságban áll a szegény nevelőnő felett, addig én is maradok, aki voltam, a kis Varsányi Ilonka angol nevelőnője. Soha, semmi körülmények közt sem akarok úgy állni velük szemben, mint kérő fél, aki befogadásért esedezik. Sohasem engedem meg a család egyik tagjának sem azt a gondolatot, hogy én bármiféle érdek miatt közeledtem feléjük és lop-tam be magam házukba. Ha azonban valaha — amit nem kívánok és nem hiszek — a sors forgandósága úgy hozná magával, hogy szükségük lenne reám, engem mindig készen találnak. A javaikban nem akarok osztozkodni, a kötelességekből ha kell, mindig kiveszem a magam részét.

— Mindenesetre nemes gondolkozás, de lássa gyermekeim, én mégis jobb szeretném . . .

— Nem, tisztelendő úr, én nem szoktam elhatározásaimon változtatni. Ezért ne is haragudjék reám. Aztán ön is megígérte, hogy hallgatni fog.

— Természetesen. Hallgatni fogok, míg ön fel nem hatalmaz a beszédre. Ha nem helyeslem is indokait, mindenben értem és méltánylom. Haragvásról pedig szó sem lehet. Én mindig hűséges és igaz barátja maradok önnek, akár itt marad a házban, akár újra kimegy a világba. Ha tudná édes gyermekeim, mennyire emlékeztet e pillanatban

szegény, jó édes anyjára, az is olyan elszánt, bátor lélek volt, de kívánom, hogy az ön élete ne legyen olyan tragikus végű, mint azé az angyalian jólelkű asszonyé. No lássa, megnedvesedett a szemem . . . Pedig ez bűn, Isten ellen való lázadozás. Mert az ő bölcsesége jobban tudja, mit miért tesz, mint a mi véges korlátolt eszünk. S ha szenvedéssel sujtja azokat, kik mindenképen boldogságot érdemelnek, bizonyára ennek is megvan a maga oka . . . Ne beszéljünk erről többet gyermekem . . . Ha azt akarja, hogy még most ne tudjanak meg semmit, erőt kell vennie magán és le kell jönnie a társaságba. Én is benézek egy percre, aztán hazamegyek. Nagyon nehéz a szívem s a mult emlékei erősen megrohantak. Hiába, nem bírom nyitva látni ezeket az ajtókat, hogy pár percre be ne nézzek s így minden évben áldozok egynéhány pillanatot e szegény jó asszony emlékének. Öreg ember vagyok s ezek az emlékek mindig megviselnek . . . De maga fiatal, kedvesem és hamar összeszedi magát. Most pár percre egyedül hagyom ezzel a képpel ebben a szobában. Itt élt ő valaha szegény és megdicsőült lelke boldogan veszi tudomásul, hogy ha ismeretlenül is, ön itt tartózkodik az ősi családi házban.

X.

Lent a nagy teremben ezalatt folyton hullámozott a meghívottak tömege. Pálma ragyogó arccal adta a háziasszony szerepét, mert édesanyja a mai estére neki adta át a korlátlan rendelkezés jogát.

Most hirtelen mindenki az ajtó felé fordult, Pálma asszony arcán cukorédes mosoly futott át, az ajtónál Bárdné állott fiával.

Ki hitte volna azt tizenöt-husz évvel ezelőtt, hogy a mézvárosmester felesége elé ilyen nyájas mosollyal fusson Csoór Istvánné, született Varsányi Pálma? Bizony változnak az idők és benne változunk mi is! Az aranyoborju ma a legfőbb istenség és száz Mózes ereje kellene hozzá, hogy azt végképpen összetörje.

Bárdné Pálmával vált egy pár szót, Csoórné egyenesen édesanyjához vezeti a vendéget. Varsányiné hideg udvariassággal üdvözli az özvégyet, majd bemutatja Pallósynénak is.

Az öreg úrnő hallott már egyet-mást arról, hogy Elemer Piroskának udvarol. A mészáros fiát nem tartja ugyan egy Pallósy-leányhoz méltó férjnek, de végre is ha az unokájának tetszik, ő nem akar a fiatalok boldogsága elé akadályt gördíteni. Nyájasan fordul hát Bárdnéhoz:

— Nagyon örülök, hogy személyesen is találkoztunk. Hírből már sok szépet és jót hallottam rólad. Kedves fiadat pedig gyakran tisztelhattuk házukban, mint kedves és szeretett vendéget.

Bárdné arca szinte megmerevedik a felfuvalkodott gögtől.

— A fiam társasága nem egészen az enyém. A fiatalok ma már teljesen önhatalmúlag és saját izlésük szerint cselekszenek.

Ezzel már tovább is ment.

Pallósyné halálsápadtan rogyott vissza karosszékebe.

— Mi volt ez? — kérdezte Varsányinétől és krétafehér arca, nagy, világtalan két szeme olyan szörnyű hatással van az öreg úrnőre, hogy az reszketni kezd egész testében.

— Mi volt ez? — kérdezte megegyyszer — ez az asszony meg akart . . . meg mert engem sérteni?! . . .

— Nyugodjál meg drágám, — csillapítja Varsányiné. — Ez az asszony modortalan, durva lélek úgy származásánál, mint neveltetésénél fogva. Voltaképen a cseledszobában volna a helye és én szívemből sajnálom, hogy oda ki nem vezethetem. De ne törődjünk tovább vele. Csak velünk egyenlő szellemi és erkölcsi nívón álló emberek sérthetnek meg bennünket. Ebben az esetben a durvaság teljes mértékben visszaháramlik elkövetőjére. Ne is beszéljünk többet róla. Biztosítalak, hogy az az asszony utoljára lépte át a Varsányi-kastély küszöbét.

Az öreg Pallósyné úgy tett, mintha megnyugodnék. Kötelességének tartotta, — a háziasszony iránt való kötelességének — hogy erőt vegyen magán. De szenvedése

sokkal erősebb volt, mint akarata. Soha életében még így meg nem sértették, mint ez az asszony tette. Mi oka lehetett rá? Hogy merte ezt elkövetni?

Gyöngé teste meg-megrázkódott.

Varsányiné részvétellel, gyöngéden nézte:

— Kedvesem, én úgy látom, téged ez a sok zaj kimerít. Nem volna jobb, ha egy órára csendesebb mellékerembe vonulnánk vissza, majd ha jobban leszel, visszajövünk.

Pallósyné hálásan bólintott fejével. Valóban kín volt neki ittmaradni a fényes, vidám, zajos társaságban. Varsányiné óvatosan átvezette egy kis szobába és ott gyöngéden a pamlagra ültette. Senki sem vette észre távozásukat.

Nem bizony, mert ott érdekesebb dologra figyeltek. Mindenki tudta, hogy ma dől el a Pallós Piroska sorsa. Ha Bárd Elemér úgy viselkedik vele szemben, mint a mult megyebálon tette, akkor mindennek vége, ha nem, akkor még felragyog Pallósyék napja is. Az ütött-kopott címet bearanyozza a megboldogult mészárosmester óriási vagyon.

Piroska maga is úgy állt helyén, mint aki végítéletét várja. Sápadt volt, mint a fal és nem mozdult helyéből. Bárd Elemér most egyenesen feléje tart . . . Mindenki rájuk néz . . . No, most mi lesz?

A fiatalember könnyedén meghajlik, köszönti a leányt, ahogy egy felületes ismerőst szoktunk köszönteni, aztán átvág a tömegen és Csoór Bellának ajánlja fel karját.

Csak pár pillanat műve volt az egész. A pár perc Piroskának hosszabb volt egy egész gyötrelmes örökkévalóságnál. E pillanatban keservesen megbűnhődött minden hiúságáért és léhaságáért, ami lelkében volt.

E percben felhangzik a zene és a közfigyelem elterelődik a szegény leányról, ki tántorogva keres valami csendes helyet, hogy leülhessen. Ó, be jól esnék, ha most mellette állna Anna erős, bátor, szilárd tartásával, nyugodt nézésű tekintetével . . . Ó, ha nénjére hallgatott volna.

De Annát nem látja sehol. Maga keres hát egy sarokban valami helyet, hol meghúzhassa magát a kíváncsi te-

kintetek elől. Anna, ha tudná, ha látná a dolgot, bizonyára odasietne hugához, de Anna a terem másik sarkában beszélget a fiatal Wertán Lászlóval.

Az a zavar és különös szégyenkezés, mely már napok óta fogva tartotta a leány lelkét az öreg Wertán nagylelkűsége miatt, most egyszerre lefoszlott róla. Vidám, élénk beszédes volt, mint a többi fiatal leány, akinek még sejtelve sincs az élet gondjáról.

Igaz, hogy ebben Wertán Lászlónak is nagy érdeme volt. A fiatalember gyöngéd tapintata, kedves humora felvillanyozta Anna borongós lelkét. S mintha sejtelve sem lett volna Anna és az édesapja titkáról, legalább is egy vonása, egy mozdulata sem árult el ilyesmit.

Míg titokban, talán még önmaguktól sem sejtve, egy kedves regény szálai kezdetek fűződni, fonódni két mindenképen egymáshoz illő ember lelke között, addig Piroska egyedül, sápadtan ült helyén. Talán jó is, hogy egyedül volt. Az ő számára is elérkezett a lelki megtisztulás órája s ilyenkor mindenképen szükségünk van magányra. Mint a kohóba dobott ércanyagból, a lélekből is ilyenkor válik ki minden salak, minden nemtelen elem s ha kibirja a megrázkódtatást, csakis a tiszta nemes fém marad meg benne. Nem törődött sem a körülállók gúnyos suttogásával, sem a Csoór Bella diadalmas mosolyával, csak azt tudta, hogy szenved, de érezte azt is, hogy a szenvedésre maga is rászolgált. Saját hiúsága, könnyelműsége vitte e helyzetbe.

Hunter Eszter ment el mellette. A fiatal nevelőnő bárátságosan bölintott. Piroska gépiesen viszonzta köszönését. Az is eszébe jutott, hogy milyen igazságtalan volt Eszter iránt. Hányszor sértette meg lenéző tekintettel, közömbös, semmibe sem vevő modorral a fiatal leányt, ki eddig az étellel való harcában megmutatta, hogy mennyivel bátrabban és biztosabban állja meg helyét, mint ő, a dicső Pallósy-család sarja.

Aztán Eszter is eltűnik a szeme elől és Piroska megint magába marad gondolataival. Kínos, keserves percek ezek,

de ne sajnáljuk érte a fiatal leányt, mert üdvösek és egy egész életre szóló tanulságuk van.

A fiatalság gondtalanul táncol tovább, míg az öreg Pallósyné még mindig összetörve ül helyén. Két kezét fájó, izzó homlokához szorítja. Még mindig nem bírja megérteni, hogy őt megbántották. Miért? Mit akart tőle ez az asszony?

Varsányiné ott ül mellette és jóságos, gyöngéd szavakkal csitítja. De egyszerre elhallgatnak mind a ketten, a szomszédos benyíló szobából beszélgetés hangja szűrődik át hozzájuk. Előbb csak halk hangok . . . majd egyre erősödő társalgás, egyszerre csak élesen felcsendül a Pálma hangja.

— Minden jól van, kedvesem s ha a fiatalok csakugyan szeretik egymást, én szívesen adom reájuk áldásomat. Nem kételkedem benne, hogy férjem éppen úgy gondolkozik e dologban, mint én . . . Már régóta gyanítottam, hogy leányom előtt nem ellenszenves a fiad, de ha neked pozitív tudomásod van rokonszenvükről, úgy nekünk szülőknek nincs más dolgunk, mint szeretettel áldással bocsátani őket újukra.

Most Bárdné felelt:

— Ugy van. Fiam nekem mindent elmondott. Én nem tagadom, boldoggá tesz a tudat, hogy olyan szerencsésen választott. Ha tehát a ti részletekről nincs akadály . . .

— Megbocsáss, kedvesem, de mégis egy dologról még beszélnünk kell, mielőtt a végső szót kimondanám. Nem szeretném, ha bárki az úri társaság tagjai közül is vádolhatna engem, vagy Bellámat. Tisztáznunk kell a helyzetet, mielőtt az eljegyzés megtörténik. Tehát tudnod kell, hogy a megyében azt beszélik, hogy fiad erősen udvarolt Pallósy Piroskának, sőt meg is kérte volna a kezét.

Pár pillanatnyi csönd után Bárdné erős hangja hallatszott:

— A fiam csakugyan foglalkozott valaha Pallósy Piroskával, mint ahogy a fiatal emberek sokfelé járnak, udvarolnak . . . De biztosítalak, hogy sohasem gondolt házasságra . . . Ezt, ha egy kis józan esze van, nem is tehetette.

Piroska úgy állt helyén, mint aki végteleletét várja.

De nem tehettem miattam sem. A fiam ismert engem és jól tudja, hogy sohasem egyeztem volna bele, hogy ilyen koldúsivadékot hozzon a házamba . . .

Pallósyné fölemelkedett. Az imént még fakó arca lángolt. Fénytelen szemében mintha tűz gyulladt volna ki egy percre. Kiegyenesíté roskatag termetét, úgy állt ott, mint egy bosszúálló arkangyal, aki lecsapni készül pallosával.

Varsányiné is remegett dühében és felháborodásában, de minden erejével uralkodott magán, hogy beteg, gyenge barátnőjét csillapítsa.

— Nyugodj meg, kedvesem . . . A büntetés az én dolgom. Biztosítalak róla, hogy megkapod a kellő elégtételt.

Mielőtt még Pallósyné felelhetett volna, áthangzott a Pálma hangja:

— Nos, ha úgy áll a dolog, ha bizonyos vagy benne, hogy fiadnak semmi kötelezettsége nincs Pallós Piroska iránt . . .

— Bizonyos, — vágott közbe Bárdné erős, csengő hangon, — de ha, tegyük fel, tett volna is valamelyes elhamarkodott ígéretet, hiszen tudod, drágám, milyen könnyelmű és meggondolatlan a fiatalság, mondom, még ha valami ilyesmi történt volna is, mint ahogyan nem hiszem, fiam ez esetben is teljesen szabadnak érezhetné magát, mert olyasmit tudtam meg Pallósyékról . . .

— Piroskáról? — álmélkodott Pálma.

— Nem, Annáról. De hiszen ez mindegy. Az én fiam nem vehet nőül egy olyan leányt, akinek nővére oly súlyosan kompromittálta magát.

Most már nem lehetett Pallósynét visszatartani, egyenesen annak a szőnyegnek tartott, amerről a hangot hallotta. Varsányiné belátta, hogy minden csitítás, minden kérlelés hiábavaló és meddő munka. Különben az ő lelkén is sokkal jobban erőt vett a fölháborodás, hogysen tovább is csak szemlélő maradjon. Megfogta barátnője karját s együtt léptek be a szobába, hol Bárdné és Pálma beszélgettek.

A két asszony megrázkódott, mikor az öreg, világtalan úrnőt meglátta. Vagy talán nem is a szegény, gyámoltalan

vak asszonytól féltek, hanem az öreg, büszke, szigorú úrnőtől, ki ott állt barátnőjét támogatva, villámló szemekkel és haragosan kigyúlt arccal.

— Pálma, — kezdte Varsányiné emelt hangon — hosszú életem alatt sok mindenféle érzésen mentem át, megismerem a fájdalmat, a búbánatot, a csalódást, a lemondást, de eddigelé még nem szégyenkeztem soha. Neked köszönhetem, hogy ma ezzel az érzéssel is meg kell ismerkednem. Én szégyenlem, hogy gyermekem vagy és nevemet viseled.

Pálma ajkát harapdálta és egy szót sem birt szólni.

— Leányod sorsa felől úgy határozol, amint neked tetszik. Nincs jogom szándékozni, akaratod elé gátat állítani. Egyre azonban már most figyelmeztetlek, ha Bella ennek az asszonynak — és kezével megvetőleg Bárdné felé mutatott — menyje lesz, megszűnt az én unokám lenni, valamint téged sem óhajtalak többé a földi életben látni.

— De édesanyám . . .

— Az vagyok s ha te akarsz, az is maradok. Hűséges, jó édesanya, akit a sors megtanított arra, hogy elnézéssel, türelemmel nézze gyermeke hibáit. Bár előbb is úgy tudtam volna nézni . . . De az elnézés, az irgalom, a könyörület nem lépheti át a becsület és tisztesség határát. Nyíltan megmondom hát, választanod kell, mert én nem akarok a Bárd-családdal rokoni összeköttetésbe jutni.

Pálma még mindig nem tudott felelni, de Bárdné már valamennyire összeszedte magát.

— Ebben a házban, — kezdte maró gúnnyal — oly különös módon értelmezik a vendégszeretetet, hogy azt hiszem, legokosabb lesz, ha fiammal együtt távozom.

— Valóban, asszonyom, — felelt fagyosan az öreg Varsányiné — ennél senki sem adhatna önnek jobb tanácsot. Ami a vendégszeretetet illeti, e részben eddig még sohasem volt panasz házamra. De most nyíltan és bátran túlteszem magamat annak törvényein. Rágalmazókat nem szívesen tűrök meg kapumon belül.

— Én nem rágalmaztam, — kiáltotta indulatosan Bárdné — én be tudom állításomat bizonyítani.

— Éppen erre akartam kérni, — szólt most Pallósyné

méltóságteljesen. — A vér teljesen eltűnt hófehér arcából. Egyenesen szilárdan állt helyén. Milyen úri, előkelő alak volt ez a szegény, világtalan úrnő, a nyelvelő, kofáskodó, pirosposzsgás özvegyel szemben.

Bárdné mintha megbánta, vagy restelte volna előbbi kitérését.

— Kiméletesnek kell lennem, — mormogta kissé zavartan — különben is Nagyságod egészsége . . .

— Nem kérek a kiméletből és ne törődjék az én egészségemmel. Mindent tudni akarok.

— És ha nem felelek?

— Akkor kénytelen leszek rágalmazónak tartani önt.

— No, hát én mégsem beszélek, — kiáltotta dacosan Bárdné — engem nem lehet olyasmire kényszeríteni, amit nincs kedvem megtenni. Kérdezze meg másoktól, mit csinált az ön unokája, az egész megye beszéli, hogy Anna kisasszony ném úri leányhoz méltóan viselte magát.

— Az én unokám?

— Úgy van, az ön unokája, Pallósy Anna kisasszony.

E pillanatban egy erélyes, kemény férfihang szólt közbe:

— Az ön unokája, nagyságos asszonyom, legtiszteletreméltóbb és legnemesebb gondolkozású nők egyike. Én még gondolni sem tudok másként Pallósy Anna kisasszonyra, mint levett kalappal és lelkemben mélyen meghajolva az ő lelkierője és szívbeli finomsága előtt.

Mindnyájan odanézték, az ajtóban az öreg Wertán Károly kipirult arcát látták. De nemcsak ő állt az ajtóban, a háttérben ott állt a könnyes szemű Anna, Wertán László úr karjára támaszkodva. Talán ájultan esik össze, ha nincs mellette a fiatalember, hogy erős kézzel támogassa. Ott állt Csoór Bella Bárd Elemérrel, ott Hunter Eszter s a báli közönség nagyrésze és hátul, leghátul a szegény halotthalvány Pallósy Piroska. A hangos beszéd odacsalta a báli tömeg nagyrészét. Azok ott bent a teremben sokkal zavartabbak voltak, semhogy észrevennék, hogy a viharos beszélgetés egyrészét idegenek is hallják.

Varsányiné Wertán úrnak nyujtotta kezét:

— Köszönöm, uram, becsülésem, tiszteletem mindig az öné volt, mióta legelőször szerencsém volt találkozni önnel, ezentúl barátságom is az öné.

Wertán úr megcsókolta a háziasszony kezét, aztán erős, biztos hangon mondta:

— Anna kisasszony meg fog bocsátani nekem, ha leleplezem azt a titkot, melyre ez a hölgy — és kezével Bárdnéra mutatott — célzott. Nem mintha Pallósy Anna kisasszony a jó Istenen és saját lelkiismeretén kívül bárki-nek is felelősséggel tartoznék, de én akarom, hogy világosan lásson itt mindenki. Nem az Anna kisasszony érdekében kell hogy ez megtörténjék, neki nincs szüksége mentésre. Nekünk kell, hogy egy felemelő érzéssel távozzunk innét mindnyájan.

Mindenkit meghatott az öreg úr érces, csengő hangja és a nagy tömegben kevés szem maradt szárazon, mikor Wertán Károly elmondta a hősi küzdelem történetét. Hogy dolgozott, fáradt, küzdött Anna, hogy az ősi kastély romladozó falai, úgy ahogy, fentálljanak. Mint áldozta fel napalát, éjjelét, hogy családjának megszerezze azt, amire azoknak szüksége volt . . .

Anna már az első szavaknál könyörögve nyujtotta ki kezét Wertán úr felé, de az öreg úr csak fejével intett, hogy tovább nem hallgathat. A fiatal leány erre összeszedte minden erejét és kihúzza a kezét a Wertán László karjából, nagyanyjához lépett s mikor Wertán úr beszédét bevégezve, körülhordozta szemét a tömegben, Anna letérdelt az öreg asszonyság előtt.

— Ítéljenek önök maguk Pallósy Anna felett, — mondta Wertán úr beszéde végén és nézte a sok könnyező szempárt, a sok remegő ajkat.

Anna pedig ott térdelt nagyanyja előtt és kezét csókolgatta:

— Légy erős, nagyanyám! . . . Édes jó nagyanyám, légy erős! . . .

— Erős vagyok, — felel Pallósyné fölemelt fejjel, büszkén, míg keze szeretően simogatta a leány hullámos barna haját. — Erős vagyok, mert méltó akarok lenni hozzád, az unokámhoz.

— Nem, ne beszélj így. Hiszen én csak azt tettem, ami kötelességem és tudod, mennyire nem kenyerem a titkolódzás . . . Nem is azért tettem, de féltem, hogy végzetes hatással lesz reád nézve, ha megtudod, hogy szegények vagyunk.

— Mi, szegények, — és valami megdicsőült mosoly lebegett az öreg úrnő ajkán — mi, szegények! Hogy mondhatsz ilyet, kis unokám? Hogy volnék én szegény egy ilyen szívnek, egy ilyen léleknek a birtokában.

Magához ölelte unokáját és nem látszott többé sem gyöngének, sem szenvedőnek. Mióta a valót megtudta, mintha csak fiatalkori energiája újra visszatért volna. Meghajtotta fejét s a társaság felé fordult.

— Meg fognak bocsátani, ha távozunk. A vigasság, a tánc, a zene most nem nekünk való. Mintha ujjászületett volna lelkem s az ujjászületett léleknek magányra, elméledésre van szüksége. Önök csak mulassanak, vígadjanak tovább, mi most távozunk.

Anna karjára támaszkodva elindult, a társaság egyszerre dörgő „éljen”-riadalban tört ki. És ez az éljen folyton hangzott, míg csak Pallósyék kocsija el nem tűnt az országúton. A nők Annának nyujtották virágjukat, a férfiak kalaplengetéssel üdvözölték. Ez a formák és sablonok közt élő társaság meglelte a szívét. Mindenki úgy érezte, hogy jobb, nemesebb kiválóbb lett a mai nappal. Az Anna lelke, a Wertán úr előadása mindnyájukat kiemelte előítéletes, korlátolt gondolkozási módjukból. Mindenki tudta, hogy meggazdagodott a lelke és mindenki meghatottsággal gondolt Pallósy Annára. Csak két ember ült egymás mellett elfojtott dühvel és lázongó keserűséggel, míg a pompás fogat a város felé robogott velük. Bárdné és fia. A fiúnak lángolt az arca a szégyentől és elkeseredéstől, talán a lelkiismeret is bántotta kissé. Az özvegy meg remegve, félve gondolt Pallósyék nagy diadalára és arra, hogy a mai esti botránnyal mennyit ártott a társadalmi pozíciójának.

XI.

Bárdné korántsem sejtette, hogy amaz emlékezetes este nének oly komoly következményei legyenek. Azt gondolta, hogy apróbb-nagyobb kellemetlenségei lesznek a Pallósyék megsértése miatt. De e kellemetlenségek majd csak elsimulnak valahogy. Végre is az úri társaság csak nem fogja magát azonosítani ezzel a koldús népséggel, melytől már igazán nem várhat semmit.

Az úri társaság azonban mintha egyszerre megtalálta volna a szívét, egyszerre és egyértelműleg a Pallósyék pártjára állt. S hiába hajtott be a dúsgazdag özvegy legszebb ruhájában, legdrágább ékszerével felcicomázva az úri portákra, mindenütt a leghidegebb fogadtatásban részesült. Még azok is, akik anyagilag legjobban le voltak kötelezve Bárdnénak, egyszerre büszkén fölemelték fejüket.

— Inkább eladjuk az utolsó párnánkat, de nem tűrjük, hogy ez a jött-ment, parvenü asszony uralkodjék rajtunk és sértegesse barátainkat.

S mikor híre járt, hogy szegény Pallósyné amaz emlékezetes este óta nagy beteg, Bárdné felett teljesen beborult az ég. A közrészvét, becsület és tisztelet mind Pallósyék felé fordult s mindenki durva kíméletlenségnek nevezte a szegény világtalan úrnő és a Pallósy Anna megbántását.

Nem elég, hogy Piroskát hitegették, aztán cserben hagyták, most még jobban meg akarják alázni a családot. Ezt már nem lehet szó nélkül hagyni.

De nem is hagyták. A megyén végigzúgott a felháborodás vihara. A Pallósy-házba egymásután mentek a jó barátok tudakozódni, részvétüket kifejezni. Ez mind néma, de hatalmas tüntetés volt Bárdné és Elemér ellen.

A látogatókat rendesen Lóránd fogadta, aki nagyanyja betegségének hírére gyorsan hazajött Párisból. A nagy csapás mintha megedzette, megkeményítette volna lelkét. Sok minden dolgot másként látott, mint eddig s voltak pillanatok, mikor halálosan szégyenkezett eddigi gondatlanságáért és könnyelműségéért, mit ő eddig művészi temperamentumának szeretett nevezni.

— Minden terhet, minden bajt, minden gondot annak a szegény leánynak a vállán hagytam, — mondta néha magában és ilyenkor keserű vád marcangolta lelkét.

Annát teljesen lekötötte Pallósyné ápolása. Piroska beteg volt s olyan ideges, hogy nem vehetett részt az ápolás terheiben. Teste, lelke teljesen kimerült. S Anna talán nem is bírja egyedül a fáradoalmakat, ha barátnője Hunter Eszter át nem jön hozzá és hűségesen nem segédkezik mellette.

A fiatal nevelőnő engedelmet kért Varsányinétől, hogy szabadidejét Anna mellett tölthesse s Varsányiné kész örömmel adta meg az engedelmet. Sőt gyakran maga is átkísérte Esztert Pallósyékhöz. Ilyenkor sokáig bizalmasan beszélgetett a nevelőnővel s néha oly csodálatosan érezte, hogy az idegen leány közelebb áll lelkéhez, mint akár melyik gyermeke vagy unokája.

— A gondolkozása, a lelkének matériája közeli rokon az enyémmel, — mondta az öreg úrnő elmélázva. Még akkor nem is sejtette, hogy a titkos vonzalomban a vér mindennél erősebb szava szólal meg, hogy egymáshoz vezesse őket.

Piroskát Eszter ritkán látta, a fiatal leány elzárkózott mindenki elől.

— Hagyjuk hát magában, — mondta Eszter, mikor egyizben Annával és Lóránddal beszélgetett. — Talán neki van igaza? A magányosság most lelki szükséglet számára, ha majd ki akar belőle lépni, minket mindig maga mellett talál.

Lóránd és Anna helyeslőleg bólintottak, most már minden igyekezetük csak azon volt, hogy nagyanyjuk minél előbb visszanyerje erejét, egészségét.

És mintha a jó Isten csakugyan meg akarta volna jutalmazni fáradozásukat, Pallósyné állapota folyton javult. Már az ágyból is fel-felkelt egy-egy órára és gyakran elmondta:

— Gyávaság volna, ha elcsüggednék, mikor a jó Isten ilyen unokával áldott meg.

S kezét szeretettel tette az Anna hullámos barna hajára.

És mentül inkább kezdett a béke, a nyugalom visszatérni a Pallósy-házba, annál kényelmetlenebb lett a Bárdék helyzete. Bárdné végre is belátta, hogy tennie kell valamit.

Bármilyen nehezére esett is, de a szükség rákényszerítette és elhatározta, hogy megengeszteli Pallósyékat. Csoór Bella úgy sem lesz az ő menyje soha. Pálma sokkal okosabb és óvatosabb, semhogy ujját húzzon az anyjával, mikor annak kezében van a teljes rendelkezési jog... Ej, hát mit csináljunk? Elégtételt kell adni Pallósyéknak, ezzel megint maga felé hódítja az úri társaság rokonszenvét.

— Fiam, — mondta nyájasan Elemérnek — ne búsulj semmit. Kellémetlen dolgok történtek, de nem jóvátehetőek. Én nem akarok boldogságod útjában állni s ha neked még mindig tetszik Piroska, én nem bánom, menj ki Pallósyékhoz és kérd meg a leány kezét.

Elemér akadozva, félénken mondta:

— Mit gondol édesanyám, meg fognak bocsátani?

Bárdné nevetett:

— Nagyon naiv vagy, édes gyermekem. Nagyon naiv és nagyon fiatal. Hogyne bocsátana meg bármit is egy olyan koldússzegény leány egy olyan vagyonos fiatalembernek, mint te vagy.

És így történt meg, hogy másnap Bárd Elemér ott állt az öreg Pallósyné szobájában és ünnepélyesen feleségül kérte Piroskát.

Pallósyné ott ült a nagy karosszékben. Nyugodtan, mereven ült helyén. Csak az arcán mutatkozó két kis piros folt jelezte, hogy nagy felindulás vett erőt lelkén.

A szobában még ott volt Anna, Eszter, Lóránd s a fiatal Wertán László is. Mikor Elemér külön kihallgatást kért, Pallósyné nyugodtan csak ennyit mondott:

— Barátaim, unokáim előtt nincsenek titkaim. Ha közlendője van velem, előttük is bátran elmondhatja.

Szó nélkül, csöndben hallgatták végig Bárd Elemér beszédét. A fiatalember már bevégezte mondókáját, még mindig nem mozdult, nem beszélt senki. Mintha mindenkinek mázsányi kő feküdnék a lelkén.

Végre is Pallósyné szólalt meg.

— Nem az én dolgom a döntés, Anna, hívd el Piroskát. Ő határozzon.

Pár kinos, néma perc telt így el, míg Piroska és Anna bejöttek a szobába.

Piroska arca fehér volt, de szemében kemény elhatározás tüze égett.

— Bárd úr, — mondta a fiatalemberhez fordulva — most hallottam Annától, hogy Ön megkérte a kezemet és én . . .

— Várj még egy percig, — szólt közbe Anna, — várj még egy percig, mielőtt a döntő szót kimondanád. Ha még mindig szereted és becsülöd, ne engedd meg, hogy az elkeseredés és harag legyen az úr a lelkeden. Én lelkemből, szívemből megbocsátottam, amit ellenem vétettek. Ugye nagymama, te sem haragszol már?

— Nem, — felelt Pallósyné szilárd, kemény hangon. — A mi általunk szenvedett sérelem emléke ne keserítse szívedet. Mi elfelejtünk, megbocsátunk mindent. Előttünk semmi sem fontos, csak a te boldogságod. Azért, Piroska, gondold meg, mielőtt a végső szót kimondanád.

— Már meggondoltam. Köszönöm, hogy ilyen jók és gyöngédek vagytok hozzám. De az én lelkemben olyan nagy változás történt, hogy magam sem ismerem magamra. Eddig voltaképpen nem is gondolkodtam, csak éltem másról-holnapra, de ez a nagy csapás teljesen megváltoztatott. Érzem, hogy új ember vagyok és kötelességem eszerint cselekedni. A magam energiájára akarom építeni életemet és hiszem, hogy Isten segédelmével ez sikerülni is fog. Tanítói diplomámat már elküldtem a folyamodvánnyal együtt a minisztériumba és Wertán Károly úr megígérte, hogy utána fog nézni, hogy a kinevezés ne késsék soká.

— Hát nem akar a feleségem lenni? — kérdezte Bárd Elemér halk, könyörgő hangon.

— Nem lehetek egy ember felesége, aki idegen szívemnek.

— De hiszen még nemrégien szeretett?

— Igen, azt hittem, hogy szeretem. S csakis magán

állt, hogy ez a hitem valósággá váljék. De azóta annyi minden történt, amibe befult az én igaz, vagy képzelt érzésem. Igazi érzés volt-e, vagy csak álmítottam magamat? Minek törnénk ezen a fejünket, mikor most már mindennek vége. A mi utank végkép elváltak. Isten Önnel.

Megfordult és lassan elhagyta a szobát. Pár perc múlva kocsizörgés hallatszott. Bárd Elemér távozott a Pallósházából, hogy oda soha többé vissza ne térjen.

Mikor a kocsizörgés elhangzott, Piroška megint bejött a szobába. Lehajolt nagyanyja karosszékéhez és megcsókolta az öreg úrnő kezét.

— Piroškám, szegény kis gyermekem, bizonyos vagy benne, hogy nem bánod meg soha?

— Egészen bizonyos, nagymama. Így kellett cselekednem, ha csak nem akartam elveszteni végképen önbecsülésemet.

— Nehéz, küzdelmes napok várnak rád.

— Mit tesz az, nagymama? A küzdelemből mindnyájunknak ki kell a magunk részét venni. Bár előbb fogtam volna hozzá. A harcban, a küzdésben válunk az igazi emberré.

— Igazad van. Ime, itt van az én törékeny testem. Megerősödött a csapások alatt, a küzdelemben. Ezelőtt azt hittem, hogy minden rendben van s egy nagy vagyoni korlátlan ura vagyok. Ma már tudok mindent, tudom, hogy ez a tető sem a mienk, mely alatt ma még meghúzzuk magunkat és mégis mennyi béke és világosság szállja meg lelkemet. Unokáim lelkében, erejében, erkölcsében nem csalódtam. Történhet velünk bármi, ezek a drága kincsek nem vesznek el soha. A többi, ami elveszett? . . . Milyen nevetséges semmiségnek tűnik most fel előttem azzal szemben, amim megmaradt, amit benne-tek bírok.

XII.

A Pallós- és Varsányi-család közt ezután még nagyobb és bensőbb lett a barátság. Varsányiné mindent megtett, hogy a kellemetlen este emlékét az öreg úrnő lelkéből ki-törölje. Ha ez nem is sikerült teljesen, de Pallósyné sokkal nyugodtabb, erősebb elszántabb lett. Mikor Piroska ki-nevezése megjött, nemcsak hogy nem ellenezte, hogy egy „Pallós-leány“ maga keresse meg kenyerét, hanem még külön köszönetet is mondott Wertán Károlynak, ki nagy összeköttetései révén az állást Piroskának megszerezte.

Wertánék is gyakori vendégei voltak a Pallós-háznak s az öreg úrnő pár hét alatt annyira megszerette őket, mintha a családhoz tartoznának. Immár nemcsak Anna, de ő is mindenben kikérték tanácsát, sőt Lóránd is bizalom-mal közeledett az öreg úrhoz, ki gyakorlati józan okossága mellett is annyi kiváló tapintattal, jósággal és gyöngéd-séggel intézte ügyeiket.

Pedig ezek az ügyek nagyon kuszáltak és zavartak voltak. Sok nemzedék bűnét, könnyelműségét és nembá-nomságát kellett jóvátenni. És Lóránd elhatározta, hogy leveszi Anna válláról a terhet és férfiúhoz illően, ezentúl ő maga veszi kezébe az ügyek vezetését.

Wertán úr csak helyeselte a dolgot.

— Helyes, nagyon helyes, fiatal barátom . . . Az ál-mok után hadd jöjjön az igazi, a reális, a valódi élet. Ez az élet telve lesz súlyos és nehéz kötelességekkel, de hoz majd olyan örömöket is, miről még ma talán álmodni se képes.

Lóránd elpirult. Az ő művészi álmai jutottak eszébe. A vidám, a bohó, kedves párisi élet, a festőkompánia . . . Mi tagadás, nehéz volt mindezzel szakítani, hogy a prózai ügyekbe temesse magát. De lelke előtt megjelent hugának, Annának arca, ki oly hőiesen, oly bátran végezte mind-azt el, amit neki lett volna kötelessége megtenni . . . S ha talán még az Anna példája nem lett volna elég, ott állt előtte Hunter Eszter, akinek becsülésére többet adott bármi másnál a világon . . . Pedig Eszter bizonyára meg-

vetéssel gondolna reá, ha itthagya családját a bajban, visszatérne Párisba álmait kergetni.

És Lórándnak lángra borult az arca. Érezte, hogy az Eszter megvetése mindennél szörnyűbb volna számára. Nem, ezt nem bírná elviselni. Pedig mi tagadás, az álmok szépek voltak s a lemondás kínos, keserves dolog . . .

Mindegy. A kocka el van vetve és Lóránd Wertán úrral tanácskozott, hogy tulajdonképpen mit kellene tenniük, mikor Pallósyné hirtelen közbeszólt.

— Ne gondolja, hogy vissza akarunk élni jóságával, de már egy lépést sem tudunk sem előre, sem hátra tenni az ön tanácsa nélkül.

— Szívesen állok Nagysádtok szolgálatára.

— Még meg sem köszöntem, hogy Piroskát elhelyezte.

— Ha Piroška kisasszonynak ezzel szolgálatot tehettem, ez elég nekem. És én azt hiszem, a jelenlegi körülmények közt ez volt a legokosabb, amit tehetett. A munka megedzi, megerősíti a lelket s emellett a bánat ellen is a legjobb orvosság. Ha Piroška kisasszony itthon marad, a folytonos tépelődésben óriási tragédiának fogja látni azt, ami alapjában véve csak egy kissé erős és radikális, de biztos gyógyhatású kúra volt. Ott künt az életben más a látókör, mások a fogalmak és Piroška egy év múlva szelíd rezignációval fog beszélni csalódásáról, melynek tanulságait bizonyára javára fordítja majd.

— Adja Isten, hogy így legyen!

— Én biztosan tudom, hogy így lesz. Ami az én szerény személyemet illeti, nekem semmiesetre sem szabad hálálkodniok, nekem megvolt és megvan a magam külön önző célja, úgy-e, Anna kisasszony?

Ezt az utolsó mondatot az éppen most belépő Annához intézte. A fiatal leány arca piros volt, míg Wertán László úré, aki mellette lépkedett, halvány és megilletődött.

A két fiatal teremtés egy pillanatig zavartan nézett egymásra, míg az öreg Wertán nevetni kezdett.

— Az én önző vágyaim, úgy látszik, teljesezésbe mennek. Ha nem csalódom, tisztelt kisasszonyom és még

jobban tiszteit uram, önöknek valami fontos mondanivalójuk volna.

Bizony, úgy meg voltak illetődve, hogy alig tudtak beszélni, de mikor szólni kezdtek, a többieknek is könnyű gyűlt a szemükbe.

Sőt még a jókedvű Wertán úr is megfélekedezett a további mókáról. Mindenki érezte, hogy nagy és szent dolog történik itt, két egymáshoz tartozó lélek örök egyesülése.

— Az Isten áldjon meg titeket, édes gyermekeim, — mondta Pallósyné könnyektől fojtott hangon. — Ime, a legsötétebb éjszaka után is eljön a hajnal . . . Legyetek olyan boldogok, mint amilyen boldoggá most engem tettek.

Wertán úr is összeszedte magát.

— Az én áldásom már úgy is a tietek. Sőt, megvallom, sokkal régebben gondoltam erre a dologra, mint ti. Mikor Anna kisasszonyt megismertem. Mikor megtudtam az ő féltve, rejtve őrzött titkát, mindjárt arra gondoltam, mégis csak nagy igazságtalanság a sorstól, hogy nekem sohasem adott leánygyermeket. Aztán hirtelen eszembe jutott, miért ne hoznók helyre mi a sors igazságtalanságát? És kezdődött az én önző, céltudatos tervelgetésem. A szegény, ártatlan fiatalok még semmit sem sejtettek, mikor az én vén bűnös fejemben már a cselszövés kezdetét vette. S még azt mondják, hogy a jó Isten az ártatlanokat segíti meg, hát az én intrikus lelkem vetésének nincs-e meg a dús aratása? No, de félre a tréfával. Ime, én egymásba tesszem kezeteiket, ti egymásé vagytok és se jó, se balsors ne válasszon el benneteket soha egymástól. Az öröm is, a bánat is újabb kapocs legyen szíveitek között s a jó Isten, ki egymáshoz vezetett benneteket, tartson meg titeket egymás szeretetében.

És nem volt boldogabb család, mint a Pallós- és Wertán-família. A sok szenvedés és gyötrellem mind elfeledve, mert az emberi szív úgy van teremtvé, hogy minden új öröm, minden új boldogság új kikeletet fakaszt benne.

XIII.

Pálma roppantul fel volt háborodva, mikor Anna eljegyzését meghallotta.

— Hallatlan, hogy ezeknek a Pallósyéknak milyen szerencsájuk van. Az ember azt hihette volna, hogy az a botrány teljesen tönkreteszi őket. Az egyik leánynak visszaadja a vőlegénye a jegygyűrűt, a másiktól kisül, hogy kézimunkát készített boltosok számára. S ime, megyeszerte ünneplik őket s a leány, kit nyilvánosan megszégyenítettek, a megye leggazdagabb fiatalemberének felesége lesz. Ezt nevezem én aztán szerencsének.

— Te ezt szerencsének nevezed, — mondta Varsányiné halkán és ünnepiesen, én másnak nevezem.

— Ugyan minek?

— Isteni gondviselésnek. — szólt közbe az öreg plébános.

Pálma haragosan nézett az öreg papra, ki azonban mitsem törődve a villámló tekintettel, nyugodtan folytatta:

— Úgy van, isteni gondviselésnek, melynek útjai nekünk, gyarló embereknek, kiszámíthatatlanok, de azért mindnyájan, kik hívők vagyunk, tudjuk, hogy ez utak csak javunk, üdvösségünk felé vezetnek. Néha sok könnyen és fájdalomon át, néha nagyon hosszasan, de mit tesz az? Az igazi istenfélő ember tud bízni és várni.

Varsányiné komolyan bölintott fejével, de Pálma hirtelen másról kezdett beszélni. Untatta a vén pap locsogása, fecsegése. Egy pár hét óta különben valósággal gyűlölte az öreg plébánost, mióta az elég vakmerő volt holmi régen elveszett levelekre célzást tenni. Milyen tapintatlanság ezt a régi kellemetlen históriát újra föleleveníteni. Mária régen halott s ha ő akkor levelét a tűzbe dobta, bizonyára csak azért tette, hogy édesanyját ne izgassa vele. Igen, azért és semmi másért. S most ennyi esztendő múltával ideáll ez az öreg ember és egyszerre szemébe mondja, hogy ő nem hisz az elveszett levelekben, hogy valakinek nagy érdekében állhatott a levelek eltüntetése. Hát nem vakmerőség ez, ettől a kcpott reverendás alaktól, akihez a mama oly ok-

talánul s oly makacsul ragaszkodik, mintha valami kelles-
mes egyén és jó társalgó volna.

Mivel másképpen nem állhatott bosszút, úgy tett, mint
aki nem hallotta az öreg pap megjegyzését.

— Bárdné elutazott fiával együtt. Azt hallom, ezentúl
Budapesten fognak lakni.

— Helyesen teszik, — felelt Varsányiné összehúzott
szemöldökkel. — Ott a nagy városban tehetnek, amit akar-
nak, itt mi köztünk nem igen lett volna mit keresniök.

— Én azt hiszem, kissé szigorúak voltatok vele
szemben.

— Lehet. De ez csak a te véleményed. Mi már aligha
fogunk változtatni a magunk állásontján.

A vitát az inas szakította félbe, ki egy levelet nyújtott
át Varsányinének. Az öreg úrnő örvendezve nyúlt utána.

— No, csakhogy György is hírt ad magáról. Aggód-
tam hosszas hallgatása miatt.

Felbontotta a levelet, de alig olvasott pár sort belőle,
hirtelen halásápadt lett, fejét hátrahajtotta és a levél ki-
esett a kezéből.

Míg az ájult öreg úrnőt szobájába vitték, Pálma föl-
vette a levelet és olvasta, amint következik:

„Kedves jó Anyám!

Anyai szeretetedhez, irgalmadhoz fordulok és kö-
nyörgök, bocsáss meg. Mindenünket elvesztettem és
most nem bírok tovább élni. Kis leányomat szerete-
tedbe ajánlom s kérve-kérlek, ne vond meg tőle irgal-
madat s ne büntesd az ártatlan gyermeket az én vét-
kemért. A mindenható Isten irgalma legyen veled, én
már elvesztem.

György.“

Most már Pálma is elsápadt, képzeletében rögtön meg-
jelent testvérének halvány árnya mellett az óriási anyagi
veszteség. Hiszen György azt írja, hogy mindennek vége s
az egész Varsányi-vagyon odaveszett.

S a veszteség annyira lesújtotta, hogy édesanyja is
csak akkor jutott észébe, mikor érte küldött.

Az öreg Varsányiné már fent ült egy karosszékből Ki-
sértetiesen sápadt volt, de már erőt vett magán, az öreg

plébános mellette állt és vigasztaló szavakat suttogott a fülébe.

— Pálma, — kezdte az öregasszony, halk, megtört hangon — én szerencsétlen halott fiamhoz utazom. Te addig itt maradsz, sürgönyözzél a férjednek is, beszélünk kell a dologról. A birtokot mindenesetre el kell adnom, a Varsányi néven szégyen nem maradhat . . .

— Természetes, — felelt Pálma vontatottan. — Ez az óriási veszteség szörnyen lesújtott minket is. A szegény György hibájáért nekünk is szenvedni kell. De annyit meg kell tartanod magadnak, amennyiből, ha szerényen is, de gond nélkül megélhetsz. Én természetesen szívesen fogadnálak házamba Ilonkával együtt, de azt hiszem, neked sem volna kellemes és . . .

— Igazad van, ne beszéljünk róla. Megnyugtatósodra csak annyit, hogy egy percig sem jutott eszembe, hogy házadba menjek és a te kegyelemkenyeredet egyem.

— De anyám . . .

— Hallgass. Az Úr keze lesújtott reánk. Ne növeljük szívünk fájdalmát keserű szavakkal. Itt akarsz maradni?

— Ha szükséged van reám, maradok. Ámbár félek, hogy a leányok idegzetét ez a tragikus esemény nagyon le fogja sújtani s mivel elsősorban anya vagyok . . .

— Tehát Isten veled!

— Haraggal bocsátasz el?

— Nem. A szívem annyira tele van fájdalommal, hogy haragnak nem jut benne hely. Menj és a jó Isten vezéreljen utadon!

De csak addig volt erős, míg leánya bent volt a szobában, aztán kétségbeesetten temette sápadt arcát kezébe és hangosan sírt, zokogott.

A plébános halkán vigasztalta:

— Vegyen erőt magán. Gondoljon Jóbra, akitől az Úr elvett mindent és még sem lázadt fel Isten ellen.

— Azt hiszi, a vagyon, a pénz lázít? Gyermekeimet vesztettem el. Kettő halott, aki életben van, az lélekben olyan távol áll tőlem, mintha egy idegen csillagon laknék.

— Jóbtól is elvette Isten gyermekeit és mikor az ha-

Engedd meg, hogy szeresselek, mint vőredből való' ve'. —

lálra sebzetten feküdt a földön, azt hitte, számára nincs tovább vigasztalás. Az évek pedig multak, az Úr adott újra Jóbnak fiakat s leányokat, kikben, kik által megint boldog lett.

— Jóbot megvigasztalta az Úr, de én egyedül vagyok és egyedül maradok, — mondta az öreg úrnő kétségbeesetten.

A plébános megfordult és kiment az ajtón. Csak pár pillanat múlva tért vissza, de nem egyedül, kezén vezette a sápadt, megindult Hunter Esztert.

— Mi az? — kérdezte Varsányiné riadtan és szeme előtt különös örvény nyílt meg. Mély szakadékokat látott maga körül, sötét, mély szakadékokat, melyeket a villám fénve egy pillanattig bevilágít s ennél a különös, rejtelmes világításnál oly csodálatos dolgokat lát, hogy a szíve akar megszakadni belé. És félálomban, félájulásban hallgatta a zokogó leány vallomását.

— Bocsáss meg nekem, hogy titokban tértem haza anyám helyett. Engedd meg, hogy szeresselek, mint véredből való vér, engedd meg, hogy veled együtt viseljem az élet terhét és gondoskodjam rólad . . .

És Eszter érezte, hogy egy remegő kéz simítja végig fejét. De hangra, szóra hiába várt. Vannak pillanatok, melyek sokkal szentebbek és nagyobbak, semhogy emberi szó kifejezhetné őket. Az ilyen pillanatokhoz csak egy méltó dolog van a világon, a néma fájdalmas és mégis enyhülést adó, forró könnyzápor . . .

Egy esztendő telt el Varsányi György tragikus öngyilkossága óta. Ez alatt az esztendő alatt régi ismerőseink életében nagy változás történt. Anna azóta már boldog asszony és Pallósyné napról-napra erősebb és egészségesebb unokája oldalán élve. Piroska is megelégedett hangu leveleket ír a kis faluból, ahová tanítónőnek kinevezték. Az öreg Wertánnak igaza volt. A munka feledést, nyugalmat, lelki békét és erkölcsi erőt adott neki. Az út, melyen járt, nem volt sem sima, sem könnyű, de bátor léptekkel ment előre rajta. Fiatal volt és erős, bizonyára nem fog elcsüggedni s bizonyára egyszer majd ő is szembe fog találkozni

az igazi boldogsággal, melyet meggyógyult szívvél és meg-nemesedett lélekkel bátran elfogadhat.

Bárdék csakugyan elköltöztek a megyéből. A csúfos kudarc után nem is igen volt ott semmi keresetük. Bárdné Budapesten nagy házat tart, még mindig az az ambíciója, hogy az előkelő társaságba bejusson. Ki miben hisz, abban üdvözülni. Más asszony szelíd, békés családi körben találja jól magát, Bárdnének előkelő ismeretségek és összeköttetések kellenek. Ez után fut, ezeket hajszoja, hagyjuk őt útján menni energiátlan, báblelkű fiával együtt.

Az útja gyakran kereszteződik Pálmáéval. Csóórné megint szerette volna fölvenni a Varsányiné által kettévágott fonalat. Varsányiné teljesen elszegényedvén, Palma ugyan keveset törődött most már édesanyja beleegyezésével vagy tiltakozásával. Ámde most már Bárdné nem tartja kíváncsi pártinak Csóór Bellát. Mindenki tudja, hogy Csóórék nagylábon éltek s vagyonuk tetemes része a Varsányi-örökség lett volna, melynek azonban most már vége. Bárdné tehát, mikor társaságban összekerült Pálmával, olyan hideg volt hozzá, mintha most látnák egymást először. De Pálmát sem lehetett lefőzni, Bárdné modorát észrevéve, ő meg az arisztokrata úrnőt játszotta és mindenütt kijelentette, hogy ő liberális elveket vall ugyan, de egy hajdani mézárasmester özvegyével mégsem barátkoznék, mert hiába a vagyon, a pénz, a születés mégis mindennél előbbvaló. Mert vannak emberek, kiknek ilyen léha, kicsinyes érzések és harcok közt telik le az életük.

És most hagyjuk ezt a kellemetlen képet. Nézzünk inkább másfelé. Buda egyik csöndes utcájában egy fiatal leány tart hazafelé. A hó lassan szitál és az apró fehér pelyhek lassankint belepik a leány karcsú, finom alakját, olyan, mint egy fehér pihébe burkolt álomkép.

Pedig a lépései oly gyorsak és határozottak, mi semmiképpen sem illik az álomkép-hasonlathoz. Bátran és biztosan megy előre útján, mint aki tudja, hogy odahaza már aggódva és szeretettel várják.

Bizony a mi Eszterünknek minden perce le van foglalva és nem igen érne rá az álmodozásra, még akkor sem, ha ehhez valami különös nagy kedve vagy tehetsége volna.

De az olvasó, ki már ismeri Hunter Eszter jellemét, igen jól tudja, hogy a fiatal leány lelkének alapvonása a józan, komoly, megfontolt okosság.

Az ám, de a mi józan, komoly, megfontolt leánykánk arca mégis vérpiros lesz, mikor egy fiatal úr kerül vele szembe, ki gyorsan lekapja kalapját és udvariasan köszön Eszternek.

— Maga az, Lóránd? — csodálkozik Eszter s mi tagadás, kissé remeg a hangja. — Hát maga hogy kerül ide Budapestre?

— Azt is mindjárt elmondom, ha szíves lesz végighallgatni. Előbb feleljen egy kérdésemre Eszter, emlékszik-e még miről beszéltünk egy évvel ezelőtt, mikor maga nagyanyjával Pestre költözött?

— Emlékezem, — felelt Eszter gyors, határozott hangon, — maga akkor megkérte kezemet és én azt feleltem, hogy a jelenlegi körülmények közt egyikünknek sincs joga személyes boldogságról álmodozni. Mind a kettőnknek súlyosabb és szentebb kötelességeink vannak: a hozzánk tartozók boldogítása. S maga akkor belátta, hogy igazam van. Kezetadtunk egymásnak és mint jóbarátok váltunk el egymástól.

— De nem a viszontlátás reménye nélkül.

Mivel Eszter nem felelt, a fiatalember kissé remegve folytatta:

— Én legalább úgy képzeltem . . . úgy reméltem, hogy maga nem tart méltatlannak magához és nem érez irántam ellenszenvet. Csalódtam volna, Eszter?

— Nem csalódtam, Lóránd.

— Akkor hát, megengedi, hogy ma megint ismételjem, amit egy év előtt mondtam.

— Csak akkor ismételje, ha biztos benne, hogy én most mást felelhetek, mint akkor. Oktalan, céltalan fájdalomat minek okoznánk egymásnak?

— Nem, Eszter, de ha végighallgat, be fogja látni, hogy most tisztán az ön kezébe van letéve életünk sorsa. Azt tudja, hogy a Pallósy-birtok odavan, de az adósság is mind ki van fizetve és senki reánk kicsinyléssel nem tekinthet. Fölemelt fővel jöttem el a megyéből. Ha előbb

látok a munkához, többet menthetek meg, de ez már késő, ezen ne töprenkedjünk. Fő az, hogy nevünk tisztán maradt és senkinek sincs egy krajcár követelése rajtunk. Nagyanyám boldogan, nyugodtan él Anna mellett s mióta a kis Károlyka is itt van, nincs boldogabb nagymama nála a föld kerekén. Piroska lelke is lecsöndesedett s hiszem, hogy ő is megtalálja majd a maga boldogságát. A sorsa mindenesetre teljesen biztosítva van.

— És ön? — kérdezte Eszter, csillogó szemét a fiatal emberre emelve.

— Én, a javíthatatlan álmodozó, szintén megtértem. Maga egyszer keserű leckét tartott nekem arról, milyen bűn belemerülni kedvelt álmokképeinkbe, mialatt azok, kikről a mi kötelességünk volna gondoskodni, görnyedeznek az elviselhetetlen terhek súlya alatt. Kemény, keserű lecke volt, de használt, én beláttam, hogy meg kell változnom, ha magához méltó akarok lenni és megváltoztam. Egy esztendeig dolgoztam a családomért, az ő ügyük már teljesen rendben van, most már, ha megengedi, kettőnkért fogok dolgozni.

Eszter kérdőleg nézett a fiatalemberre.

— Lemondtam művészi álmaimról. Lehet, hogy nem is volt tehetségem, nem is volt miről lemondanom. De ha igen, akkor is, mit tesz az? Én előttem most már csak egy fontos dolog van és semmi áldozatot nem sokallok, ha szent célomat elérhetem. Kineveztek rajztanárnak s az ecsetet meg a festéket sutba dobtam.

— Nem jól tette, — vágott közbe Eszter komolyan. — Az igen helyes, hogy állást vállal, de az már nem, hogy terveiről, vágyairól lemond. Ezt sohase tegye az ember, csak ha már kétségbevonhatatlanul meggyőződött arról, hogy nincs tehetsége. Maga még semmit sem tudhat biztosan. Éppen azért a lemondás bűnös és könnyelmű dolog volna. Mikor az üres álmodozást elítéltem, nem azt értettem alatta, hogy az ember mondjon le minden ambíciójáról. Nem, ez fájdalmas, keserves és haszontalan áldozat lenne. A gyakorlati életet össze kell egyeztetni az álmokkal, a jelent, a jövővel . . . Az egyik lehetővé teszi az életet, a másik széppé. Magának nem szabad és nem kell lemon-

dania, lesznek szabad órái, mikor művészi álmainak élhet, hogy az álmokból mi valósul meg és mi nem, azt most még nem tudhatjuk, de végre is fiatalok vagyunk és várhatunk.

— Eszter, édes Eszter, hát igazán méltónak tart engem arra, hogy hozzám kösse sorsát?

Eszter némán, megindultan nyujtotta kezét s csak pár pillanat múlva mondta:

— Lóránd, maga elfelejtkezett egy dologról. Ön már teljesítette kötelességét családjával szemben, szabad és független, de én még mindig ott vagyok, ahol voltam. Én nekem kötelességeim vannak, a nagymama, meg a kis Ilonka iránt súlyos és nehéz kötelességek . . .

— Éppen azért engedje meg, hogy együtt viseljük őket — felelt Lóránd meghatva — és most . . .

— És most, — mosolygott Eszter, míg szeme nedves fényben ragyogott, — most fel fog jönni hozzánk és a nagymamának is beszámol gonosz terveiről. Biztosan nyugtalan lesz szegény. Ma tíz órát tanítottam s ilyenkor mindig fél, hogy nagyon kimerülök, mintha a munka árthatna annak, ki jókedvvel és vidáman végzi. Aztán tudja, hogy a nagymamának ma estére van már egy vendége. Egy igen kedves vendége, a jó öreg plébános úr felrándult egy két napra Budapestre s ma nálunk vacsorál . . .

— Istenem, Eszter milyen kedves volna . . .

— Micsoda?

— Ha a plébános bácsi esketne össze bennünket s ha ma este összeeskethe.

Eszter nevetni kezdett.

— Istenem, csak most ígérte meg, hogy komoly ember lesz s máris milyen bolondságokat beszél. Így bizzék az ember a férfiak esküjében.

De a nagy bizalmatlanság ellenére is elfogadta a fiatal ember karját. Így mentek egymás mellett, szorosan egymáshoz símulva, mint akik már örökre egymáshoz tartoznak s mint akiket semmiféle földi hatalom el nem választhat többé egymástól. A hó most még sűrűbben hullt rájuk, mintha egy láthatatlan kéz áldást szórna le fejükre, a hófehér csillogó pihék alakjában.

A hajam őszül

Valaha régen egy verset olvastam, melynek minden strófája így végződött: a hajam őszül . . . Többet már nem tudok a versből, azt sem tudom, kinek a neve volt aláírva, de ez a refrén megmaradt az emlékezetemben. S nézegetvén a tükörben a fehér hajcsíkokat, arra gondolok, hogy mire az én kis leányom, nagy leánnyá válik, fehérhajú asszonyság lesz belőlem.

Gyávaság az öregedéstől félni. Gyávaság különösen annak az asszonynak, ki már meglegelte életének célját, mert anya lett. Mire vár? Mit akarhat? Mi nagyobb dolog történhetik még vele? A szépsége és ifjúsága immár meghozta a maga gyümölcsét. S ha most búcsúzkodni kíván tőle, hagyja békében útjára menni. Mert ugyan mit is érne az erőszakos tartóztatással? Képzeletemben megjelennek a legszomorúbb, legkegyetlenebb csaták, melyeket az asszony vív a vénülés, az öregség, az alkonyat ellen. Csaták, melyekbe biztos vereség tudatával megy az ember, melyek kiszínyesek, csúfak, nevetségesek . . . Ej mit, ha az óra közeleg, ne fussunk előle, mert úgylis hiábavaló lenne. Végigsimítja csontos kezével fejünket és minden ujja nyomán fehér csíkok maradnak sötét, fekete hajunkban. Ez a természet törvénye, balga, aki lázong ellene.

És mégis mindezeket tudva, értve és hirdetve, nagyot dobban a szívem, mikor reggelenként a hajamat fésülöm. A hajam őszül . . . dúdolómagamban ama szomorú kis vers refrénjét és oly idegenül nézem a saját arcomat. Nem igen értem a dolgot. Nem értem, hogy miért kellett megváltoznom, mikor velem nem történt semmi, csak elszállt egy pár

esztendő felettem. Olyan nagy dolog ez? Úgy látszik igen, mert fizikumomat teljesen átváltoztatta. De éppen ez az ami megdöbbenő érthetetlenséggel hat reám. Nem az a baj, hogy megvénültem, hanem az, hogy sohasem bírtam bele-
törödni abba, hogy már nem vagyok gyermek.

Csak a jó Isten tudja, milyen sivár, szomorú, kegyetlen volt a gyermekkorom. Nem is vágytam vissza belé egy per-
cig sem. Ámde azért csodálatosképen mindig úgy álltam a világ sejtelmes bonyodalmi közepett, mint a gyermek. Hozzászoktam nagyon korán, hogy magam gondoskodjam a sorsomról, meg is tettem ezt, ám mindig mint álomlátó mentem a dolgom után s ha sárkányt eregető gyermekeket láttam, kedvem lett volna legsúlyosabb gondjaim közepette is utánuk rohanni, kivenni kezükből a spárgát, szaladni vele előre, csak néha-néha nézni hátra, száll-e már a papiros-
szörnyeteg a magasba, fölfelé? . . . Nem lehet, nem lehet . . .
suttogta a józan eszem. De hát miért? Mert eltelt az évek. Mi köze ennek az én kedvteléseimhez? Ámde azért így ma-
radtam el sok mindentől, ami kedves volt, vagy lehetett volna szívemnek. Eltelt az idő s mire módomban lett volna megtenni, amire vágyódtam, már nem illett volna koromhoz.

A kicsi leánykám itt üldögél előttem a szőnyegen és halkán dúdol valamit magában. Egyhangú, halk dúdolása mintha a régi vers refrénje volna: a hajam őszül. Mi lelt engem? A kis nyolcéves apróságra nézek és a vénülés dala cseng lelkemben. Kint diadalmasan ragyog a nap s nekem hervadt őszi nóták zsonganak fülembé. Az alkony komor, szürke szárnya suhant el mellettem s a félhomályban egy pillanatra mintha megláttam volna a mult minden csalódá-
sát, minden szenvedését, minden álmatlan éjjelét, minden elsírt könnyét. El nem ért ábrándok, elmulasztott lehetőségek, föl nem használt pillanatok kísérteties képe suhant itt el mellettem s a kicsi leányom itt dúdol mellettem, egy-
hangú mormolással, de átszellemült arccal, mert a hosszú-
hajú szőke babáját fésülgeti.

A sok kínzó emlék elsuhan egyszerre, mintha vége volna az alkonyatnak, diadalmasan kisüt a nap! Ej, a többi lehet, hogy mind hazugság, ez a gyermek igaz és való! Lehet, hogy

nem is éltem, csak elsurrant fölöttem az idő. Lehet, hogy ami velem történt nem is egyéb, mint egy pár félbenmaradt álom. Lehet, hogy csakugyan ügyetlen játékos voltam az életnek, hogy a virágért mindig akkor nyúltam, mikor peregni kezdettek szirmai, hogy mire hozzájuthattam első rózsaszín ruhámhoz, már nem illett az ifjúság színébe öltözködnöm. Ez mind lehetséges dolog, sőt talán fájdalmas is. Ámde a fájdalom éles nyilalása mellett hallok egy másik hangot: addig szép a virág, míg tövéen nyílik, addig tündérek az álmok, míg be nem teljesednek.

Igaz — igaz — felel a másik hang félénken, ám mire megszerezhettem szép rózsaszínű selyemruhámot, sötét köntösbe kell öltözködnöm, mire módomban volna kissé élvezni az életet, fehér csíkok szelik át fekete hajamat . . . Mintha mindentől elkéstem volna, mint az a boldogtalan Slemil Péter, aki . . .

A kis leányom térdeimre hajtja a fejét és én megremegek. Óh nem, ettől az egy dologtól ime nem késtem el . . . A gyermekkor, az ifjúság örömei! . . . Most nyúlnék utánuk félig fehér fővel? . . . De ez a picike lény, ez valóság, ez az enyém! . . . Fond át a térdemet Anikó és dudolj tovább . . . A te halk zümmögésed érteti meg velem azt a nagy igazságot, hogy mikor kimerültünk, elfáradtunk a saját életünkben, folytatni kell azt értetek, miattatok. Ebben a pillanatban érzem, hogy a megváltás szent misztériuma mindig megismétlődik, valahányszor gyermek jön közénk. Fáradt lelkünkben ime kigyúlt a csillag, mint kétezer évvel ezelőtt amaz ájtatos pásztorok az isteni jászol előtt, úgy borulunk mi térdre a bölcső előtt, mely szentté válik mindjárt ha gyermek fekszik benne.

A gyermek

Ferenc bácsinak nagyon rossz estéje volt.

Már az is felbosszantotta, hogy a vacsorát egy félórával későbbén tálalták be. Az öreg úr élete órarendszer szerint volt berendezve, most úgy érezte, hogy nagy kizökkenés, majdnem vonatsiklás történt. Az ilyen katasztrófa felett nem lehet csak úgy egy-kettőre napirendre térni.

S hozzá még Zsuzsi asszony bárgyu mentegetődzése. Hogy kéménytűz volt, előbb a tűzoltók jöttek, aztán a kéményseprők . . . E két kellemes látogatás miatt nem lehetett idejében tüzet rakni, stb., stb.

Más embernél talán a satöbbik nélkül is elég lett volna a mentség. Ám Ferenc bácsi nem volt „más ember“. Ő úgynevezett egyéniség volt és a Zsuzsi asszony mentegetődzését szárazon és kurtán félbeszakította:

— Semmi közöm ehhez a haszontalan szószaporításhoz, csak annyit mondok, hogy ez többet meg ne történjék.

Zsuzsi asszony szó nélkül kifordult a szobából. Különben helyén volt a nyelve s nem igen ijedt meg a saját árnyékától. De az öreg úr arca olyan fenyegető és zordon volt, hogy jónak látta visszavonulni. De még e gyors és ügyes menekülése közepette elhatározta, hogy nem marad adósa Ferenc úrnak s a ma benne rekedt hosszú választ legközelebb kibővítve fogja előadni az öreg úrnak.

Alig rendezgetett kissé a konyhában, mikor hirtelen megszólalt a csengő. Zsuzsi asszony kiment, de mindjárt vitt is magával néhány apró krajcárt. A gyámoltalan, halk csöngetésből úgy gondolta, hogy valami szegény ember lábatlankodik odakint s bár Ferenc úr felette indulatos

és mérges ember volt, de szegény ember soha hiába nem csöngetett ajtaján. E tekintetben Zsuzsi asszony is szigorú utasítást kapott mindjárt első nap, hogy az öreg úr házához került. Zsuzsi a rendelethez is tartotta magát, bárha már kerek tíz esztendő óta volt a háznál.

Most is sietve nyitott ajtót, de majdnem felkiáltott meglepetésében. Az előszoba ajtajánál egy kis ötéves leánya reszketett, didergett és sírt.

— Hát te kit keresel? — kérdezte Zsuzsi asszony, szánakozva nézve végig a didergő apróságot.

— Fázom, — mondta a gyerek és kékre fagyott arcán folytak könnyei.

— De hát kit keresel s hova indultál? — kérdezte Zsuzsi asszony nagy felindulással.

Még tovább beszélt volna, ha a háta mögött hirtelen rá nem rivallnak:

— Mit prézsmítál, Zsuzsi? Hiszen megfagy a gyermek, míg maga itt ötkötetes regényeket mesél neki! Vigye a konyhába, hogy fölmelegedjék. A kíváncsiságát majd aztán kielégítheti.

Zsuzsi asszony nagyot nyelt, megfogta a gyermek kezét és indult a konyha felé. Az öreg úr azonban hirtelen rá szólt:

— Hozza be csak ide az én szobámba, itt melegebb van!

Zsuzsi kissé álmélkodva nézett mogorva arcú gazdájára. Ez az arc most is zord, kemény és szigorú volt. Szó nélkül ment előre s a gyermeket a kályha mellé ültette. Kócos hajú, rongyos ruhás gyermek volt s félénken lapult meg egy zúgban.

— No, kis csavargó, hát honnét szöktél el? Semmirekellő, most szaladhatunk, míg megtaláljuk, hol lakol? Mi a neved?

— Marika.

— Szép név, bár becsületére is válnál, de ezzel úgy látom nem dicsekedhetsz. Zsuzsi asszony, egy kis meleg tejet ennek a kis haszontalannak, hiszen úgy didereg, hogy a foga is vacog belé.

A kis leány megitta a tejet, de azután sem lehetett a beszédéből kiokosodni. Mindössze is annyit lehetett kivenni a sok szepegés és sírásból, hogy a mamája meghalt.

— Hm . . . hm . . . — mondta Ferenc úr és elgondolkozva nézett maga elé. Amint fölemelte fejét, látta, hogy Zsuzsi asszony szemeit törölgeti. No csak ez kellett Ferenc úrnak. Az indulata úgyszólván forrponton volt, a Zsuzsi asszony könnyeire meg egyenesen kibuggyant.

— Hát maga mit szíjog? Magának senkije sem halt meg, azt hiszem. Csak sirjon, zokogjon, kiabáljon, izgassa fel ezt a szegény gyereket még jobban! Ismerem magát, tudom örülne, ha ennek a kis ártatlanságnak megrepedne a szíve!

— Már hogy én örülnék, nagyságos uram? Én?! Ilyet nekem ne tessék mondani, mert én nem vagyok istentelen pogány, én . . .

— Jól van, jól, Zsuzsi asszony, hiszen csak annyit akartam mondani, hogy ne izgassa a gyermeket, mert ez megárt neki s tudom, hogy maga nem akarja, hogy beteg legyen.

— Dehogyan akarom, dehogyan akarom, inkább, ha megengedi a nagyságos úr, lefektetem. Késő van már a rendőrségre menni vele . . .

— Szó sincs róla, — vágott közbe az öreg úr — ilyen hideg este nem engedem hurcolni össze-vissza. Most csak fektesse le Zsuzsi asszony, aztán majd reggel bejelentjük a kis csavargót, mert az ő okos beszédéből ki nem vesszük, hogy merrefelé van az otthona? . . .

— Talán nincs is neki otthona, nagyságos uram, — sóhajtott Zsuzsi asszony elgondolkozva, — az anyját eltemették . . .

Az öreg úr kezével legyintett és a szokottnál jóval lágyabb hangon mondta:

— Fektesse le, Zsuzsi asszony . . . takarja be jó melegben, nagyon át van fázva . . .

— Attól ne tessék félni, — mondta Zsuzsi asszony élénken, — ez már az én dolgom. Ágyat vetni, fekvőhelyet készíteni, ehhez aztán én értek. Nem a nagyságos úr maga

mondotta, hogy még betegnek lenni is öröm egy olyan ágyban, amit én elkészítetek?

Azzal már vitte is a kis leányt kifelé és Ferenc úr egyedül maradt. Eleinte úgy gondolta, hogy benéz a klubjába, szokott agglégényi társaságához, de aztán vállat vont. Nem volt reá kedve, semmihez sem volt kedve. Leült a kályha mellé és elgondolkozott.

A sok mindenféle kúsza gondolat közt fel-feltűnt előtte a síró, remegő kis leányka képe. Ej, hogy remegett, hogy félt, hogy fázott szegényke . . . Az anyja meghalt . . . Ki tudja, honnét, merről jött? . . . Zsuzsi asszony most is vele foglalatoskodik? Bizonyára, mert elfelejtette beadni az esti teáját. Ej, az a kis csirke, hogy felfordítja a házirendet! . . .

Haragudni akart, de — bár minden erejét összeszedte — ez bizony nem igen sikerült. Egy darabig csak ült csendesen a helyén, aztán megindult Zsuzsi szobája felé.

Az öreg asszony egy ezüst tálcán a teáskannát és csészét hozta.

— Hát miért hagyta magára? — förmedt rá Ferenc úr mérgesen — csöngettem én magának? Sürgettem én magát? Ráért volna a tea! Van magában szív és lélek, hogy azt a szegény gyereket egyedül hagyja!

— Már miért ne hagynám egyedül, mikor jóízűen alszik!

— Alszik?

— Alszik hát. Elnyomta a fáradtság abban a percben, hogy ágyba dugtam. Akarja látni a nagyságos úr?

Ferenc úr meg akarta rázni a fejét, hogy nem. Mert hát — Istenem — mi látnivaló is van egy alvó kis gyermekben? De aztán lassan, habozva mégis megindult Zsuzsi szobája felé.

A kis leány ott feküdt a fehér, meleg ágyban. Szőkefürtös fejét kis kezére hajtotta és mosolygott.

Ferenc úr sokáig mozdulatlanul, mereven nézte a gyermek arcát. Zsuzsi felhajtotta kissé a takarót, a gyermek karján nagy kék foltok voltak.

— Megverte valaki, — mondta halkan Zsuzsi, — kegyetlenül, erősen megverte . . .

Ferenc úr összeszorította ajkát, hogy föl ne kiáltson, arca eltorzult a dühtől. Megfordult és kiment a szobából, csak az ajtónál mondta Zsuzsinak:

— És mégis mosolyog, milyen különös . . .

— A nagyságos úr nem tudja? Álmában a legszerencsétlenebb gyermek is nevet. Angyalok játszanak ilyenkor vele..

— Bolond maga, Zsuzsi asszony, — mondta Ferenc úr s hogy meghatottságát leplezze, gyorsan kiment a szobából.

Reggel Zsuzsi azzal köszöntött reá:

— Megyek a piacra, nagyságos uram és viszem a gyermeket a rendőrségre.

Az öreg urnak komor lett az arca.

— Ej-ej, hát olyan sürgős? . . . Hát nem bánom, vigye! . . . Különben várjon csak délig, akkor majd elviszem én. Most hozza be egy kicsit.

Zsuzsi kissé bámulva nézett a nagyságos úrra. Ilyen különösnek nem látta még soha. Kiment a gyerekért és behozta. Marika jóval vidámabb és élénkebb volt. A pompás alvás, meg a jó reggeli megtette a maga hatását.

— No kis csavargó, hát itt vagy? Gyere csak közelebb. Mit álmodtál az éjszaka? Hadd nevessek rajta én is.

Marika azonban nem ért rá álmát elbeszélni, mert csöngettek az ajtón. Zsuzsi siet ajtót nyitni, a kis leány meg utána.

— Itt maradsz, te kis gézengúz! Még megfázol a nyitott ajtónál, gyere csak ide!

A kis leány szót fogad, közelebb megy, ebben a pillanatban lép be Zsuzsi a vicinével.

— Jaj, kezit csókolom, nagyságos uram, ne tessék haragudni, hogy ez a rossz kölyök itt van. Az este megszökött tőlünk, mert megszidtuk egy kicsit.

— Láttam a szidás nyomait, — mondja Ferenc úr kezményen — a magáé ez a gyermek?

— Jaj, Isten őrizzen, nagyságos uram, van én nekem elég! Csak azoknak győzzek enni adni. De hogy meghalt a szegény ángyom, idehozták a nyakamra . . . Ma akartam a gyermekmenhelybe bevinni . . . De hogy az este eltört

egy poharat, megszidtam egy kicsit, hát nem elszökött a semmirevaló! . . . No, most gyere velem, egy-kettő! . . .

A gyermek keserves zokogásba tör ki és remegve húzódik Ferenc úrhoz. Az öreg úr hirtelen elhatározással a gyermek fejére teszi kezét, aztán az asszonyra néz és az ajtó felé mutat.

— A nagyságos úr, a nagyságos úr? — kérdi a viciné, de a nagyságos úrnak olyan merev és szigorú az arca, hogy ijedten megy ki az ajtón.

— Zsuzsi asszony, — fordul aztán az öreg úr szakácsnéhez, — ugy-e nagy bolond ez a maga dörmögős, házsártos, vén gazdája?

— No, nagyságos uram, — mondja Zsuzsi — eddig is örömmel és szívesen szolgáltam, de most, de most . . .

Elakadt a hangja, nedves lesz a szeme. Az öreg úr szigorúan rászól:

— Elég, Zsuzsi asszony, elég! Mi lesz a piaci bevásárlással? Nem szeretem a pityergést, a sóhajtozást, ellenben tudja, hogy milyen szigorú, kemény ember vagyok. Az ebédnek pont egy órákor az asztalon kell lenni! Ugy-e Marika?

A kis leány komolyan bólint. Zsuzsi asszony nevet, az öreg úr is nevet . . . Zsuzsi elindul a piacra, bevásárol s mikor egy óra múlva visszatér, látja, hogy Marika egy széken ül és yalami zsebkendőből babaformát csinál magának, míg a gazda lelkendezve kiabál:

— Zsuzsi asszony . . . Zsuzsi asszony . . . siessen, hamar . . .

— No, mi az? . . . Csak talán nem ég a ház?

— Menjen le a boltba és hozzon egy szép babát a kis leánynak . . .

— Köszönöm alássan, hát az ebéddel mi lesz, ha én most bábuért szaladgálok?

— Az ebéd? Az ebéd? Soha nem láttam ilyen asszonyt, mint maga! Hát lesz, amikor lesz! Nem esik ki a világ kereke, ha egy kicsit később eszünk is. Csak szaladjon hamar a bazárba, mert a kis leány bábuval akar játszani.

A császárné levele

A fiatal francia királyné ott ült öltöző-szobájában, melynek falait a padlótól fel a mennyezetig tükör borította. A szép Marie Antoinette ott ült az egyik tükör előtt és mosolyogva vizsgálta finom sugárzó arcát. Ma vetette le hivatalosan a gyász utolsó jelvényét, melyet XV. Lajosért az egész udvarral hordott. És ma készült arra a Trianonban rendezett fényes ünnepségre, mely oly pompásnak és mulatságosnak ígérkezett.

Istenem, az ifjú királyné oly boldog volt és vele boldog az egész udvar! A király, ki különben oly engedékeny és oly béketűrő ember volt, most szigorúan és kérlelhetetlenül ügyelt arra, hogy a nagyapjáért rendelt gyászt lelkiismeretesen betartsák.

Most hát vége! A szép királyné vidám és fényes ünnepségre készült. Első komornája, Campan asszony, a királyné hosszú arany haját fésülte, majd átadta helyét az udvari fodrásznak, hogy a királyné csodaszép hajából felépítse azt az ízléstelen otrombaságot, melyet az akkori divat elragadósnak talált.

A királyné kezében aranytükör volt, abban nézte magát míg az udvari fodrász az emeletes alkotmányt a fejére rakta. A királyné ízlését kitűnőnek tartották. Új frizurákat és ruhákat senki sem tervezett oly geniálitással, mint a szép Marie Antoinette. Róla mondta egy ízben Calincourt hercegnő az angol nagykövetnek:

— Ha nem volna Habsburg-leány és francia királyné, elsőrendű divatszalonot vezethetne és ízlése világhírűvé tenné pár hónap alatt.

És az ifjú királyné oly boldog volt, mikor a nagykövetné elmondta neki Calincourt hercegné különös bókját.

A királyné halk szóval dirigálta Campan asszonyt, ki az udvari fodrásznak mondta el, hogy mit óhajt a felséges asszony. A fodrász is csak Campan asszonynak felelt, ki aztán a királyné felé fordulva mondta el a választ. Az udvari etikette nem engedte meg, hogy a királyné közvetlenül szóljon a fodrászhoz, vagy az közvetlenül feleljen neki.

Végre kész volt a frizura. A királyné mosolyogva kegyteljesen intett Campan asszony felé. A főkomorna pedig tudatta a fodrázmesterrel, hogy el van bocsátva.

Ebben a pillanatban a királyné legjobb barátnője, Lambella hercegnő jelent meg az öltöző ajtajában. A hercegnőnek egyedül volt meg az a kiváltsága, hogy jöhetett-mehetett a királyné termeiben, amint neki tetszett. Marie Antoinette különben nagyon ragaszkodott a királynői jogokhoz s még sógornőjét, a király testvérét, Madame Elisabethet sem fogadta előzetes bejelentés nélkül.

A királyné Lamballe hercegnő felé fordította szép fejét. A hercegnő mély meghajlás után közelebb lépett.

— Mi az kedvesem? — kérdezte a királyné.

— Felség, egy futár Bécsből.

A királyné kedves, szép arca mosolygósra derült. Már nyolc éve ott hagyta édesanyját, de ma is oly meleg szeretettel ragaszkodott a nagy császárnéhez, mint mikor Schönbrunnban utoljára megölelte.

Akkor tizenötéves volt Marie Antoinette és még mindig fülében csengett édesanyjának hangja.

— Légy jó és légy okos lányom. Idegen országba mégy, idegen viszonyok közé. Tudod mi a kötelességed? Megszerezni magadat az idegen fajjal és megszeretni őket. Királynőnek küldelek, trónusra visznek édes leányom, de soha egy pillanatra se feledd el, hogy a királyi hatalmat Isten adta kezünkbe a nép vezetésére és boldogítására. Jaj annak, ki e hatalmat kiengedi kezéből, de még százszor inkább jaj annak, ki e hatalmat nem az igazság és nem a jóság érdekében használja.

Nyolc hosszú esztendő óta egyetlenegyszer sem látta

édesanyját. De Mária Terézia folyton felkereste leveleivel a francia király hitvesét. Ezek a levelek telve voltak szeretettel, melegséggel, de néha erős korholó hangok is jöttek onnét a schönbrunni palotából, hol valaha a fiatal Habsburg kisleány a Glorietten játszott.

Marie Antoinette átvette a most érkezett levelet és rögtön megismerte Mária Terézia nagy határozott betűit. A királyné mosolygott és gyermeki szeretettel ajkára szorította édesanyja levelét. Remélte, hogy megint kedves jó híreket hall onnét, messze, szülővárosából.

Nemrégiben írta meg édesanyjának, hogy Istennek legyen hála, a gyásznak vége s a király kedve derült kezd lenni. Az udvari élet is felélénkült. Vannak ugyan rosszlelkű, morózus, ostoba emberek, kik mindenáron arra törekeshetnek, hogy az ember kedvét elrontsák. De hát ki törődik a savanyú, ostoba Neckerrel, aki mindig arról fecseg, hogy a francia állam össze fog roskadni az adósságok terhe alatt, hogy a királyi udvar fényűzése tűrhetetlen, hogy az udvari emberek hihetetlen nagy kegydíjat kapnak és ezt a sok pénzt mind a szegény paraszt véréből kell kisajtolni. Necker szerint pedig a parasztnak már se vére, se húsa, se csontja. Hát ki tehet erről, ha igaz is? Hát szomorkodjanak? Sírjanak, zokogjanak? Már élni, nevetni, lélegzeni sem szabad? Ő sajnálja a szegény parasztokat és szívesen segítene rajtuk, ha lehetne. De Necker olyan lehetetlen ideákkal jön elő. Ezt a kálvinista, savanyú, kedvetlen svájci embert nemcsak ő, a királyné, de az egész udvar gyűlöli. Csak a király ragaszkodik hozzá, hogy miért, azt csak a jó Isten tudja. Milyen más ember az új pénzügyminiszter, Calonne úr! Mikor a multkor a királyné arról beszélt, hogy bécsi mintára gárdát akar szervezni, az udvarias Calonne mosolyogva bólintott, hogy rendben van. Ő, a királyné kissé kételkedve mondotta, hogy sok pénz kell ám a dologhoz és nehéz lesz a mai viszonyok közt a pénz megszerzése, mire Calonne mosolyogva felelt: ha nehéz, akkor már ma megvan. Ha lehetetlen, akkor csak holnap lesz meg. Marie Antoinette nem győzte eléggé dicsérni a zseniális Calonnet, kinek gazdálkodása

véget vetett az utálatos takarékoságnak, melyet a kiállhatatlan Necker hozott be az udvarhoz.

A királyné feltörte édesanyja levelét és meg volt győződve róla, hogy a nagy császárné együtt örül vele az elkövetkezett jobb napoknak. Mily nagy volt hát meglepetése, mikor ezt olvasta:

„Kedves szeretett leányunk!

Vettük Felséged levelét és élénk örömmel töltötte el anyai szivünket, hogy kedves jó leányunk egészséges és jókedvben vagyon. Kimondhatatlan megleléssel olvastuk, hogy felséges férje és urának szíve is megvívasztalódott és belenyugodott a gondviselés kifürkészhetetlen akaratába, mely megdicsőült nagyapját közülnk elszólította.

De amíg örömünk a jó hírek olvasásánál igen nagy volt, annyira elszomorított bennünket Felséged levelének többi része. A szavak, melyeket hozzánk intézett, nem egy Habsburg-leányhoz és nem egy francia királynéhoz illők. Hogy a gyász és szomorúság idejének vége, annak bátran és méltán örülhet Felséged. Ámde korántsem azért, hogy most már mértéktelenül és féktelenül vesse magát a zajos multság ölébe. Nem látja-e a franciák királynéja, nem látja-e ott Versaillesban azt, amit innét messziről is jól látunk, hogy sötét fellegek gyülekeznek Franciaország ege fölött? Nem hallod-e királyné, hogy fenyegető, gyűlölködő hangok hallatszanak azoknak ajkáról, kikre sohasem süt az élet napja, kik a nyomor sötét éjszakájában tévelyegnek, kik okkal vagy ok nélkül arrafelé fordítják komor, szomjas, kétségbeesett és fenyegető tekintetüket, ahonnét állandóan vigalom és multság zenéjét hozza feléjük a szél? Nem látja-e a franciák királynéja a kétségbeesett és fenyegető tekinteteket, melyek kísérik, ha fényes udvarával kikocsikázik? Isten adta nekünk a hatalmat és Isten veszi számon, hogy mint éltünk vele. Franciaország népe nyugtalan, szomorú és haragos. Szabad-e most uralkodóinak mulatnia és vígadnia?

Párisi követem írja, hogy még a gyász ideje alatt is egyik multság a másikat érte. A király előtt titkolózva mulattak és táncoltak a Trianonban. Mi ez, Antoinette?

A mi leányunk tette ezt? Száz meg száz Cézároknak ivadéka nem talált más dolgot, hivatást magának, mint álarcos vígalmak rendezését, míg népe és országa a megpróbáltatás nehéz idejét éli? . . .

Amit Neckerről ír Felséged, azt sem helyeselhetem. Természetesen jobban szerettem volna, ha a legkeresztényebb francia király szent vallásunkhoz tartozó férfiúban találja meg hűséges tanácsadóját. Am ha az Úr kegyelme egy másítható embert áldott meg tudással, becsülettel és tehetséggel, végzetes hiba volna őt ezért mellőzni, vagy jó tanácsait meg nem hallgatni. Ezt Én írom Felségednek, Én, ki az egyház alázatos szolgálója vagyok és tántoríthatatlan hűséggel ragaszkodom szent vallásunk minden parancsához.

Az új pénzügyminiszter, Calonne úr sem nyerte meg tetszésünket. Hogyan, kedves leányom, Ön sohasem gondolkozott azon, hogy a „szellemes“, „okos“, „kedves“ pénzügyminiszter honnét szedi elő a pénzt, mi Ő Felsége mulatságaira és szeszélyeire kell? Franciaország királynéja talán nem tudja azt, miről engem követem értesít, hogy a francia paraszttól jövedelmének hetven százalékát szedik el adóba. Mi lesz ebből? Mit vehetnek még el tőle, hogy az állandó deficitet pótolják? Nem látta-e Felséged az idők intőjelét abban, hogy Calonne úr összehívta Franciaország legelőkelőbb urait, a „Notables“-eket, mert új adókra nézve akart tanácskozni velük. S a „Notables“-ek semmiféle új adót nem akartak engedélyezni s ugyancsak kellemetlen igazságokat vágtak Calonne úr fejéhez.

Mi ezt távolról jól tudjuk, látjuk s aggódó anyai szívünk szorongó sejtésekkel telik meg, ha Felségedre gondolunk. Még gyermek volt, mikor eleresztettük magunk mellől s ma is úgy gondolunk kedves, drága leányunkra, mint mikor anyai búcsúcsókunkat homlokára leheltük.

És ennek a szeretetnek nevében kérjük, parancsoljuk felséges leányunk, gondoljon Reánk, Magára, királyi hitvesére és kedves jó gyermekeire. A vihar leszakadóban van, talán még el lehet hárítani, de ehhez erő, elszántság, akarat és lemondás kell.

Isten legyen velünk, kedves gyermekem! Ő tegye szemünket élesen látóvá, akaratunkat acélossá, lelkünket jóindulatú és hasznos munkára képessé. Ő adjon nekünk belátást, hogy a bajt el tudjuk kerülni és türelmet, ha szent akarata folytán a szerencsétlenség reánk szakad.

Felséges urának és hitvesének anyai üdvözetemet küldöm, kedves jó leányom és unokáimért minden este külön imádkozom az egek urához . . .“

A fiatal királyné elolvasta édesanyjának levelét, arca komoly lett, szeme merengve nézett maga elé. Egy pillanatig elfordult a tükörtől, mintha nem akarná saját arcát látni, mintha már nem is volna kedve a mulatsághoz. De aztán megjelent Campan asszony és mély hajlással jelentette:

— Felséges asszonyom, itt van az új pásztorjelmez.

A királyné összerezzent, még egy pillantást vetett a levélre, mintha habozott volna, hogy újra léha mulatságba induljon, de Campan asszony mosolyogva ismételte: Felséges asszonyom, a ruha elragadó! . . .

És Marie Antoinette egy percnyi szünet után így szólt:

— Hozzák be a jelmezt . . .

A feltámadás

Az elmúlás szomorúsága sohasem hat reám olyan vi-
gasztalan kétségbeeséssel, mint mikor egy régi gyermek-
kori emlékkal állok szemben.

De a minapában a szomorúság elmaradt és helyette
megérintett valami más, a legnagyobb, a legfenségesebb
misztikum, az örök élet, a feltámadás.

Senki se botránkozzék meg azon, ha megmondom,
hogy ez az érzés a Paprika Jancsi bódéja előtt szállta meg
lelkemet. Ott álltam kisleánnyal a híres vitéz előtt, ki-
nek hőstettei valaha úgy elragadtak. Paprika Jancsi ma is
az, aki hajdan volt, ma is a régi hősiességgel győzi le min-
den ellenségét: a drótcstót, a kéményseprőt, a házaló
zsidót s végre magát a halált.

Paprika Jancsi még mindig az maradt, aki volt, de én
sötét, szomorú haraggal nézem. Istenem, ez a buta pojáca
tetszett valaha nekem? Ehhez az ostoba, lelketlen figurá-
hoz fűződtek gyermekkori álmaim? Eh, ez a pirosruhás
hős alapjában véve utálatos és hazug személy. Legyőzi a
drótcstót, a kéményseprőt, a házaló zsidót? Hát aztán?!
Olyan nagy dolog megölni a szegény tótot vagy zsidót?!
Mi ezen a vidám, mi ezen a kacagni való? Aztán végül le-
vágja a halált. Te hazug, hitvány szédelgő, most már hatá-
rozottan megvetlek. Hazudsz, hiszen a szívem rémült dobo-
gása oly határozottan mondja, hogy a kaszás alakot, kit
leterítettél, soha még földi halandó le nem vágta. Mire való
ezt a gőgös optimizmust, ezt a hihetetlen bárgyú remény-
séget csak egy percre is fölébreszteni bennünk? Mintha

nem állnánk ott majd ő előtte mind, kegyelemért, irgalomért vagy legalább is egy kis halasztásért könyörögve. Mindnyájan, urak, úrfiak, válogatott cigánylegények és Paprika Jancsik. Ej, micsoda hazugság, milyen szédelgés!...

Megvetően fordítok hátat Paprika Jancsinak, ki éppen a halál gyomrán térdel, mikor kisleányom hirtelen megszólal:

— Ne menjünk még, anyuskám! Hiszen olyan gyönyörű!

Meglepetve nézek a gyermek arcába. Istenem, micsoda különös káprázat, mintha csak saját magamat látnám ezelőtti sok-sok évvel. Ránézek a kisleányra és látom csillogó kék szemét, kinyílt, piros ajkát, kicsattanó orcáját. Szinte reszket a gyönyörűségtől, amint tovább könyörög:

— Maradjunk, anyuskám. Ugye, nem viszel még haza?

Megint csak azt hiszem, a saját hangom cseng a fülemben a régen eltűnt múltból. Így könyöröghettem én is annak a fehérarcú, szomorú asszonynak, aki olyan hamar itthagyt bennünket, hogy a fantáziám már vonásait sem képes összerakni. Ilyen lehetett valaha az én hangom. Ilyen ártatlanul, gyermekesen vidáman csengő, míg meg nem tanultam sírni, zokogni, szenvedéseket eltitkolni s magamban hordozni. Mikor még ott álldogáltam Paprika Jancsi bódéja előtt és elhittem, hogy diadalmasan leteríti minden ellenségét és legyőzi magát a halhatatlan halált is.

A kisleányom csengő, vidám szavára megfordulok s a gyermek arcát nézve, látom Paprika Jancsi hőstetteit. Az Anikó arcát nézem s kitalálom, mit művel a dicső vitéz? A kisleány szeme ragyog, most levágta a tótót, tapsol, most bukik el a kéményseprő és a házaló, aztán egy diadalmas, ujjongó csatakiáltás, most elesett a legfélelmesebb ellenfél, a halál is.

És így a gyermek arcát nézve, kezdek megint hinni Paprika Jancsiban. Kezdem hinni, hogy a kiállhatatlan veszedő csakugyan diadalmas, bátor, elszánt és rettenthetetlen vitéz. Mellettem az ujjongó gyermeksereg! Elfog a szédület, káprázni kezd a szemem. Egy pillanatig mindent

lebíró biztonsággal érzem, hogy nekik van igazuk és nem nekem.

Nekik van igazuk, kik hiszik, hogy az embernek csak harcolni kell és mindig és mindenkin győzedelmeskedni fog. Nekik, kik kacagni való, humoros alaknak tartják a halált, hiszen, no lám, Paprika Jancsi hogy levágta, tönkretette, megsemmisítette. Nekem borzalom, szivettépő, örökös válás, örökös sötétség, vígasztalan semmi és a kisleányom ujjong a látásán és nevetségesnek látja, amint ott rángatózik a Paprika Jancsi lába alatt.

Úgy van Anikó, neked van igazad és nem nekem. Az imént csak éreztem, most már tudom. A csontfejtű kaszás nagy hatalom, de ha Paprika Jancsi leverte, akkor hát minden rendben van. Vagy nem szenvedett-e az imént is csúfos vereséget, mikor a saját hangomra ismertem a té ujjongó, boldog kiáltásodban? Istenem, hány hosszú, keserves esztendő telt el azóta, amióta e boldog sikoltás feltört lelkemből. S mi mindenben ment át azóta e lélek? Álom volt, gonosz álom. A valóság ez a ragyogó szemű, boldog gyermek, kiben újra feltámadtam, megifjodtam, ki folytatja az ujjongó, boldog kiáltást, mely oly hirtelen és kegyetlenül félbeszakadt, mint amilyen korán és kegyetlenül elzáródott előlem a gyermekkor gondtalan öröme.

Kábultan, egy kissé fátyolos szemmel nézem az ugráló Paprika Jancsit. Milyen kedves, milyen ügyes, milyen bátor. Ez aztán nem fél senkitől! És hogy vágja, kaszabolja az ellenséget. Aztán győz, mindig győz. Éljen! Ennek így is kell lenni. Csak győzelem, csak boldogság van a világon. A keserűség, a gyötrelem, az mind álom, elfelejteni való álom, belefult, eltemetődött egy kisleány ujjongó, boldog kacagásába.

Esteledik. Édes kis Anikó, haza kell menni. Odahaza már biztosan vár bennünket valaki, jóságos nagy szeretetével, gondosságával, imádásával. Gyerünk haza, kis Anikó és ha majd a csengetésre az édesapád kiszalad elébünk, két, boldogságtól kipirult arcot lát maga előtt. A keserves, régi álmok mind elmaradtak lelkemből. Mit jelent a szomorú gyermekkor minden szenvedése, mit a küzdelmes

ifjúság, a sok gyötrelem és száz sebből vérző lélek?! Ej, régen volt, mese volt, elfelejtettük. Az igazság az, hogy ma láttuk a diadalmas, hős Paprika Jancsit, amint félkézzel leverte a kaszás halált. Az igazság az, hogy előttem nyilatkozott meg a legszebb, legfenségesebb misztérium, az én erőszakkal megdermedt, szeretetlenségtől régen megfojtott gyermeklelkem feltámadt a tiedben, egy ujjongó, boldog, diadalmas kiáltásban.

A karácsonyfa

Színmű egy felvonásban

Személyek: Szegedy Ferencné
Jancsi
Emma } gyermekei
Anikó
Mari szakácsné

Színhely: egy egyszerűen bútorozott ebédlőszoba.

ELSŐ JELENET.

Emma, Jancsi, Anikó.

Emma és Jancsi (az asztalnál ülnek. Emma egy perselyből pénzt szedeget ki egy görbe hajtű segítségével, Jancsi elmerülve olvas, Anikó az ablaknál áll és az üvegen dobol).

Anikó (türelmetlenül): Istenem . . . Ez a Mari . . .

Emma (tovább dolgozik a persellyel): Mi bajod már megint Marival?

Anikó: Még mindig nem jön.

Jancsi (félretolja a könyvet): Jaj, Anikó, te igazán megbolondítod az embert. Ahogy kifordult a kapun az a szegény szakácsné, te már elkezdted sápítozni: még mindig nem jön, még mindig nem jön! . . . Az ablak egy pillanatra nyitva volt és Mari meghallotta sápítózó szavaidat és bekiáltott: Hát hogy jőjtek, mikor még el sem mentem?

Anikó: De már egy félórája elment. Azóta megvehette volna azt a kis karácsonyfát.

Emma: Tudod, hogy nemcsak a fáért ment. Anyus bevásárolni küldte. Van elég dolga szegénynek.

Jancsi (nevetve): De most lesz a legnehezebb dolga. Becsempészni a fát, hogy anyuska észre ne vegye.

Emma: Most mi lepjük meg anyuskát. Hát nem egyszerű ez?

Anikó: Olyan nagyszerű... Olyan pompás volna, ha... (hirtelen lehajtja fejét és szemét törölgeti).

Emma (odamegy hozzá): No ne sírj, kis Anikó... Istenem, bizony milyen gyönyörű karácsonyunk volna, ha édesapja...

Jancsi (odalép testvéreihez): Először nem tölti velünk a karácsonyt és künt a harcmezőn... (Anikó haját simogatja) de azért ne sírjál, kis Anikó...

MÁSODIK JELENET.

Előbbie, Szegedyné.

Szegedyné: Nem volt még itt a postás?

Jancsi: Nem, anyuskám. Még csak fél kilenc.

Szegedyné (sóhajtva): Igaz. Még csak félóra múlva jön. (Anikó felé fordulva): No, mi az, kis leányom? Mi baj? Miért sírsz?

Anikó: Semmi, csak...

Szegedyné: Csak az igazat, kis leányom. Mi történt?

Emma: Igazán semmi. Anikónak eszébe jutott, hogy az idén apus nem lesz itt velünk és...

Jancsi: Egyedül leszünk...

Szegedyné (nagyon komolyan, de teljes erejével uralkodva magán): Ne magatokra gondolatok most, hanem öreá, ki ott áll az ellenség földjén hómező közepett és a magányos éjszakában reánk, reátok gondol. Olyan idők szakadtak reánk, hogy mindenkinek vállalni kell a reámért megpróbáltatást zúgolódás nélkül. A férfiak vállalták a küzdést és szenvedést. Ha Isten kegyelméből megint együtt leszünk, akkor majd... (megakad a hangja, majd megint erőt vesz magán). Vigyázzatok, ha jön a postás, majd szójatok azonnal. Már egy hete nem jött édesapától levél...

Jancsi: Itt fogok állni az ablaknál, mint a katona a poszton. Ha én nagy leszek, én is elmegyek harcolni, mint az apám...

Szegedyné: Legyél mindenben és mindig olyan derék ember, mint apád. De mire te nagy leszel, mire te férfiúvá serdülsz, talán már eljön az örök békesség országa is. S a

nemzetek a kölcsönös szeretet, becsülés és munka útján értik meg egymást. Bár úgy lenne. (Elmegy.)

HARMADIK JELENET.

Emma, Jancsi, Anikó.

Emma: Vajjon nem fog-e anyus haragudni, hogy titokban mégis vettünk karácsonyfát? Meglepetésnek szántuk, hogy összegyűjtött pénzünkből vásároljunk egy kis fenyőt, de most nem tudom . . .

Jancsi: Nem, Emma, anyus nem fog haragudni. Hiszen emlékszel még, mit mondott a múlt héten?

Emma: Hogyne. Behívott bennünket és így szólt: Kedves gyermekeim, a karácsonyfára és az ajándéokra szánt pénzt a szegény sebesült katonáknak adtam. Az idén nem lesz semmi karácsonyi ünnep nálunk.

Jancsi: Mi pedig azt mondtuk, hogy úgy lesz a legjobb, ahogy anyus rendezi. De délután itt volt Milka néni és én véletlenül hallottam, mikor anyussal beszélgetett és anyus azt mondta . . .

Anikó (közbeszól): Bizony, én is hallottam.

Emma (nevetve): No, mit hallottál, te kis pöttyöm jószág?

Anikó: Hallottam, mikor anyuska mondta Milka néni-nek: Mégis sajnálom, hogy az idén a gyermekeknek nem tudok egy kis karácsonyfát állítani. De a sebesült katonáknak adott pénzt nem tudtam máshonnét *lepórolni*.

Emma (kacag): Talán *spórolni*.

Jancsi (nevet): Az mindegy, egy betűvel több vagy kevesebb. Én is hallottam, mikor anyus Milka nénivel beszélt. Örülni fog, ha meglátja a szép karácsonyfát, amit mi a *pórolt* pénzünkön vettünk.

Anikó: Engem ne csúfoljatok, mert . . .

Emma: No jól van, jól van, csak nem fogtok veszekedni most, a nagy meglepetés előtt. Gondoljátok el inkább, milyen nagyszerű ez a dolog! Eddig anyuska készített el nekünk mindent, most meg mi csináljuk neki a karácsonyfát. Jaj be szép lesz! Csak már apától jönne levél.

Jancsi: Egy negyedóra mulva itt lesz a postás.

Anikó: Előbb itt lesz, mint Mari.

Emma: Bár úgy lenne. Marinak különben sincs könnyű dolga. Nehéz most fát válogatni. Keveset hoztak az erdőből. És én megmondtam neki, hogy pontosan olyan nagy legyen a fa, mint Anikó. Se nagyobb, se kisebb. Megmértem Anikót. (Jancsihoz fordul.) Tudod-e, hogy Anikó két centiméternyit nőtt, mióta apuska elment?

Jancsi: Honnét tudod?

Emma: Hát nem emlékszel? Apa megmérte Anikót elutazása előtt való este és bejegyezte a noteszébe, hogy milyen nagy. Aztán olyan sokszor megcsókolta . .

Jancsi: Talán tőle vált meg a legnehezebben?

Emma: A legkisebbtől . . .

Anikó: Miért is nem eresztik haza karácsonyra?

Jancsi: Háború van . . .

Anikó: Karácsony este is?

Emma: Istenem . . . Mindig.

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Mari.

Mari: No, itt vagyok, de . . .

Jancsi: Nincs olyan fa, amelyet keresünk?

Mari: Van, de drágább.

Emma: Mennyivel?

Mari: Még hetven fillér kell.

Emma (a perselyből kiszedegetett pénzből átad negyven fillért): Nem tesz semmit, a másik harmincat is mindjárt átadom. (Megcsörgeti a perselyt.) Van még ebben, Mari, csak egy kis türelem, nem olyan könnyű hajtúvel a pénzt kicsalni.

Mari: No jó, én várhatok.

Emma: Csak vigyázzon Mari, anyus meg ne tudjon semmit.

Mari: Törődik is most ilyesmivel a nagysága. Hiszen itt van nála a Pista gyerek.

Jancsi: Melyik Pista?

Mari: Fehér Pista. Akinek az apja a múlt hetekben esett el a csatatéren. Most annak keresgél ki mindenféle meleg ruhafélét. De olyan nyomorúság is van ám szegényeknél, hogy az embernek megesik a szíve rajtuk. Az asszony beteges, a nagyobbik leány szépen varr, de most nincs munkája, itt van ez a Pista gyerek is . . . Hej, csak keserves a szegény ember élete ebben a drágaságban . . .

Jancsi (halkan elgondolkozva): Az apjuk elesett . . .

Emma (szintugy): Az anyjuk beteg . . .

Anikó (szepegeve): A gyerekek éheznek és fáznak.

Mari: Hát ez bizony így van. Szegény embernek mindig volt elég baja, hát még most, mikor az urak is alig bírnak élni. Ha a jó nagyságos asszony nem segítgetné őket, bizony nem tudom, mi lenne velük. De most már megyek, sok a dolgom. (*Emmához*): Tessék majd kihozni a pénzt a konyhába, majd később aztán kiszaladok a piacra.

Emma: Várjon csak. (*Jancsi felé fordul.*) Jancsikám!

Jancsi: Emmal . . .

Emma: Te is azt gondolod?

Jancsi: Igen.

Anikó: Én is.

Emma: Oda fogjuk nekik adni a karácsonyfa árát. Ez legyen az öröm a szent estén.

Anikó: Úgy sem sokat ér az egész karácsonyfa, ha apa nem láthatja.

Jancsi: No-no, az imént milyen türelmetlenül vártad Marit.

Anikó: Az akkor volt. Most már nem kell. Adjuk Pistáéknak, de a hetven fillért is ám!

Emma: Az ám! Nem szabad megcsalni Pistáékat. Még harminc fillért ki kell szednem a perselyből. Már két hajtút tettem tönkre ezzel a munkával!

Jancsi: Nem tesz semmit. Csak előre, dolgozni szorgalmasan!

Mari: Hát amint gondolják. Pedig szép lett volna. De így talán még szebb?

Jancsi: Nem talán, hanem bizonyosan.

Mari: No-no, hiszen én is így gondoltam. Mert hiszen mégis csak szörnyű nagy nyomorúság ez a Fehérék nyomorúsága. Az ember elföldelve, idegen országban messzire, az asszony, a beteges szegény anya, meg itt kinlódik a gyermekeivel. Hát jobb helyre nem is lehetne tenni a pénzt, az már bizonyos. De az ember már úgy megszokta a karácsonyfát. Láttam egy kis fenyőt. Éppen olyan nagy volt, mint Anikó. Mondtam, hogy tegyék félre, majd kiszaladok érte. Most majd megveszi más . . .

Emma, Jancsi (egyszerre): Majd megveszi más.

Anikó (kissé szepegve, sírásba hajló hangon): No nem baj, nem baj . . .

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Szegedyné.

Szegedyné: Gyerekek, apa írt! . . .

Jancsi, Emma (egyszerre): Apa írt.

Anikó: Apuskám írt.

Szegedyné: Jól van, csókoltat benneteket. S áldását, szerető csókját küldi nektek a szent estére. És most halljátok, mit ír még, felolvasom nektek is. (Olvas.) „Éjjeli őrsjáraton voltam s kissé előremenve, elszakadtam társaimtól. Egyszerre csak mintha a fák közül ugrott volna ki, egy orosz katona toppant elém. Még fegyveremhez sem nyúlhattam, már reám célzott, jól láttam arcát, kivehettem minden mozdulatát, a fegyver egyenesen szívemnek volt irányozva. Fölkaptam puskámat, bár tudtam, hogy már övé az első lövés. Ebben a pillanatban az orosz katona megbotlik egy kis bokorban és hanyatt vágódik. Mire fölcihelődött, már foglyom volt. Közben megérkeztek társaim és bámulva nézték, hogy az orosz katona egy kis fenyőfába botlott meg. Olyan kis fenyőfa volt, mint amelyet mi karácsonykor az asztalra szoktunk állítani. Egyik bajtársam kivette a földből és magunkkal vittük a táborba. Ott este tréfából megmértem, hát éppen két centiméterrel volt nagyobb, mint a mi kis Anikónk. De talán ő is nőtt azóta, hogy nem láttam.“

Jancsi: Éppen két centiméternyit.

Szegedyné: Honnét tudod?

Emma: Tegnap megmértük.

Szegedyné: De hát miért?

Jancsi: Hát most már el kell mondani mindent. Anyuskám, mi meg akartunk lepni egy kis karácsonyfával. Olyan nagyot akartunk venni, mint Anikó. Mari már nézett is egyet. Mi pedig megmértük Anikót, éppen két centiméterrel volt magasabb, mint mikor apa elment.

Szegedyné: Istenem, jóságos Istenem . . .

Jancsi: Igen, ő volt, az Isten, a jóságos Isten . . .

Emma: Az ellenség lába megbotlott a kis fában, az Anikó fájában.

Szegedyné: Édes jó gyermekeim . . . Ezt rögtön megírom apátoknak. Hanem most már díszítsük fel szépen az Anikó fáját, most már én akarom, hogy ragyogjon, tündököljön minden a szent estén.

Mari: De nincsen ám fa.

Szegedyné: Nincsen? Hiszen éppen most mondtátok...

Emma: Igen, de . . .

Szegedyné: Nem értem . . .

Mari: Majd én elmondok mindent, mert hiszen úgy szégyenkeznek, mintha valami gonosztságot műveltek volna. Én beszéltem nekik a Pista gyerekről, meg Fehérékről, arra elhatározták, hogy Pistáéknak adják a fa meg a díszítés árát. Ott maradt a fa kérem a piacon, nem vettük meg.

Szegedyné: Nem, Mari, a fa nem maradt ott. Angyalok szárnyán repült az erdőbe, hogy az ellenség lába megbotoljék benne. Az Anikó fája mentett meg bennünket. A fa, amit ott hagytatok, amit nem vettetek meg, aminek árát szegény, szerencsétlen embereknek adtátok.

Anikó: Igazán? Az én fám volt. Megmentette apuskát.

Szegedyné: A jó szívetek, a szeretetetek, a könyörületetek volt ott. Apátok él és én hiszem, hogy visszavezeti hozzánk a jóságos, könyörülő Úr Isten.

TARTALOM

	Oldal
Idegen világban	3
A hajam őszül	86
A gyermek	89
A császárné levele	95
A feltámadás	101
A karácsonyfa	105

